

Bijlage 1   Literatuurlijst

- PT-160414-1c Voortgang Uitvoeringsprogramma STRONG.docx
- PT-160616-11a Voortgang Uitvoeringsprogramma mei 2016 (1).docx
- PT-160616-11a Voortgang Uitvoeringsprogramma mei 2016.docx
- PT-160616-12 Aanbiedingsformulier voortgang UP STRONG juni 2016.doc
- PT161006-8a Voortgang UP oktober 2016.docx
- PT161201-11a Voortgang UP okt-nov 2016.docx
- PT170209-7a Jaarbericht 2016 UP.pdf
- PT170209-9a Voortgang UP dec 2016-jan 2017.docx
- PT170406-7a Voortgang UP febr-mrt 2017.docx
- PT170608- 6a Voortgang UP april-mei 2017.pdf
- PT171005-4b Foto warme overdracht 25092017.pdf
- PT171005-8a Voortgang UP juni-sept 2017.pdf
- PT171207- 6a Voortgang UP okt-nov 2017.pdf
- PT180201-10a concept Jaarbericht 2017.docx
- PT180405-10a Voortgang UP jan -mrt 2018.pdf
- PT180531-6a Voortgang UP april -mei 2018.pdf
- Aantekeningen [5.1.2e] gesprekken Bevoegde overheden nav monitoring 2016.docx
- Aantekeningen gesprekken BG overheden monitoring 2017.docx
- lessons_learned_ggb_woerden_sjabloon (1).pdf
- RODE DRADEN GESPREKKEN cpt.docx
- Samenvatting resultaten Managementconferentie 15 maart 2018.docx
- Sfeerverslag UP Managers Werkconferentie 15 maart 2018.pdf
- beleidsdocument_duurzaam_en_efficient_behe...ruik_van_bodem_en_ondergrond_maart_2015.pdf
- Bouwstenen werkprogramma 2018 wg Ondergrond en Transitie - inbreng lenW.docx
- convenant_bodem_en_ondergrond_ondertekend (1).pdf
- Convenantsteksten bodem en ondergrond.pptx
- Definitief Werkplan 2018 UP.pdf
- gemeentelijke inbreng transitie.docx
- getekend_convenant_bodem_en_bedrijfsleven_2015.pdf
- Goedgekeurd Meerjarenplan Uitvoeringsprogra...dem Ondergrond versie 26 november 2017.pdf
- NSOB-Eindrapport-Bodem-in-balans.pdf
- Provinciale input Pva Ondergrond en Transitie.docx
- PT-160211-8a Werkplan Convenant Bodem en Ondergrond 2016 cpt.xlsx
- PT161201-10a Concept jaarplan 2017 UP2 versie 8 november 2016.docx
- PT171005-1a Strategienotitie inclusief Jaarplan 2017 STRONG.pdf
- SG180618-3a Werkplan werkgroep Ondergrond en Transitie versie 6 juni 2018.pdf
- structuurvisie-ondergrond.pdf
- Uitvoeringsprogramma convenant bodem en ondergrond 2016-2020 def.doc
- uitvoeringsprogramma_bodemconvenant_2016-2020.pdf
- Werkprogramma bedrijfsleven werkgroep ondergrond en transitie.docx

Bijlage 2 Evaluatiekader

Deel I: Samenwerking convenantpartijen

NSOB:

1. Verschuiving van Positionering: van aanspreken naar aanjagen
2. Verschuiving van disciplinair naar multidisciplinair
3. Verschuiving in projecten van creëren naar combineren
4. Behouden van het goede: het relatiemanagement, de bijeenkomsten ter kennisuitwisseling, de voortgangsrapportages
5. Voortbouwen op het bestaande: verbeteren en versterken van de communicatie, ontwikkelen tot een platform voor kennisvragen, ontwikkelen van het creëren van aanbod tot het reageren op en combineren van vragen
6. Vernieuwen: meebewegen met de veranderende opgave en daar op passende wijze op in te spelen.

Ambities en afspraken convenant Bodem en Ondergrond

Artikel 2 Duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van de bodem en ondergrond

1. De provincies en gemeenten stellen met andere belanghebbenden operationele gebieds-en beheerplannen op.
2. De provincies en gemeenten geven ook anderszins invulling aan een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van de bodem en ondergrond.
3. Partijen werken actief samen aan de verdere inrichting van een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van de bodem en ondergrond, mede inachtig de in voorbereiding zijnde Omgevingswet.
4. Het beheer van in de bodem aanwezige verontreiniging, achtergebleven na sanering of nog niet aangepakt, wordt hierin meegenomen.

Artikel 3: Onderzoek naar het instrumentarium voor een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van de bodem en ondergrond

1. Partijen onderzoeken huidige (juridische) instrumentarium voor het beheer en gebruik van de bovengrond op geschiktheid voor duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van de ondergrond in relatie met bovengrondse toedeling van functies.

2. Zij onderzoeken daarbij tevens in hoeverre de in voorbereiding zijnde wet- en regelgeving eventuele knelpunten in de huidige wet- en regelgeving oplost.
3. Zij besteden in hun onderzoek ook aandacht aan bestaande en nieuwe financiële instrumenten en arrangementen die duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van de bodem en ondergrond mogelijk maken.
4. Partijen onderzoeken of, en zo ja op welke wijze(n), baathouders van ondergronds ruimtegebruik een bijdrage (financieel of anderszins) aan het beheer van de bodem en ondergrond gaan bijdragen en in hoeverre dat leidt tot verplichtingen van beheerders naar betalende baathouders.
5. Partijen brengen de resultaten van hun onderzoek zo nodig in lopende wetgevingstrajecten in.

Activiteiten UP meerjarenplan

1. Partijen en bevoegde overheden worden in de gelegenheid gesteld de convenantdoelen te halen
2. Hiertoe werken de convenantpartijen goed samen.
3. moeten hiertoe in de gelegenheid worden gesteld. Waar dat nodig is, werken we daartoe goed samen.
4. Overheden brengen beleid en voornemens in de praktijk en voeren deze concreet uit
5. Overheden gaan verantwoord om met verontreinigingen
6. In het UP wordt op doelmatige wijze samengewerkt.
7. Eigenaarschap krijgt handen en voeten
8. De stuurgroep heeft de vinger aan de pols
9. convenant-partijen worden waar nodig en gewenst geholpen
10. Binnen het UP wordt met het betrokken bedrijfsleven samengewerkt
11. Er is een ontwikkeling waarneembaar naar meer regie vanuit de convenantpartijen zelf ('eigenaarschap')
12. De onderwerpen waarbij binnen het UP samen wordt gewerkt zijn met het bedrijfsleven samen precies benoemd
13. Het is duidelijk hoe het UP zich tot STRONG verhoudt.
14. Het UP draagt bij aan een goed verloop van de implementatie van de Ow
15. Goede samenstelling van de Stuurgroep
16. Het UP is betrokken, adaptief, competent, transparant, efficiënt en effectief, redelijk, neemt initiatief, kent empathie.
17. De organisatie (sturing UP, Inzet FTE, budgetverdeling) is adequaat
18. Het projectteam voert jaarlijks een risicoanalyse uit
19. De wisselwerking tussen duurzaam en efficiënt gebruik en beheer van bodem en ondergrond en het afronden van de spoedoperatie is positief
20. Het aantal specialisten neemt niet af
21. De convenantpartijen geven het algemeen belang prioriteit boven het eigen belang.

Deel II: Samenwerking overheden en bedrijfsleven

1. De samenwerking tussen het UP en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven is geïntensiveerd
2. Partijen hebben verdere kennis en competenties ontwikkeld met betrekking tot een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van de bodem en ondergrond voor de periode na 2020.
3. Partijen werken actief samen aan de verdere inrichting van een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van de bodem en ondergrond, mede inachtig de in voorbereiding zijnde Omgevingswet.
4. Het beheer van in de bodem aanwezige verontreiniging, achtergebleven na sanering of nog niet aangepakt wordt hierin meegenomen.
5. procedures voor het uitvoeren van bodemsaneringen op niet-spoedlocaties met ingang van de nieuwe Omgevingswet zijn verder vereenvoudigd
6. artikel 13 van de Wet bodembescherming is ingebed in de algemene zorgplicht van de Omgevingswet.
7. Hierbij zal de inzet erop gericht zijn om samen met andere overheden te komen tot oplossingen die voor de bevoegde overheid en het betrokken bedrijf redelijkerwijs aanvaardbaar zijn;
8. Bedrijven krijgen onder de Omgevingswet meer flexibiliteit bij de keuze voor maatregelen en voorzieningen zonder het beschermingsniveau aan te tasten;
9. Het is na overleg tussen het UP en het bedrijfsleven duidelijk in hoeverre binnen de mogelijkheden van de huidige regelgeving kan worden gekomen tot een verdere vereenvoudiging bij de huidige aanpak van bodemverontreiniging.

Deel III: Integraal onderdeel van maatschappelijke opgave

Ambities en afspraken convenant Bodem en Ondergrond

1. De decentrale overheden hebben in de praktijk uitwerking gegeven aan de beleidsopgaven van het programma STRONG

Activiteiten UP meerjarenplan

1. de verbinding tussen het UP met STRONG en andere relevante trajecten is gelegd;
2. Het UP is goed aangesloten op maatschappelijke initiatieven en organisaties.
3. Het UP heeft adequaat gehandeld bij praktijkvragen over integrale aanpakken en de implementatie van concrete STRONG ambities.
4. Het UP is goed aangesloten op bodemdaling, de verkenning geothermie, de energietransitie, klimaatadaptatie, en kabels en leidingen.

Deel IV: 3D ordening bodem en ondergrond

Ambities en afspraken convenant Bodem en Ondergrond

1. De provincies en gemeenten betrekken bij het opstellen of actualiseren van hun ruimtelijke plannen zoveel mogelijk de ondergrond en beschouwen de boven- en ondergrond als één geheel (3D-ordening).
2. Daarbij wordt een goede koppeling gemaakt tussen ondergrond en bovengronds gebruik

Deel V: Kennis

In welke mate zijn de gestelde ambities uit het convenant ten aanzien van het gewenste Kennisniveau gerealiseerd? Wat is er nog nodig vanuit het UP om nog stappen te maken?

Ambities en afspraken convenant Bodem en Ondergrond

1. Partijen hebben in beeld aan welke kennis en innovatie behoefte bestaat ("kennisagenda"), rekening houdend met de bestaande maatschappelijke opgaven, waarbij ook de andere nationale agenda's en de internationale dimensie in ogenschouw worden genomen.
2. Deze kennisagenda is in 2016 geactualiseerd en wordt daarna ieder jaar geactualiseerd
3. te actualiseren en na 2016 tweejaarlijks een actualisatie uit te voeren.
4. Partijen hebben op basis van de kennisagenda het programma voor de kennisinstituten bepaald en blijven dat tweejaarlijks doen
5. Het Rijk heeft daarbij het belang van monitoring van de ondergrond op systeemniveau en de relatie met andere programma's voor kennisinstituten op rijksniveau betrokken.
6. Partijen bevorderen maatschappelijk gewenste ontwikkelingen en innovaties met concrete en rendabele "business cases" (NB: activiteit van KIBO, valt buiten het UP).
7. Betrokkenen uit bedrijfsleven, overheden en onderzoeksinstituten zijn bij elkaar gebracht om initiatieven in de praktijk haalbaar te maken.
8. De vraagbaakfunctie door Rijkswaterstaat/Bodem+ is voortgezet
9. Partijen hebben verder in opleidingen, instroom en inzet van ervaring, geïnvesteerd en er is geëxperimenteerd met een vernieuwende meester-leerling-gezel aanpak.
10. Partijen hebben kenniskringen, netwerken, ateliers en ontmoetingsplaatsen georganiseerd.
11. Partijen zorgen voor een goede afstemming met regionale initiatieven en met initiatieven op andere beleidsterreinen.
12. De Bevoegde overheden Wbb hebben met ingang van 2018 jaarlijks 5% van de beschikbare Bevoegde overheid Wbb-capaciteit flexibel bij één of meer andere overheden ingezet.
13. Partijen hebben de ontwikkeling van de "bodempool" verder voortgezet.
14. Met ingang van 2018 is sprake van een robuust en, in de visie van partijen, zinvol systeem.
15. De Bevoegde overheden Wbb hebben de systematiek van onderlinge benchmarking, intervisie en visitatie voortgezet.
16. Aansluiting bij het kennisnet van de omgevingsdiensten en het Kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten is gerealiseerd.

17. In het in artikel 16 bedoelde uitvoeringsprogramma wordt het in artikel 13.1 sub c. gestelde verder uitgewerkt.//check zelf//
18. Voor het realiseren van 1-17 is in 2016 een efficiënte organisatiestructuur in functie.
19. Kennis over bodem/water/ondergrondsysteem is beschikbaar gemaakt ten behoeve van de relevante maatschappelijke opgaven.
20. KIBO-initiatieven – en andere initiatieven – zijn getoetst aan de kennisagenda door een toetsingscommissie/voorportaal.
21. De drie pijlers van het kennisprogramma hangen onderling samen. Hiervoor is een coördinatiefunctie, onder verantwoordelijkheid van het UP ingericht.
22. Het UP communiceert strategische over bodem en ondergrond
23. De kennisontwikkeling sluit goed aan bij de praktijk of de vraag van bevoegde gezagen.
24. Er zijn voldoende meebetalende 'klanten'.

Deel VI: veranderende omgeving en aanpassing van het UP programma

1. Het UP speelt adequaat in op de veranderde beleidscontext van de ondergrond
2. Het UP speelt adequaat in op de inrichting en effecten van de Ow (decentralisatie en nieuwe manier van werken onder de omgevingswet, transitie van sectoraal naar bodem als integraal onderdeel van de leefomgeving)

Bijlage 3 Resultaten 'Ronde tafel'

RONDE ① • TOP
AFRONDEN
SANERING OPZAVE

WAT GAAT ER MET BESTAANDE KENNIS GEBEUREN

VERTROUWEN DAT STOEDEOPERATIE AF KOMT
 LOOPT GOED, GOED GEPROGRAMMEERD

GEEN GOED BEELD ORANJE GEBIEDEN? VERVOLG?
 2020
 OP BASIS VAN VERTROUWEN OOK ORANJE GEBIEDEN
 GOED AANPAKKEN
 GEEN DWANG, SAMEN OPLOSSEN

HET IS NOOIT AF! MAAK AAN BESTUURDERS
 DUWDELIJK DAT ER NOG IETS TE DOEN IS!

RONDE ① • TOP
AFRONDEN
SANERING OPZAVE

LEIDT INTERPRETATIE KRW TOT NIEUWE SANERINGEN
 ZIT DRINKWATERSECTOR TE VER VAN UP?
 WEE NIET WAT ER GEBEURT

OVERDRACHT AAN KLEINE GEMEENTEN, ONZEKER
 UP GOED PLATFORM VOOR FINANCIËLE AFSPROKEN
 BESCHUDIGEN!

GEBIEDSDOSSIER KRW, HULPUNTEN BEWAKEN
 MAAR VOORTGANG ONDUIDELIJK?

STRAAT 23 DESKANDIGE ORGANISATIES (RUDS)

SANERING OPZAVE NIEUWE BEDREIGINGEN:
 ENERGIE TRANSITIE!

WE HEBBEN NOG TIJD
 FIJNSCHEN MOETEN ZELF AAN ZET KWANTUM KOMEN

RONDE ② • TOP
OMGEVING IN
BELEIDING

OOK BESTUURDERS ^{SVAPPEN} ^{SAMEN} HET NU!
 MAAR, KENNEN CRITERIA NIET

SCHEIDT JURIDISCH-TECHNISCH EN GEBRUIKSFUNCTIES
 LOWE SWELN

KNOWLEDGE ONVOLLEDENDE VOOR TRANSITIE, MAAR BIJ
 GEMEENTEN

NIET SPECIFIEK VOOR BODEM
 KUN JE OP NETWERKNIVEAU AANPAKKEN, INTEGRAL

BEKIJK VANUIT BODEM NAAR ANDERE OPLOSSINGEN
 WERKEN DING VIA GRONDWATER

INTEGRATIE STRONG BELANGRIJK VOOR TRANSITIE
 BEGIN GEMAAKT

RONDE ② • TIP
OMGEVING IN
BELEIDING

IEDEREEN KIJKT VANUIT EIGEN INVALSHOEK NAAR
 GRONDWATER

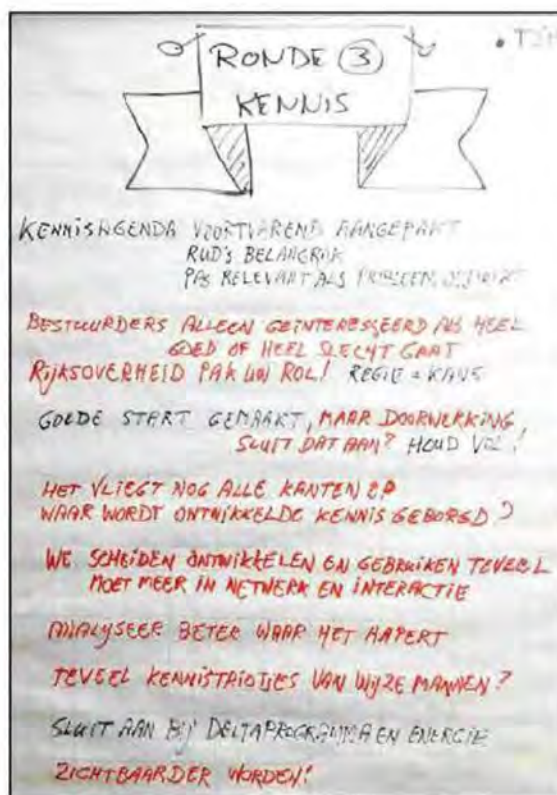
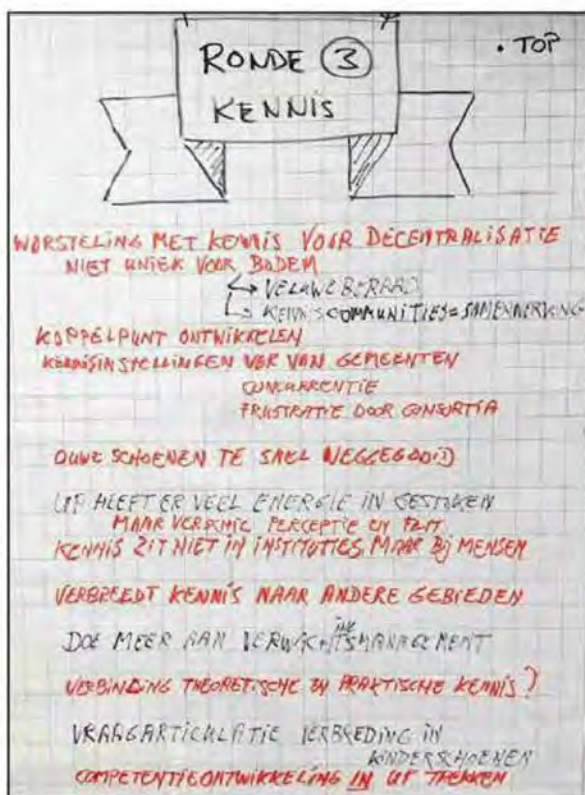
NIEUW OMGEVINGSBELEID LEIDT TOT INTHOUSIKSME
 EN NIEUWE, BREDE VERBINDBINGEN

GRONDWATERBEHEER BETER POSITIONEREN
 CONVENANT HELPT DAARBIJ OMDOENDE
 'HET NIEUWE GAS'

DE REGIO IN, WEG UIT NITRECAT, KAN NU!

BESTUURLIJK COMPLEX, GEEN DUWDELIJKE TREKKER
 UP HEFT DAAR ERVARING MEE

KIJK WAAR SECTOREN BODEM NODIG HEBBEN

Ambitiebrief bodem en grondwater

Conceptversie 18 juni 2019

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

Geachte voorzitter,

Met deze brief informeren wij uw Kamer over de ambitie van het kabinet ten aanzien van de kwaliteit van bodem en grondwater. Centraal uitgangspunt hierbij is een duurzaam, veilig en efficiënt gebruik van bodem en ondergrond.

Er wordt een steeds groter beroep gedaan op het bodem-watersysteem voor maatschappelijke opgaven als de drink- en industriewatervoorziening, de energietransitie, klimaatadaptatie, circulaire economie, duurzame mobiliteit, de woningbouwopgave en de voedselvoorziening. De activiteiten die hiervoor worden ontplooid leiden in toenemende mate tot druk op de kwaliteit en het functioneren van het bodem-watersysteem. Met de Structuurvisie Ondergrond (juni 2018) heeft het kabinet zijn visie duidelijk gemaakt op het duurzaam, veilig en efficiënt gebruik van de diepere ondergrond voor de drinkwatervoorziening en de transitie naar een duurzame energievoorziening. Met deze brief wordt deze visie verbreed naar de bodem en de ondiepere ondergrond in relatie tot een bredere reeks aan maatschappelijke opgaven. Het duurzaam en verantwoord gebruik van de diensten die bodem, grondwater en ondergrond leveren, kan in belangrijk mate bijdragen aan de realisatie van urgente maatschappelijke opgaven. Internationaal hebben maatschappelijke opgaven de aandacht in de vorm van de Sustainable Development Goals. Ook Nederland heeft zich gecommitteerd om deze doelen in 2030 in Nederland te behalen. Duurzaam beheer, behoud en herstel van bodem, ondergrond en grondwater zijn essentiële randvoorwaarden voor de transitieopgaven en realisatie van de SDG's wereldwijd. Via nationale rapportages [PM toevoegen: verwijzing naar meest recente en eerstkomende rapportage] wordt het belang van en de inzet op een goed functionerend bodem-watersysteem in beeld gebracht.

Met deze brief wordt tevens voortgebouwd op de eind 2018 aan uw Kamer verzonden brieven over duurzaam hergebruik van grond en bagger^{1,2}. Voor bodem met betrekking tot landbouw en natuur legt deze brief de verbinding met de Bodemstrategie³ en de visie op kringlooplandbouw 'Waardevol en verbonden' [ref] van de minister van LNV. Deze brief vormt tevens de kabinetsreactie op het Advies Grondwater dat de Adviescommissie Water op 19 december 2017 aan de minister en staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat heeft aangeboden. De Adviescommissie Water constateert dat de kwaliteit van het grondwater door de diverse maatschappelijke ontwikkelingen onder druk staat en dat ook bodemdaling in dit verband een urgent maatschappelijk vraagstuk is. De commissie doet aanbevelingen voor extra aandacht en beleidsinzet.

Het kabinet wil met deze brief de decentrale overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties uitnodigen om samen met het Rijk uitwerking te geven aan de in deze brief verwoorde ambitie en de opgaven met betrekking tot bodem en ondergrond die voortvloeien uit de later dit jaar te verschijnen Nationale Omgevingsvisie. Deze brief vormt mede een bouwsteen voor een bredere Milieuvisie die het kabinet voornemens is begin 2020 naar uw Kamer te sturen.

Toenemende druk op het bodem-watersysteem

Bodem en ondergrond vormen letterlijk het fundament onder ons bestaan. De ondergrond zorgt voor draagkracht voor alle bovengrondse activiteiten. De ondergrond bevat natuurlijke hulpbronnen in de vorm van bouwstoffen, grondstoffen voor de industrie en delfstoffen voor de energievoorziening.

¹ Visie op duurzaam hergebruik van grond van 18 december 2018 (Tweede Kamer, Vergaderjaar 2018-2019, 30015 nr. 56)

² Diepe plassen, Thermisch gereinigde grond en Barneveld van 11 december 2018 (Tweede Kamer, Vergaderjaar 2018-2019, 27625 en 30015 nr. 456)

³ Bodemstrategie (Tweede Kamer, Vergaderjaar 2018-2019, 30015 nr. 54)

Grondwater is de belangrijkste bron voor onze drinkwatervoorziening. De bodem is een onmisbare productiefactor voor de voedselvoorziening en belangrijk voor natuur en landschap. De vele kleine organismen in de bodem dragen bij aan de biodiversiteit, zowel in als boven de grond. De ondergrond is als natuurlijk systeem in staat diensten te leveren, zoals het zuiveren van infiltrerend regenwater door biologische en chemische processen, het bufferen van neerslagpieken door het waterbergend vermogen van de bodem en het leveren en tijdelijk opslaan van hernieuwbare warmte en koude. Een gezond en goed functionerend bodem-watersysteem is daarom van groot maatschappelijk belang.

Door het toenemende gebruik neemt de druk op het bodem-watersysteem toe. Het gaat daarbij niet alleen om risico's op verontreinigingen maar ook om fysieke ingrepen in het bodem-watersysteem die het functioneren van het systeem negatief beïnvloeden en om ruimtelijke druk waardoor steeds minder grond beschikbaar is voor bijvoorbeeld natuur en biodiversiteit. Ingrepen in het bodem-watersysteem door constructiewerkzaamheden als graven, boren, baggeren, bronneren en het plaatsen van damwanden kunnen tot problemen leiden als vernatting, verdroging, bodemdaling of kabelbreuken. Bodemdaling kan leiden tot schade aan drinkwaterleidingen, riolering en leidingen voor transport van gevaarlijke stoffen met verontreiniging van bodem en grondwater tot gevolg. Deze 'onverwachte' gebeurtenissen in bodem en ondergrond⁴ hebben naast een negatief effect op de kwaliteit van bodem en ondergrond een grote impact (tijd, kosten, imagoschade) op de uitvoering van projecten.

De afgelopen dertig jaar zijn vele locaties met historische verontreinigingen van bodem en grondwater gesaneerd of onder beheer en controle gebracht. Maar ook de minder grote historische verontreinigingen vragen aandacht. Door het toenemend gebruik van grondwater en hydrologische ingrepen kunnen aanwezige grondwaterverontreinigingen in beweging komen en hierdoor kwetsbare objecten elders bedreigen. Historische diffuse verontreiniging van stedelijk gebied met lood maar ook actuele diffuse belasting met meststoffen, gewasbeschermingsmiddelen en emissies van zeer zorgwekkende en 'opkomende stoffen' zoals medicijnresten, GenX, PFAS en PFOA bedreigen de kwaliteit van bodem en grondwater. Het toenemende gebruik van de ondergrond voor de winning van aardwarmte en bodemenergie leidt tot extra risico's op verontreiniging van grondwater door mogelijke lekkages vanuit de daarvoor benodigde installaties of door het niet goed afsluiten van boorgaten in afsluitende kleilagen in de ondergrond. Dit laatste kan ertoe leiden dat water van de ene grondwaterlaag naar de andere stroomt en de kwaliteit beïnvloedt.

In Nederland wordt jaarlijks veel gebaggerd en grond ontgraven, getransporteerd en weer toegepast, ten behoeve van bouwprojecten, infrastructuur en andere werken. De volumes van grondverzet zijn groot en er zijn veel spelers en veel plaatsen van handeling. Continue aandacht en inspanningen zijn nodig om ervoor te zorgen dat de verschillende kwaliteiten van grond op de juiste manier worden gebruikt. Tegelijkertijd is het gewenst om vanuit de gangbare praktijk en een circulaire invalshoek praktische oplossingen te vinden voor nuttige toepassingen van licht verontreinigde grond en bagger die vrijkomt bij gebiedsontwikkelingen.

Ambitie

Bodem en ondergrond bieden kansen voor het realiseren van diverse maatschappelijke opgaven waar we de komende decennia voor staan. De ambitie daarbij is een duurzaam, efficiënt en veilig gebruik van bodem en ondergrond, waarbij benutten en beschermen in balans zijn en de kwaliteit van bodem en grondwater op een goede wijze wordt geborgd. Om dit te kunnen realiseren zijn drie aspecten van belang.

Ten eerste een goede, driedimensionale ruimtelijke ordening: Om optimaal gebruik te kunnen maken van de kansen die bodem en ondergrond bieden worden bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen direct vanaf het begin van de planvorming de bovengrond en de diverse lagen in de ondergrond in samenhang gezien. Hierbij is het van belang om de verschillende gebruiksfuncties die effecten

⁴ Zie o.a. rapporten "Onverwachte gebeurtenissen in de bodem, gevolgen van ons handelen in beeld" (TCB-rapport R23, 2014), "Grondwaterisico's in RWS-projecten" (RWS, 2016) en "Onderzoek naar perforatierisico's" (Deltares, 2017).

(kunnen) hebben op de kwaliteit en kwantiteit van het grondwater en het gebruik van de bodem goed op elkaar af te stemmen. Waar mogelijk worden verschillende maatschappelijke opgaven met elkaar gecombineerd om zo efficiënt mogelijk gebruik te kunnen maken van de beschikbare bovengrondse en ondergrondse ruimte. Het combineren van functies heeft daarmee de voorkeur boven het ruimtelijk scheiden van functies.

Ten tweede een systeemgerichte benadering: Door rekening te houden met de eigenschappen en het natuurlijk functioneren van het bodem-watersysteem kunnen oplossingen worden gevonden voor diverse maatschappelijke opgaven en is duurzaam gebruik van bodem en ondergrond mogelijk. Nieuwe functies worden daarom bij voorkeur toegekend aan locaties die daarvoor van nature het meest geschikt zijn. De draagkracht van de bodem en de waterhuishouding zijn daarbij belangrijke aandachtspunten. Om blijvend te kunnen profiteren van de ecosysteemdiensten van het bodem-watersysteem is het nodig om de condities en processen die hiervoor bepalend zijn in stand te houden en waar nodig te herstellen. Het sluiten van kringlopen van water, voedingsstoffen, organische stof en energie vormen daarbij een belangrijk aandachtspunt. Kwaliteitsaspecten die het functioneren van de bodem met oog op duurzaam maatschappelijk gebruik bepalen hebben vooral betrekking op draagkracht, sponswerking, bodemvruchtbaarheid, bindend en reinigend vermogen en de bodem als habitat voor bodemleven. Zorgvuldig omgaan met dit 'natuurlijk kapitaal' beperkt de noodzaak van het nemen van technische maatregelen op het gebied van bemesting, gewasbescherming, ontwatering of zoetwatervoorziening, die ook nadelige milieueffecten kunnen veroorzaken.

Ten derde een kwaliteit van bodem en grondwater die zodanig is dat de maatschappelijke gewenste functies zonder belemmeringen mogelijk zijn. Dit betekent dat we streven naar een kwaliteit van bodem en grondwater die zo schoon mogelijk is en aansluit bij het gewenste maatschappelijke gebruik, waarbij de kosten om dit te bereiken opwegen tegen de maatschappelijke baten. Uitgangspunt daarbij is dat het grondwater in 2027 voldoet aan de doelen van de Kaderrichtlijn Water en de Grondwaterrichtlijn. Er is ook voor de toekomst voldoende ruimte voor de winning van schoon grondwater ten behoeve van de drink- en industriewatervoorziening.

Samenwerken aan het beschermen en benutten van bodem en grondwater

De realisatie van maatschappelijke opgaven vraagt in toenemende mate om decentraal beleid en uitvoering met betrokkenheid van alle partijen in het desbetreffende gebied. Met de Omgevingswet, de Nationale Omgevingsvisie en decentrale omgevingsvisies, programma's en regels wordt hieraan een impuls gegeven. Daarbij is sprake van meer ruimte voor decentrale afwegingen. De toevoeging van het bodembeleid aan de Omgevingswet middels het Aanvullingsspoor Bodem is daarbij voor wat betreft het gebruik van de bodem (grond en bagger) een belangrijke stap. Voor decentrale overheden en gebiedspartijen is een goede informatievoorziening en kennisinfrastructuur over bodem en ondergrond van groot belang om de taken te kunnen uitvoeren waarvoor zij staan.

De afgelopen jaren hebben het Rijk, decentrale overheden en het bedrijfsleven met de Convenanten Bodem en Ondergrond intensief samengewerkt aan de aanpak van bodem- en grondwaterverontreinigingen. De inspanningen waren gericht op het saneren en beheren van spoedlocaties en het ontwikkelen van instrumenten voor en het omgaan met resterende verontreinigingen, mede in het licht van nieuwe maatschappelijke opgaven. Ook wordt samengewerkt aan een goede informatievoorziening, onder meer via de Basisregistratie Ondergrond, en een gezamenlijke kennisinfrastructuur voor kennisontwikkeling en kennisborging voor bodem en ondergrond waarmee decentrale overheden en gebiedspartijen worden gefaciliteerd. Met het aflopen van het huidige Convenant Bodem en Ondergrond 2016-2020 in het verschiet, onderzoeken de convenantpartijen op welke wijze de samenwerking na 2020 kan worden voortgezet.

Hierbij wordt voortgebouwd op de thema's en onderwerpen die nu al aandacht hebben en waaraan samen met andere overheden wordt gewerkt binnen het uitvoeringsprogramma van het Convenant bodem en ondergrond 2016-2020:

1. De aanpak van bodem- en grondwaterverontreinigingen.

2. Het verantwoord omgaan met (licht verontreinigde) grond en bagger in relatie tot het bredere stoffenbeleid en de inzet op circulariteit.
3. Het beschermen en verbeteren van de kwaliteit van grondwater met het oog op de drink- en industriewatervoorziening voor menselijke consumptie.
4. Het zoveel mogelijk voorkomen van ongewenste effecten op het bodem-watersysteem door het versterken van een goede driedimensionale ruimtelijke ordening en het vroegtijdig meenemen van bodem en ondergrond in omgevingsvisies en plannen.
5. Het bevorderen van duurzaam gebruik van het bodem-watersysteem voor maatschappelijke opgaven die een negatieve invloed kunnen hebben op de kwaliteit van het bodem-watersysteem.
6. De verdere ontwikkeling van de toekomstige kennis- en informatie-infrastructuur voor bodem en ondergrond ter ondersteuning van decentrale overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisatie bij de uitvoering van hun taken.
7. Het versterken van de governance rond bodem en grondwater.

Hieronder wordt op deze onderwerpen nader ingegaan.

1. De aanpak van bodem- en grondwaterverontreinigingen

Vanuit het streven naar een goede bodem- en grondwaterkwaliteit staan emissiepreventie en vergunningverlening aan de bron voorop. Met deze brongerichte aanpak wordt voorkomen dat een verontreinigende stof in het milieu terecht komt of worden emissies vergaand beperkt door het toepassen van beschikbare technieken. Via het toetsen van de restemissie aan milieukwaliteitsnormen wordt vervolgens beoordeeld of vanuit milieukwaliteitsoogpunt een nog verdergaande bronaanpak en/of zuivering nodig is. Historische bodem- en grondwaterverontreinigingen die voor 1987 zijn ontstaan worden met overheidsmiddelen aangepakt: afhankelijk van de omvang en de risico's voor gezondheid en ecologie worden bodem- en grondwaterverontreinigingen met spoed gesaneerd, met beheer onder controle gebracht of aangepakt op een daarvoor geschikt – en daarmee kosteneffectief – moment. Met het Bodemconvenant 2010-2015 en het huidige Convenant Bodem en Ondergrond 2016-2020 hebben het Rijk en de decentrale overheden hierover (financiële) afspraken gemaakt. Voor verontreinigingen die na 1-1-1987 zijn ontstaan, zijn veroorzakers juridisch aansprakelijk voor het opruimen en de kosten die daarvoor moeten worden gemaakt.

Van saneren en beheren...

Volgens de afspraken in het Convenant Bodem en Ondergrond 2015-2020 worden historische bodem- en grondwaterverontreinigingen die gekarakteriseerd worden als 'ernstig en spoed' voor 2021 gesaneerd of onder beheer en controle gebracht. Het betreft gevallen van verontreiniging die onaanvaardbare risico's vormen voor de gezondheid van de mens of ecologie of beperkend zijn voor het kunnen realiseren van de milieukwaliteitsdoelen van de Kaderrichtlijn Water en de Grondwaterrichtlijn die in de Waterwet (straks de Omgevingswet) zijn geïmplementeerd. Uit de monitoringscijfers 2018 van het Convenant Bodem en Ondergrond⁵ blijkt dat van de 1383 spoedlocaties die sinds de start van het eerste convenant in 2010 zijn geïdentificeerd, er in 2018 nog maar 210 in uitvoering hoeven te worden gebracht. Slechts voor 26 locaties zijn plannen gemaakt voor uitvoering na 2020. De overige locaties zijn in uitvoering (700 locaties) of al afgerond (473 locaties).

Met het onder beheer en controle brengen van deze locaties zijn belangrijke maatschappelijke risico's van grootschalige bodemverontreinigingen weggenomen. Nog niet alle locaties zullen zijn afgerond na het aflopen van het convenant. Naast de 25 locaties waarvan de aanpak pas zal starten na 2020 zal een deel van de saneringen die nu al in uitvoering zijn doorlopen na 2020. Dit heeft te maken met de lange periode die nodig is om een grondwatersanering op een kostenefficiënte wijze uit te voeren. Veel grondwatersaneringen vragen nog een langdurige nazorg. Met de andere overheden zijn de

⁵ <https://www.bodemplus.nl/onderwerpen/bodem-ondergrond/bodemconvenant/monitoring/mid-term-review/>

mogelijkheden voor het op een verantwoorde en milieuvriendelijke manier afbouwen van de nazorg in beeld gebracht.

.. naar gebiedsontwikkeling

Naast de aanpak van 'ernst en spoed' resteren kleinschaliger historische bodem en grondwaterverontreinigingen waarvan de aanpak niet urgent is. Hiervoor blijft de lijn dat aanpak op een natuurlijk moment plaats vindt. Dit kan zijn een bouwactiviteit of een andere gebiedsontwikkeling wanneer dat in het licht van de maatschappelijk gewenste functie nodig is. Hierdoor wordt werk met werk gemaakt en blijven de kosten beheersbaar. Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet wordt het 'geval van bodemverontreiniging' losgelaten. De te realiseren kwaliteit van bodem en grondwater wordt gekoppeld aan de gewenste functie(s) en de lokale maatschappelijke opgaven. Kadasters voor het omgaan met deze verontreinigingen vormen ook hier onder meer de Europese Kaderrichtlijn water en de Grondwaterrichtlijn. Binnen deze kadasters ligt het realiseren van een kwaliteitsverbetering op een 'natuurlijk moment' - bij ingrepen in het gebied ten behoeve van gewenste maatschappelijke ontwikkelingen - het meest in de rede.

Er zijn twee categorieën historische bodemverontreinigingen die hier speciale aandacht verdienen: grondwaterverontreinigingen die niet spoedeisend zijn maar wel een belasting voor het grondwater vormen en anderzijds de aanwezigheid van diffuus lood. Voor beiden geldt dat een aanpak nodig is om tot een kwaliteitsverbetering te komen maar dat volledig schoonmaken geen kosteneffectieve maatregel is. Ook hier ligt een gebiedsgerichte aanpak in de rede waarbij keuzes moeten worden gemaakt in relatie tot de gewenste functies en andere maatschappelijke gebiedsopgaven. Voor grondwater heb ik de opdracht gegeven aan het RIVM een risico toolbox te ontwikkelen die de bevoegde overheden kan ondersteunen bij de besluitvorming. De laatste jaren zijn veel bodemverontreinigingen opgeruimd, maar in sommige wijken van steden is de aanwezigheid van lood in de bodem nog steeds een punt van aandacht. De afgelopen jaren heeft een aantal decentrale overheden - als eigenaar van de opgave - een effectieve en efficiënte aanpak ontwikkeld waarbij opgaven in beeld zijn gebracht, keuzes in aanpak en communicatie zijn gemaakt en gebruiksadviezen zijn opgesteld. Voor vergroting van het bewustzijn van de mogelijkheden bij probleemhebbers en initiatiefnemers wordt een praktijkleergemeenschap rond dit thema ingericht waar partijen elkaar kunnen aanjagen en van elkaar kunnen leren om hier werk van te maken.

Met betrekking tot de gewenste beweging 'van saneren naar beheeren naar gebiedsontwikkeling' liggen nu alle bouwstenen op tafel om samen met de convenantspartijen afspraken te maken over de benodigde inzet van middelen van Rijksweg voor de periode na 2020. Gesprekken hierover met de convenantspartijen zijn inmiddels opgestart. Na de zomer zullen wij uw Kamer nader over de ontwikkelingen informeren.

Zicht op kwaliteit - Beleidsevaluatie Kwaliteitsborging bodemwerkzaamheden

Om zicht te krijgen en te houden op de kwaliteit van grond en bagger en daarvan gemaakte producten die van elders afkomstig zijn, is kwaliteitsborging gewenst. Hiermee willen we bewerkstelligen dat meer grip ontstaat op het grootschalig verplaatsen en toepassen van grond en bagger.

Het Besluit bodemkwaliteit uit 2008 heeft onder meer tot doel de kwaliteit van de uitvoering van de regelgeving die bedoeld is om de bodem, grond- en oppervlaktewater te beschermen te verbeteren. Deze regels staan bekend als de Kwalibo-regeling. De Kwalibo-regeling is een privaat-publieke vorm van kwaliteitsborging via een stelsel van certificatie en accreditatie. Hierbij worden door de private sector normdocumenten (zoals beoordelingsrichtlijnen en protocollen) opgesteld voor de kwaliteitsborging van producten en diensten. Het gaat daarbij om activiteiten als het produceren en toepassen van bouwstoffen, bodemonderzoek, grondverzet, toepassen, bewerken en samenvoegen van partijen verontreinigde grond en baggerspecie, milieukundige begeleiding en advies, veldwerk, monsternamen, laboratoria, sanering, werkzaamheden rond bodemenergiesystemen, bodem beschermende voorzieningen, inspectie en keuringen. Deze documenten worden vervolgens opgenomen in de Regeling bodemkwaliteit. Bedrijfsleven en overheden kunnen daardoor bij de uitvoering en handhaving verwijzen naar de inhoud van deze uniforme documenten.

In de afgelopen jaren is sprake van een toenemend aantal kritische signalen ten aanzien van de uitvoering, handhaving en toezicht van bepaalde sectoren van het Kwalibo-stelsel. In de rapportage 'ILT-brede risicoanalyse' van 12 juli 2017⁶ wordt ingegaan op de risico's van schade aan mens en milieu als gevolg van onnodige belasting en verspreiding van verontreinigende stoffen in bodem, grond- en oppervlaktewater. Op grond van reeds uitgevoerde ILT-inspecties in de Grond, Weg en Waterbouwsector blijkt dat in circa 25% van de gevallen handelingen niet conform wettelijke voorschriften verlopen. Dit brengt extra kosten met zich mee als gevolg van onnodige verspreiding van verontreinigingen, aantasting van gebruiksfuncties en vertraging van de uitvoering. Het gaat onder meer om aantasting van de kwaliteit van strategisch grondwatervoorraden voor drinkwaterbereiding.

In de door de staatssecretaris van IenW eind 2018 aan de Tweede Kamer verzonden brieven betreffende de visie van het Rijk op duurzaam hergebruik van grond en de uitkomsten van de verkenning naar de problematiek met betrekking tot thermisch gereinigde grond en van de evaluatie diepe plassen⁷ is de beleidsevaluatie Kwalibo aangekondigd. Het doel van de beleidsevaluatie is onderzoek te doen naar de werking en het doelbereik van de Kwalibo-regeling en een inventarisatie uit te voeren van de belangrijkste knelpunten en mogelijke oplossingsrichtingen. Het evaluatieonderzoek zal onafhankelijk worden uitgevoerd en is in juni 2019 gestart. Na de zomer wordt de Tweede Kamer geïnformeerd over de voortgang van het onderzoek. De eindrapportage is naar verwachting eind 2019 gereed. Daarna volgt overleg met het veld. Medio 2020 wordt de Tweede Kamer geïnformeerd over mogelijke aanpassingen van het stelsel.

Zicht op kwaliteit - Gebiedsgericht werken makkelijker mogelijk maken

Wanneer grond en bagger wordt hergebruikt binnen het eigen gebied en er bij de gebiedsbeheerder en bevoegd gezag kennis is over de historie van het gebied en daarmee een verwachting van de kwaliteit van het te hergebruiken materiaal en van de ontvangende locatie waar dit materiaal wordt toegepast, is het wellicht niet altijd nodig om dergelijke toepassingen met een uitgebreid systeem van monitoring en kwaliteitsbeoordeling te borgen.

Hierbij wordt bijvoorbeeld gedacht aan het willen toepassen van gebiedseigen bagger bij het verondiepen van diepe plassen of het toepassen van vrijkomende grond uit het rivierengebied in werken als dijken of taluds. Maar het zou ook kunnen gaan om het willen toepassen van grond en bagger als aanvulgrond of bodemverbeteraar in de boomteelt of het willen toepassen van klei en slib in het veenweidegebied om bodemdaling te compenseren. Hierbij moet het gaan om toepassingen van gebiedseigen materiaal binnen de 'kleine kringloop' waarbij het zicht hebben op de herkomst van deze materiaalstromen door een gebiedsbeheerder of bevoegd gezag en daarnaast ook vertrouwen tussen gebiedspartijen op een verantwoorde toepassing het uitgangspunt is. Op het mogelijk hergebruik van grond en bagger binnen de land- en tuinbouw wordt hierna in de paragraaf *duurzaam bodembeheer in de landbouw* nader ingegaan.

Met het oog op het willen faciliteren en stimuleren van hergebruik van grond en bagger op een zo klein mogelijk schaalniveau vanuit onder meer de doelen voor circulariteit zal het Rijk in overleg met gebiedsbeheerders en bevoegde gezagen bezien of en op welke wijze dergelijke toepassingen binnen de 'kleine kringloop' makkelijker mogelijk gemaakt kunnen worden.

Nieuwe verontreinigingen en zeer zorgwekkende stoffen

Met het aantonen van 'opkomende' stoffen als GenX, PFOA en FPAS en ook medicijnresten in grond, bagger en grondwater vraagt de bescherming van bodem en grondwater tegen nieuwe verontreinigingen en het omgaan met zeer zorgwekkende stoffen die reeds in grond, bagger en grondwater worden aangetoond extra aandacht. Om problemen nu en in de toekomst met dergelijke stoffen te voorkomen is als eerste een stevige inzet via het brongerichte spoor nodig.

⁶ Referentie toevoegen

⁷ Visie op duurzaam hergebruik van grond van 11 december 2018 (Tweede Kamer, Vergaderjaar 2018-2019, 30015 nr. 56).

Diepe plassen, Thermisch gereinigde grond en Barneveld van 11 december 2018 (Tweede Kamer, Vergaderjaar 2018-2019, 27625 en 30015 nr. 456).

Voor zeer zorgwekkende stoffen die vanwege hun eigenschappen niet in het milieu gewenst zijn, blijft de inzet vooral gericht op het willen realiseren van nulemissies en -lozingen uit primaire bronnen. Dit vraagt om een sterkere inzet op emissiereductie via aanscherping van vergunningen van industrieën en bedrijven. Waar nodig en kosteneffectief moet aanvullend worden ingezet op zuiveringstechnieken bij communale waterzuiveringsinstallaties. In dit kader wordt een analyse en datamining uitgevoerd op verleende industriële vergunningen om meer grip te krijgen op bestaande lozingen en emissies van zeer zorgwekkende stoffen met als doel deze zo ver als mogelijk en bij voorkeur naar nul terug te dringen. De benodigde inzet gaat daarmee verder dan het toepassen van de stand der techniek en de aanvullende beoordeling van restemissies in het licht van te realiseren milieukwaliteitsdoelen voor 'gewone' verontreinigende stoffen. Bij het beantwoorden van de vraag welke inspanningen van bedrijven verlangd kunnen worden om zo snel als mogelijk nulemissies te realiseren, spelen technische mogelijkheden en bedrijfseconomische overwegingen een rol, mede in relatie tot de effectiviteit van mogelijke maatregelen. De toetsing van restemissies aan effectgerichte risicogrenzen en – indien beschikbaar – daarvan afgeleide milieukwaliteitsnormen levert handvatten om de kosteneffectiviteit van maatregelen te beoordelen en afspraken met bedrijven te maken over de snelheid waarmee nulemissies kunnen worden gerealiseerd.

Deze aanpak betekent dat emissies van zeer zorgwekkende stoffen naar en verspreiding van dergelijke stoffen in het milieu weliswaar sterk verminderen maar desondanks nog steeds plaatsvinden. En dat deze stoffen dus ook in de bodem en in bagger en grondwater aantreffen (kunnen) worden. Vanaf de locaties waar restemissies en -lozingen van zeer zorgwekkende stoffen naar het milieu plaatsvinden, nemen gehalten aan deze stoffen in het milieu snel af. En daarmee ook de risico's van deze stoffen voor mens en milieu. Hoewel de aanwezigheid van zeer zorgwekkende stoffen in grond en bagger gezien vanuit het voorzorgbeginsel ongewenst is, vraagt het om kunnen gaan met grond en bagger in de praktijk ook pragmatisme. Met een specifieke brief over het omgaan met zeer zorgwekkende stoffen als GenX, PFAS en PFOA in grond en bagger wordt/is uw Kamer hierover nader geïnformeerd.

2. Bescherming van grondwater met het oog op de drink- en industriewatervoorziening voor menselijke consumptie

Het kunnen beschikken over schoon en voldoende grondwatervoorraden is maatschappelijk van groot belang. Niet alleen voor het kunnen borgen van de drinkwatervoorziening – nu en in de toekomst – maar ook om te kunnen voorzien in de behoefte van industriële winningen van grondwater voor menselijke consumptie. Deze doelen zijn onder meer op grond van de Europese Kaderrichtlijn Water en de Grondwaterrichtlijn in wet- en regelgeving vastgelegd.

De kwaliteit van het grondwater wordt niet alleen beïnvloed en bedreigd door nog aanwezige bodem- en grondwaterverontreinigingen en diffuse belasting met meststoffen, bestrijdingsmiddelen en humane en diergeneesmiddelen. Ook nieuwe activiteiten als de winning van aardwarmte (geothermie) en het benutten van bodemenergie (warmte-koudeopslag) brengen risico's met zich mee als het gaat om verontreiniging van bodem en grondwater. De Adviescommissie Water vraagt daarom ook terecht aandacht voor deze problematiek.

Naast de inspanningen gericht op sanering en beheer van bodemverontreinigingen en het voorkomen van verontreiniging met nieuwe en opkomende stoffen, zet het Rijk verder in op een verantwoorde toepassing van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen en het verminderen van de milieubelasting met deze stoffen. Samen met de partners in het Bestuursakkoord Water is de inzet erop gericht schoon water schoon te houden en waar nodig de waterkwaliteit te verbeteren. Er is de afgelopen jaren veel bereikt, maar de kwaliteit van veel oppervlaktewateren is nog onvoldoende.

Met de Delta-aanpak Waterkwaliteit wordt een extra impuls gegeven aan de verbetering van de kwaliteit van oppervlaktewater en grondwater. Zoals aangegeven in de brief van de minister van

Infrastructuur en Waterstaat van 19 november 2018⁸ is gestart met twee versnellingsstafels, waarmee extra prioritering zal worden gegeven aan nutriënten en bestrijdingsmiddelen en aan opkomende stoffen en medicijnresten. De tafels moeten komen tot concrete en resultaatgerichte oplossingen. Indien nodig kan dit in de vorm van bindende afspraken. Deze extra inzet sluit aan bij de aanbeveling van de Adviescommissie Water om te komen tot minder vrijblijvende afspraken met onder andere de landbouwsector en de farmaceutische industrie.

In het kader van het zesde Actieprogramma Nitraatrichtlijn zijn afspraken gemaakt over de vermindering van nitraatuitspoeling in 34 grondwaterbeschermingsgebieden. Daarnaast is eind 2017 in het kader van de Delta-aanpak Waterkwaliteit een extra impuls gegeven aan het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). De ambitie van het DAW is om resterende waterkwaliteitsproblemen in 2021 voor 80% te hebben opgelost en in 2027 voor 100%. Met de impuls wordt de samenwerking van agrariërs en waterbeheerders versterkt. Samen komen ze tot het formuleren van regionale opgaven en kansrijke maatregelen om knelpunten aan te pakken. Uit te voeren maatregelen worden vastgelegd in uitvoeringsprogramma's en bedrijfsplannen. Deze afspraken worden geborgd via bestuursovereenkomsten. Specifiek met het oog op bedreigingen van het grondwater door nitraat en bestrijdingsmiddelen stelt de Adviescommissie Water de vraag of een transitie van de landbouw nodig is. In dat verband wijzen wij op de bodemstrategie⁹ en de toekomstvisie 'Landbouw, natuur en voedsel: waardevol en verbonden'¹⁰, die mede gericht zijn op verbetering van de bodemkwaliteit en vermindering van emissies naar het milieu.

Daar waar nodig zetten decentrale overheden in op het nemen van aanvullende maatregelen gericht op het tijdig kunnen realiseren van de kwaliteitsdoelen voor grondwater op grond van de Europese Kaderrichtlijn Water. Mede hiertoe stellen drinkwaterbedrijven gebiedsdossiers op rond drinkwaterwinningen en komen via dit spoor in samenspraak met relevante gebiedspartijen waar nodig tot aanvullende regionale maatregelen. Dit gebeurt ook rond industriële grondwateronttrekkingen voor menselijke consumptie (met name bier, fris en zuivel) via het opstellen van zogenaamde 'feitendossiers'. Provincies voeren hierop de regie als bevoegd gezag voor deze grondwateronttrekkingen. Ook via het uitvoeringsprogramma van de bodemconvenanten wordt aandacht besteed aan het thema landbouw en voedsel, waarbij de relatie tussen een gezonde bodem en gezonde gewassen en voedsel en het handelingsperspectief van decentrale overheden daarbij centraal staat.

In de Structuurvisie Ondergrond is een aantal acties opgenomen die gericht zijn op het realiseren van een robuuste drinkwatervoorziening in 2050.

Provincies voeren samen met drinkwaterbedrijven een evaluatie uit van het huidige grondwaterbeschermingsbeleid en onderzoeken waar en met welke omvang het aanwijzen van aanvullende strategische grondwatervoorraden wenselijk is en welk beschermingsregime daarbij passend is. Zij doen dat mede in overleg met andere relevante partijen, waaronder gemeenten, de mijnbouwsector, de bodemenergiesector en het landbouwbedrijfsleven. Het Rijk overlegt periodiek met de provincies over de voortgang hiervan. Vastlegging van deze strategische grondwatervoorraden met bijbehorend beschermingsregime vindt naar verwachting uiterlijk eind 2020 plaats in provinciale verordeningen.

De in de Structuurvisie Ondergrond opgenomen Nationale Grondwater Reserves (dieper gelegen schone grondwatervoorraden) zullen in 2019 driedimensionaal in kaart worden gebracht. Mede in relatie tot het hierboven genoemde traject rond de aanvullende strategische grondwatervoorraden zal in overleg met provincies en gemeenten duidelijk worden gemaakt welke ontwikkelingsmogelijkheden er zijn voor het kunnen benutten van deze gebieden voor de winning van aardwarmte en bodemenergie en welke restricties of randvoorwaarden daarbij eventueel van toepassing zijn.

⁸ Referentie toevoegen (IENW/BSK-2018/240612)

⁹ 30015, nr. 54

¹⁰ 35000XIV, nr. 5

Door de (aanvullende) strategische grondwatervoorraden en Nationale Grondwater Reserves op te nemen in het hydrologisch toetsingsprotocol dat door Staatstoezicht op de Mijnen wordt ontwikkeld, wordt de beoordeling van nieuwe mijnbouwactiviteiten versterkt. Naar verwachting zal dit in 2021 worden geeffectueerd.

3. Versterken driedimensionale ruimtelijke ordening

Een goede 3D-ruimtelijke ordening waarbij bodem en ondergrond vanaf het begin worden meegenomen in planvorming voor de fysieke leefomgeving is voor de kwaliteit van het bodem-watersysteem van groot belang. Door functies als wonen, landbouw, natuur en de aanleg van infrastructuur daar neer te leggen waar ze het best worden ondersteund door het natuurlijk bodem-watersysteem kunnen kansen worden benut en problemen worden voorkomen. Om de bestuurlijke bewustwording van het belang van de ondergrond te vergroten en driedimensionale ruimtelijke ordening te bevorderen worden de hoofdlijnen uit deze visie daarom opgenomen in de Nationale Omgevingsvisie. Daarnaast wil het kabinet bevorderen dat ook de decentrale overheden de ondergrond volwaardig meenemen in hun plannen voor de fysieke leefomgeving. Een aparte paragraaf bodem en ondergrond in deze plannen is hiervoor dienstig. Met deze paragraaf kan in onderlinge samenhang aandacht worden besteed aan kwalitatieve en kwantitatieve aspecten van grondwater, mede in relatie tot maatregelen gericht op klimaatadaptatie, de ordening van bestaande en nieuwe kabels en leidingen en andere ondergronds infrastructuur. Goede informatie over de kwaliteit en opbouw van de ondergrond en het huidige ruimtegebruik zijn hiervoor van belang. Met de campagne 'De bodem, je Partner!' die in het kader van het Convenant Bodem en Ondergrond gaat worden uitgevoerd willen de convenantpartners de bewustwording vergroten van de bijdragen die bodem en ondergrond kunnen leveren – mits duurzaam gebruikt – aan maatschappelijke transities en opgaven met betrekking tot onder meer energie, klimaat, landbouw en circulaire economie.

4. Bevorderen van duurzaam gebruik van bodem en grondwater

Bodemenergie en geothermie

Bodemenergie en geothermie (aardwarmte) zijn hernieuwbare, duurzame energiebronnen die een substantiële bijdrage kunnen leveren aan de transitie naar een CO₂-arme energievoorziening. Bij het benutten van bodemenergie gaat het om energiewinning en energieopslag (warmte en koude) uit de ondiepe ondergrond (tot maximaal 500 meter). Bij geothermie wordt warmte met hoge temperaturen gewonnen uit de ondergrond op een diepte van enkele kilometers.

Het kabinet stimuleert de toepassing van bodemenergie en geothermie en vraagt provincies en gemeenten om bij het opstellen van regionale energiestrategieën en warmtevisies de mogelijkheden van het benutten van deze hernieuwbare energiebronnen te verkennen. Een goede ruimtelijke ordening van de ondergrond, waarbij wordt afgestemd met andere ondergrondfuncties, is daarbij van groot belang. Tegelijkertijd heeft het kabinet aandacht voor de risico's op verontreiniging van grondwater. Voor de installaties voor het winnen van zowel bodemenergie als geothermie zijn boringen nodig om bodemlussen of bronnen te plaatsen. Wanneer boorgaten in kleilagen boven watervoerende pakketten niet goed worden afgedicht, kan grondwater van het ene watervoerende pakket naar het andere stromen. Eventueel aanwezig verontreinigingen of zout grondwater kan daardoor de kwaliteit van een schone waterlaag beïnvloeden. Ook is er risico op verontreiniging van grondwater door lekkages vanuit bodemlussen of geothermiebronnen.

Voor alle werkzaamheden met betrekking tot het installeren, beheeren en eventueel ontmantelen van bodemenergiesystemen is een kwaliteitsborgingssysteem van kracht. Het vormt een onderdeel van het Kwalibo-stelsel. Bodemenergie wordt als aandachtsveld meegenomen bij de evaluatie van Kwalibo.

Voor wat betreft de versnelling van de toepassing van geothermie in Nederland en het beheersen van de risico's op verontreiniging van grondwater wordt verwezen naar de correspondentie van de minister van Economische Zaken en Klimaat met de Tweede Kamer¹¹.

Duurzaam bodembeheer in de landbouw

Bijna twee derde van de totale oppervlakte van Nederland is in gebruik als agrarische grond. De bodem is voor de agrarische ondernemer het belangrijkste werkkapitaal. Daarnaast zijn agrarische gronden van groot belang voor het behoud en de ontwikkeling van de biodiversiteit in Nederland. Om op beide vlakken op de langere termijn toekomstperspectief te houden is duurzaam bodembeheer een vereiste. Hoewel er ook sprake is van een trend naar extensieve, kleinschalige, duurzame en lokale, streekgebonden landbouw, is de dominante ontwikkeling nog steeds gericht op verdere schaalvergroting en intensivering. Door de blijvend grote omvang van de veestapel daalt de mestproductie nauwelijks. De belasting van de bodem en daarmee ook van grond- en oppervlaktewater met stikstof, fosfaat en gewasbeschermingsmiddelen blijft hierdoor onverminderd hoog. Voor veel ondernemers is het verdienmodel gebaseerd op de productie van hoge volumes tegen lage prijzen met kleine marges. Door toenemende (internationale) concurrentie en marktwerking staat dit verdienmodel voortdurend onder druk en daarmee ook het willen en kunnen investeren in maatregelen die gericht zijn op het behoud en verbeteren van de bodemkwaliteit op de langere termijn.

Op landbouwgronden zijn bodemvruchtbaarheid en het vocht leverende vermogen bepalend voor het producerend vermogen van de bodem. Daarnaast zijn een aantal belangrijke ecosysteemdiensten, zoals het opslaan van koolstof, het vasthouden en afvoeren van water, ziekte- en plaagwering en het reinigend vermogen en kunnen vasthouden en recyclen van nutriënten afhankelijk van een gezonde, levende bodem. Een goede organische stofvoorziening is hierbij cruciaal. Een humusrijke bodem met veel structuur levert voedingsstoffen, vergroot de sponswerking van de bodem en vormt een voedingsbodem voor schimmels en bacteriën die bijdragen aan de zuiverende werking van de bodem. Wanneer met de afvoer van gewassen onvoldoende structuurrijke organische stof wordt teruggebracht, neemt niet alleen het producerend vermogen maar ook de bindingscapaciteit en het reinigend vermogen van de bodem af. Dit vergroot de erosiegevoeligheid en de uitspoeling van nutriënten en verontreinigingen naar het grond- en oppervlaktewater.

Met de eerdergenoemde bodemstrategie en het daarop gebaseerde programma landbouwbodems¹² wil dit kabinet komen tot een duurzaam beheer van alle landbouwbodems in 2030. Naast het investeren in kennisontwikkeling, de herziening van het pachtbeleid op basis van goed rentmeesterschap en het willen realiseren van een duurzame agroketen, is duurzaam bodembeheer met het oog op het verbeteren van de waterkwaliteit en waterbuffering en het tegengaan van bodemdaling een belangrijk onderwerp van dit programma.

Kringlooplandbouw, zoals verwoord door de minister van LNV, speelt in op lokale omstandigheden. Door gewassen en gewasrotaties te kiezen die passen bij karakteristieken van het bodem-watersysteem en gebruik te maken van organische reststromen die vrijkomen binnen het eigen gebied kunnen vitale en weerbare teeltsystemen ontstaan waarbij minder gebruik gemaakt hoeft te worden van kunstmest, gewasbeschermingsmiddelen en aanvoer van water van buiten het gebied.

Met inzet via het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer en het programma Circulaire Economie willen wij aan deze ontwikkeling bijdragen en duurzaam bodembeheer in de landbouw versterken.

Binnen het programma Circulair Terreinbeheer zoeken betrokken partijen naar mogelijkheden om organische reststromen en bagger te hergebruiken binnen het gebied, met name als bodemverbeteraar en ophoogmateriaal, bijvoorbeeld om bodemdaling te compenseren. Hierbij ervaren zij belemmeringen die betrekking hebben op de wet- en regelgeving voor afvalstoffen en meststoffen. Deze zijn onder meer bedoeld om verontreiniging van de bodem met milieubezwaarlijke en voor de landbouw niet effectieve materialen tegen te gaan. Vanuit de wens om de 'kleine kringloop' te willen

¹¹ Zie onder meer de Beleidsbrief geothermie van 8 februari 2018 en de Kamerbrief Stimulering duurzame energieproductie (Tweede Kamer, Vergaderjaar 2018-2019, 31239, nr. 298).

¹² Kamerbrief Bodembeleid van de minister van LNV van 25 april 2019 (Kamerstuk 30 015 nr. 58)

stimuleren wordt met partijen onderzocht of en op welke wijze de ervaren belemmeringen weggenomen kunnen worden door ruimte te bieden aan het kleinschalig gebruik van plantaardige organische reststromen als berm- en terreinmaaisel, gft en slootbagger als bodemverbeteraar en ophoogmateriaal in de landbouw. Daarbij wordt ook gekeken naar het kunnen bewerken van deze reststromen met dit oogmerk.

Kwantitatief grondwaterbeheer

De Adviescommissie Water constateert in haar Advies Grondwater dat kwantitatief grondwaterbeheer een belangrijke rol speelt bij het tegengaan van bodemdaling en dat dit een urgent maatschappelijk vraagstuk is dat om extra aandacht en (beleids)inzet vraagt.

Met de recent naar uw Kamer verzonden brief over de Rijksbrede inzet op bodemdaling¹³ en ook de Kabinetsreacties op de Initiatiefnota's 'Droge Voeten: Voor een klimaatbestendig Nederland'¹⁴ en 'Veen red je niet alleen'¹⁵ van de leden Bromet (GL) en De Groot (D66), benadrukt het kabinet dat het tegengaan van en omgaan met bodemdaling een belangrijke opgave is voor zowel het stedelijke als het landelijke gebied. Het is een cross-sectorale opgave die raakt aan meerdere nationale belangen en taken en verantwoordelijkheden van private partijen (eigenaren van gebouwen en infrastructuur), decentrale overheden en ook het Rijk. Ook bij bodemdaling is een goede ruimtelijke ordening van belang waarbij functies als wonen, landbouw en natuur en de aanleg van infrastructuur dáár worden neergelegd waar ze passen bij de eigenschappen van het onderliggende bodem-watersysteem. De analyse en de urgentie van de problematiek van bodemdaling en daarmee samenhangende opgaven wordt door alle partijen gedeeld. Op allerlei terreinen vinden initiatieven en ontwikkelingen plaats waaraan ook vanuit het Rijk, onder meer met inzet van middelen via het Klimaatakkoord¹⁶ uit de klimaatenvolpde en via de nog af te sluiten Regiodeal Bodemdaling Groene Hart uit de regio-enveloppe een impuls wordt gegeven. Over dit laatste vindt nog overleg met partijen plaats.

Door klimaatverandering neemt de kans op droge perioden toe en daarmee ook het risico op het uitzakken van grondwaterstanden en de snelheid van bodemdaling. Dit is het afgelopen jaar duidelijk geworden en ook inzichtelijk gemaakt met het uitbrengen van bodemdalingskaarten op basis van satellietmetingen waarmee (de snelheid van) bodemdaling over de jaren 2015-2018 in beeld is gebracht. De kaarten zijn begin 2019 opgenomen in de Klimateffectenatlas (KEA) en worden door onder meer decentrale overheden gebruikt bij de stresstesten die in het kader van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie worden uitgevoerd.

Recent heeft de minister van IenW uw Kamer geïnformeerd over de eerste resultaten van de Beleidstafel Droogte¹⁷ waarbij specifiek aandacht is besteed aan het realiseren van een klimaatbestendig grond- en oppervlaktewatersysteem en de governance rond grondwater. De Beleidstafel adviseert om meer aandacht te geven aan het actief beheer van grondwatervoorraden en het watersysteem meer dan nu het geval is in te richten op het vasthouden en infiltreren van water. Op deze manier kan het grondwater tijdens neerslagoverschotten tijdig worden aangevuld, waardoor problemen met bodemdaling door droogte worden voorkomen. Dit vergt naast de lopende inzet vanuit het Deltaprogramma Zoetwater ook inspanningen vanuit het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie en de programma's voor klimaatbestendige natuur en landbouw waar het ministerie van LNV aan werkt. De provincies hebben daarbij in samenwerking met de waterschappen en gemeenten een belangrijke regierol.

Ook bij bodemdaling is een goede ruimtelijke ordening cruciaal om problemen met bodemdaling zoveel mogelijk 'aan de voorkant' te voorkomen. Het toekennen van functies via de ruimtelijke ordening is primair de taak van provincies en binnen gemeentelijke grenzen die van gemeenten. Voor

¹³ Referentie toevoegen

¹⁴ Referentie toevoegen

¹⁵ Referentie toevoegen

¹⁶ Referentie toevoegen: gaat naar verwachting eind juni naar de Kamer

¹⁷ Referentie Kamerbrief toevoegen PM

de ruimtelijke ordening van zaken die van nationaal belang zijn en op boven-provinciaal niveau spelen, heeft het Rijk een rol en verantwoordelijkheid. Via de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) stuurt het Rijk op het ruimtelijk gebruik met het oog op het waarborgen van de nationale belangen waarbij een efficiënte ruimtelijke ordening een belangrijk uitgangspunt is. Omdat bodemdaling aan meerdere nationale belangen raakt, krijgt het als cross-sectorale opgave aandacht in de NOVI.

In gebieden die gevoelig zijn voor bodemdaling is het daarom zinvol om bij het opstellen van omgevings- en gebiedsvisies en daarop gebaseerde uitvoeringsgerichte plannen nadrukkelijk rekening te houden met de eigenschappen van het onderliggende bodem-watersysteem. Met het opnemen van een specifieke bodem- en grondwaterparaaf en de uitvoering van de watertoets kan ook hier op een goede wijze invulling aan worden gegeven.

5. Kennis- en informatie-infrastructuur voor bodem en ondergrond

Voor de bescherming van bodem en grondwater en het duurzaam, veilig en efficiënt gebruik van bodem en ondergrond voor een reeks aan maatschappelijke opgaven is een goede informatievoorziening en kennisontwikkeling over het bodem-watersysteem voor alle partijen van groot belang. Met de komst van de Omgevingswet moeten veel van de in deze brief beschreven opgaven worden opgepakt door decentrale overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Het is daarom van belang dat zij in brede zin worden ondersteund met informatie en kennis over bodem, ondergrond en grondwater. Daarbij gaat het om vijf aandachtsgebieden:

1. Het creëren van bewustwording hoe mogelijkheden die bodem en ondergrond bieden meegenomen kunnen worden in toekomstgerichte plannen en hoe onverwachte ongewenste gebeurtenissen voorkomen kunnen worden.
2. Opstellen en actueel houden van een gezamenlijke Kennisagenda op de onderwerpen die in deze brief zijn beschreven. Dit gebeurt tweejaarlijks in samenwerking met alle partijen.
3. Vraaggestuurde kennisontwikkeling en kennistoepassing naar aanleiding van de kennisagenda via gezamenlijk onderzoek en innovatie.
4. Kennisborging: het beschikbaar maken en houden van gezamenlijk opgedane en van elders (ook internationaal) opgehaalde kennis. Dit moet bijdragen aan de uitwisseling en verspreiding van kennis en informatie op de langere termijn.
5. Opleiding, onderwijs en educatie: de opleiding van goede professionals is essentieel om bodem en grondwater in de toekomst duurzaam te beheren en te benutten.

Een belangrijke basis voor de informatievoorziening op gebied van bodem, ondergrond en grondwater vormt de Basisregistratie Ondergrond die onder regie van de minister van BZK wordt gerealiseerd via tranches van registratieobjecten. Bij de eerste tranches van de BRO ligt de focus onder meer op het in beeld brengen van de opbouw van bodem en ondergrond en daarin aanwezige grondwaterlagen.

Opname van bodemkwaliteitsinformatie is nog niet voorzien. Momenteel wordt een verkenning uitgevoerd naar mogelijkheden om bodemkwaliteitsinformatie toe te voegen aan de BRO.

Besluitvorming hierover vindt nog in 2019 plaats.

Bij het huidige kennislandschap rond bodem en ondergrond zijn veel partijen actief betrokken: kennisinstanties, publieke en private partijen waaronder het adviserend en uitvoerend bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Daarmee is er veel informatie en kennis maar is deze ook versnipperd aanwezig. Het kennislandschap bestaat onder meer uit websites met gevalideerde kennisinformatie over een diversiteit aan technieken en instrumenten, over kwaliteitszorg en borging van processen via certificering en normdocumenten, informatie over bodem en ondergrond in relatie tot thematische maatschappelijke opgaven, helpdesks en nieuwsbrieven¹⁸. Diverse cursussen en opleidingen bij hogescholen, universiteiten en andere instanties richten zich op bodem, ondergrond en grondwater. Zo is bijvoorbeeld de minor Bodem en ondergrond ontwikkeld door SAXION Deventer, Hogeschool Utrecht, Hogeschool Rotterdam, HAS Den Bosch en Windesheim Zwolle. Het is nodig om voldoende

¹⁸ Zie bijvoorbeeld de websites van Bodemvizier, het Expertisenetwerk bodem en ondergrond, Bodemambities, Bodemplus en STOWA.

praktijkgerichte professionals op te leiden en deze opleidingen goed te verbinden met de kennisinfrastructuur van bodem, ondergrond en grondwater.

Kennisontwikkeling en -toepassing vindt plaats via zowel wetenschappelijke als praktijkgerichte onderzoeksprogramma's en in toenemende mate ook via praktijkleergemeenschappen waarbij in interactie tussen kennisinstellingen, overheden, private partijen en maatschappelijke organisaties het formuleren en aanscherpen van kennisvragen en kennisontwikkeling 'hand in hand' gaat met kennisverspreiding en kennisbenutting door partijen. Hierbij is het van belang om vanuit bodem en ondergrond aansluiting te zoeken bij bestaande en nieuwe kennis- en informatietrajecten rond maatschappelijke opgaven zoals de energietransitie, klimaatadaptie, water, landbouw en circulaire economie. Voorbeelden van kennisprogramma's waarbij vanuit bodem en grondwater aansluiting wordt gezocht zijn het Nationaal Kennisprogramma Water en Klimaat van het Deltaprogramma, het Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling van het Platform Slappe Bodems, het Kennisprogramma Effecten Mijnbouw van EZK, het Kennisprogramma Landbouwbodems van LNV, het Programma Nederland Circulair in 2050 en het Kennisimpulsprogramma voor de Delta-aanpak waterkwaliteit.

Daarbij is het van belang verbindingen te leggen met internationale trajecten op het gebied van kennis en innovatie waarin Nederlandse partijen een rol (kunnen) spelen, zoals in Horizon 2020 verband en het programma Partners voor Water. Op die manier kan beschikbare kennis uit het buitenland worden opgehaald en binnen Nederland worden benut en geborgd.

Via het Convenant Bodem en Ondergrond wordt met een reeks aan activiteiten op het gebied van kennis, onderzoek en informatie bijgedragen aan de kennis- en informatievoorziening voor bodem en ondergrond.

De huidige Convenanten Bodem en ondergrond met de decentrale overheden en ook het bedrijfsleven lopen in 2020 af. Samen met de convenantpartners en andere partijen verkent het Rijk op welke wijze de huidige kennisinfrastructuur kan worden versterkt en moet worden aangepast zodanig dat deze ook in de toekomst alle betrokken partijen op een adequate wijze kan ondersteunen bij de uitvoering van hun taken. Daarbij wordt de verbinding gezocht met de kenniscommunities en thematische kenniskamers die voor het domein van de leefomgeving onder de noemer 'Veluweberaad' worden georganiseerd met overheden en kennisinstellingen gericht op het ontwikkelen, benutten en verankeren van kennis voor maatschappelijke opgaven. Een van deze communities richt zich specifiek op het domein bodem en ondergrond. Het gesprek met partijen hierover zal de komende periode worden voortgezet en uw Kamer zal met regelmaat over de voortgang worden gerapporteerd.

6. Governance rond grondwaterbeheer

De Adviescommissie Water constateert in haar Advies Grondwater onder meer dat de governance rond grondwaterbeheer te ingewikkeld is. De commissie stelt dat de governance moet worden vereenvoudigd door waterschappen een meer centrale rol te geven in de uitvoering van het grondwaterbeheer.

Zoals met onderhavige brief duidelijk wordt gemaakt, raakt een reeks aan activiteiten en maatschappelijke opgaven aan de kwaliteit en kwantiteit van het grondwater. Daarbij zijn veel partijen, zowel publiek als privaat, betrokken en hebben daarbij ook specifieke verantwoordelijkheden. In de memorie van toelichting bij het [Aanvullingsbesluit bodem] wordt dit nader toegelicht. De Beleidstafel Droogte concludeert dat de verantwoordelijkheden en bevoegdheden voor grondwaterbeheer helder en adequaat zijn belegd en voldoende mogelijkheden bieden voor maatwerk, ook in situaties van (dreigende) droogte. Dit geldt ook voor het kwaliteitsbeheer van het grondwater. In plaats van te zoeken naar een andere herverdeling van taken en bevoegdheden komt de oplossing vooral neer op een goede samenwerking tussen alle partijen en het willen en kunnen benutten van beschikbare instrumenten, kennis en informatie over bodem en ondergrond bij de aanpak van maatschappelijke opgaven.

7. Vervolgtraject

Met deze ambitiebrief bodem en grondwater wil het Rijk bijdragen aan het realiseren en behouden van een robuust en klimaatbestendig bodem-watersysteem. Een systeem dat zodanig van kwaliteit is dat het als fundament onder ons bestaan de gewenste maatschappelijke functies, nu en in de toekomst en met draagvlak vanuit de samenleving, op een verantwoorde en efficiënte wijze kan vervullen.

Om dit te realiseren is een inspanning nodig van alle partijen die bij bodem en grondwater zijn betrokken: overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Wij willen hen van harte oproepen om hieraan een bijdrage te leveren.

In deze brief is een aantal acties opgenomen waarmee wij hieraan een bijdrage aan willen leveren. Resumerend:

- Er komt een brede Milieuvisie die begin 2020 naar uw Kamer zal worden gezonden. Onderhavige ambitiebrief bodem en grondwater vormt daarvoor een bouwsteen.
- Met de convenantspartijen bodem en ondergrond zal worden verkend op welke wijze de samenwerking na 2020 kan worden voortgezet. Na de zomer zullen wij uw Kamer nader over de ontwikkelingen informeren.
- Na de zomer wordt de Tweede Kamer geïnformeerd over de voortgang van het onderzoek Beleidsevaluatie Kwalibo. De eindrapportage is naar verwachting eind 2019 gereed. Daarna volgt overleg met het veld. Medio 2020 wordt de Tweede Kamer geïnformeerd over mogelijke aanpassingen van het stelsel.
- Het Rijk zal in overleg met gebiedsbeheerders en bevoegde gezagen bezien of en op welke wijze toepassingen van grond en bagger en ook andere organische reststromen binnen de 'kleine kringloop' in een gebied makkelijker mogelijk gemaakt kunnen worden.
- Met een specifieke brief over het omgaan met zeer zorgwekkende stoffen als GenX, PFAS en PFOA in grond en bagger wordt/is de Kamer nader over deze problematiek geïnformeerd.
- Uitvoering wordt geven aan de acties uit de Structuurvisie Ondergrond. Over de acties die betrekking hebben op bodem en grondwater zal uw Kamer zal jaarlijks over de voortgang worden geïnformeerd.
- Het Rijk verkent samen met de convenantpartners en ook andere partijen op welke wijze de huidige kennisinfrastructuur voor bodem en grondwater kan worden versterkt en moet worden aangepast.

Voor zover niet anders is aangegeven zal uw Kamer jaarlijks in het najaar met een brief Bodem en grondwater worden geïnformeerd over de voortgang.

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT,

drs. C. van Nieuwenhuizen Wijbenga

DE STAATSSECRETARIS VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT,

S. van Veldhoven - Van der Meer

Leden Stuurgroep OB&G

**Uitvoeringsprogramma
Bodem en Ondergrond
2016-2020**
p/a RWS /WVL /Leefomgeving /
Bodem+
Bezoekadres:
Lange Kleiweg 34
2288 GK Rijswijk
Postadres:
Postbus 2232
3500 GE Utrecht
www.bodemconvenant.nl
5.1.2e
06 5.1.2e
5.1.2e@rws.nl

Verslag

Bijeenkomst Stuurgroep OB&G

Datum
14 februari 2019

Vergaderdatum en -tijd Donderdag 14 februari 2019 13.00-15.00 uur
Vergaderplaats Vergaderzaal 7 C.042 Croeselaan te Utrecht
Aanwezig: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (IPO), 5.1.2e (IPO), 5.1.2e 5.1.2e
(VNO-NCW), 5.1.2e (VNG), 5.1.2e (Bodem+),
5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (I&W), 5.1.2e (UvW), 5.1.2e
5.1.2e (Voorzitter, I&W), 5.1.2e (UP), 5.1.2e
(verslaglegging, UP)
Afwezig: 5.1.2e (VNG)

Verslag

1. Opening, vaststelling agenda, mededelingen

5.1.2e opent de vergadering. 5.1.2e wordt dit keer vervangen door 5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e is verhinderd buiten verzoek
Er zijn geen aanvullingen op de agenda.

1a. Terugmelding uit PT:

Meegestuurd is de stand van zaken rondom grondwater. Uit het PT kwam de vraag om de meta vraag voor te leggen aan de SG. Wat de metavraag nu exact is, dat is nog niet helder. Het gaat met name om de vraag wie is verantwoordelijk, hoe werken we samen en wie betaalt wat? Als er meer duidelijkheid is over de duiding van de vraag dan zal deze terug worden gelegd in de SG OB&G.

5.1.2e vraagt naar aanleiding van het Programmateam verslag van 31 januari waar een zinsnede is opgenomen rondom diffuus lood: 5.1.2e geeft aan dat vanuit bedrijfsleven gevraagd wordt of dit consequenties heeft voor het bedrijfsleven. Die vraag kan niet direct eensluidend worden beantwoord en vraagt een nadere beschouwing." Dit punt zal meegenomen worden bij agendapunt 6.

5.1.2e vraagt wie de evaluatie van de concurrentie gerichte dialoog heeft uitgevoerd? Op de evaluatie staat geen uitvoerder vermeld. 5.1.2e geeft aan dat 5.1.2e van Ambient de eindredactie heeft gedaan. De evaluatie is uitgevoerd in opdracht en verantwoordelijkheid van de werkgroep Kennis.

2. Verslag vergadering Stuurgroep OB&G 15 november 2018

5.1.2e vraagt of iedereen kan instemmen om de totaal som van de getallen in de tabel die vorige keer besproken zijn te gebruiken als onderbouwing voor budget nodig na 2020. SG leden geven aan hiermee in te stemmen.

5.1.2e geeft even kort een update over de brief die aan RWS is gestuurd door een verliezend consortium over vermeende integriteitschending. Binnen RWS is dit opgepakt. Na interne melding bij RWS Inkoopcentrum GWW, en een onderzoek/advies door de WVL-controller, is dit getoetst aan de Gedragscode Publiek Opdrachtgeverschap, is besloten dat geen aanleiding is voor een melding integriteitschending en er zijn geen onregelmatigheden geconstateerd. Daarnaast is de manier van aanbesteden geëvalueerd. Dit is ook in het gesprek met het verliezend consortium aangegeven. **Actie:** 5.1.2e zal het evaluatie rapport naar het consortium sturen.

De acties stond nog open voor uitleg verschil in kosten UP en SIRA onderzoek.

5.1.2e geeft aan dat 5.1.2e heeft aangegeven de onderzoeken een verschillende insteek hebben en dat ze niet op alle punten vergelijkbaar zijn. Voorstel is om aan de werkgroep Financiën te vragen om de specifieke verschillen en deze te bespreken met 5.1.2d. **Actie:** 5.1.2e zal dit verzoek voor verdere specificering aan de werkgroep voorleggen.

3. Stand van zaken Bodem en grondwaterambitiebrief

5.1.2e geeft aan dat vorige week gesprek met de STAS geweest. De behoefte en richting van de brief wordt door de STAS onderschreven. Inclusief de reactie op advies van de Adviescommissie Water. Grondwater is een diffuus onderwerp en daarom moet eerst intern bepaald worden wie waar over gaat. Tussenstap is nu hierover met de minister in overleg te gaan. Planning is in maart een eerste uitgewerkte versie van de brief beschikbaar te hebben, die dan breder besproken gaat worden met de betrokken partijen. Brief moet richting gevend en agenda zettend zijn. Daarnaast is de brief bedoeld om de urgentie op tafel te leggen van de gevolgen van het niet meenemen van bodem en ondergrond. Dit proces moet ook intern bij IenW zorgvuldig doorlopen worden en kost tijd. IenW vraagt daarvoor begrip van de andere partijen.

5.1.2e vraagt of de brief ambities schetst en handelingsperspectieven aangeeft voor de toekomst of dat er ook een soort programma aan gekoppeld is om het gat te dichten tussen huidige en gewenste situatie. 5.1.2e geeft aan dat het een combinatie zal zijn van beide.

5.1.2e vraagt of de stukken die naar de STAS zijn gegaan beschikbaar zijn. Tot vorig jaar goed contact en afstemming geweest tussen IenW en de betrokken partijen, vanaf januari is het proces onduidelijk geworden. **Actie:** 5.1.2e zal nagaan of de stukken aan de STAS breder gedeeld kunnen worden.

4. Bodemkwaliteit

5.1.2e geeft aan dat het een actueel onderwerp is op dit moment. Er gebeurt veel. Normaal wordt dit onderwerp niet besproken in PT en/of SG. I&W wil toch graag afstemming hierover met de convenantspartijen. Hoe kunnen we dit regelen? Bij voorkeur maken we gebruik van bestaande gremia. Deze vraag ligt nu voor. Goeie partijen zitten aan tafel. Zitten ook de juiste personen aan tafel?

5.1.2d geeft aan dat zijn eerste reacties is dat de SG een dergelijke rol zou moeten willen en kunnen vervullen. Belangrijk is wel scherp de vraag te benoemen die voorgelegd wordt. Helpt om te focussen.

De aard en urgentie van de vragen zullen alleen niet altijd aansluiten op de vergaderfrequentie van programmeerteam en stuurgroep. We zullen dus ook andere vormen (schriftelijk) moeten ontwikkelen om snel te kunnen reageren. [5.1.2e] vult aan dat er ook nog ruimte moet zijn om achterbannen te betrekken of te informeren.

[5.1.2e] vraagt naar de rol die de stuurgroep wil vervullen rond dit onderwerp? Aangegeven wordt dat de rol van de SG adviserend zal zijn voor bestuurlijke besluitvormingsprocessen of organisatorische vragen en doorgeleidend van besluiten of acties naar de achterban.

[5.1.2e] geeft aan dat er mogelijk een spanning kan zitten in als je als expert in een werkgroep zit en niet namens de gemeenten daaraan deelneemt.

[5.1.2e] vraagt even met een voorbeeld plastics in bagger of dit de bedoeling is om dit te bespreken. [5.1.2e] vult aan dat er een groep gemist werd om over grond en bagger te bespreken. Zou fijn zijn als de SG hiervoor ingezet kan worden. Er volgt nog een nader gesprek met Cascade en waterschappen hierover. [5.1.2e] geeft aan dat mogelijk gebruik gemaakt kan worden van het Implementatieteam Besluit Bodemkwaliteit. Mogelijk ontmoetingsplek voor experts. [5.1.2e] vraagt of RWS is aangehaakt? Op dit moment nog niet, maar [5.1.2e] zal RWS betrekken.

[5.1.2e]: goed dat we het hier gaan bespreken, meer om procesmatig en organisatorische vragen. Niet de inhoud ingaan, daar zijn andere trajecten voor. Kan zijn dat de agenda van partijen toch anders is, dat moeten we dan accepteren.

Besluit:

SG leden ondersteunen het verzoek van IenW en stemmen in om de structuren rond de SG OB&G te benutten voor het voeren van de dialoog over met name de proceskant (waar werken we samen) van bodemkwaliteit. Vervolgstep is verder uitwerken wat nodig is van partijen. Maak daarbij onderscheidt in adviesvraag voor bestuurlijke besluitvorming of vraag over het creëren van draagvlak/communicatie naar de achterban. **Actie:** I&W maakt een voorzet voor een overzicht van onderwerpen en type vragen die behandeld zouden kunnen worden in de SG. Verzoek aan andere partijen is dit overzicht indien noodzakelijk aan te vullen.

5. Stappenplan bestuurlijke afspraken bodembeleid na 2020

[5.1.2e] geeft aan dat conform proces van het vorige convenant, het verzoek van de VNG is om ook in dit proces de bestuursdienst van het VNG-bureau te betrekken.

Actie: [5.1.2e] zal contact met VNG bureau opnemen over de wijze waarop het VNG-bureau in het proces betrokken wil zijn.

[5.1.2e] betwijfelt of de clusteraanpak het meest effectief is om tot nieuwe afspraken te komen. [5.1.2e] antwoordt dat de clusteraanpak van het stappenplan past bij de voorfase waar we nu als UP zitten: moet er een nieuw convenant komen en zo ja wat voor soort afspraken zouden we dan moeten maken? De clusteraanpak is niet per se ook de structuur hoe later over een afsprakenstelsel zou moeten worden gesproken.

[5.1.2e] ligt even kort toe hoe het vorige keer was. Toen was duidelijk er komt een nieuw convenant. Nu is dat nog geen gelopen race. Nu aan de voorkant nog vragen/beleidskeuzes, deze zullen dan bij IPO/VNG worden voorgelegd, alvorens er zaken op papier worden gezet. [5.1.2e] zal zelf dat proces met IPO afstemmen.

5.1.2e geeft aan dat in de Agendacommissie nog de vraag naar voren kwam hoe we het bestuurlijk nog zouden kunnen afstemmen? Vorig keer informeel bestuurlijk overleg, nu met de verkiezingen van provincies en waterschappen zal dat lastig worden. Goed om na te denken of we bestuurlijk iets willen, wat, hoe en wanneer?

5.1.2a geeft aan dat mogelijk een optie is bilateraal nu al wat op te halen en deze input te gebruiken. 5.1.2e vraagt of dit een optie is? 5.1.2a geeft aan dat het wel aantrekkelijk is om het voor de zomer te doen in verband met het momentum van bodem en ondergrond.

Dan zou het ook kunnen helpen bij de bestuurlijke bewustwording van het belang van bodem en ondergrond. Graag het informele karakter houden en zorgen dat we bredere bestuurders uitnodigen. Het werkt twee kanten op, meer input en meer bestuurlijke aandacht.

Tevens wordt voorgesteld om de STAS erbij betrekken. Dan ligt de Bodem en Grondwaterambitiebrief er en kan mogelijk dienen als aanleiding voor gesprek over gezamenlijke acties.

Besluit:

SG OB&G stemt in met het stappenplan voor de voorfase en verzoekt de agendacommissie in te steken op een breder informeel bestuurlijk overleg voor de zomer, waarbij IenW intern na gaat of de STAS daarbij wil aanschuiven.

6. Stand van zaken Diffuus Lood

Uit het PT kwam geen eensluidend antwoord op de vraag hoe nu verder, er zijn drie opties voorgelegd aan de SG. Vanuit Gemeenten wordt aangegeven dat optie 3 de voorkeur heeft en de werkgroep niet op te heffen. We moeten door met kennisoverdracht. Datzelfde geldt voor de provincies. 5.1.2e ligt even toe. Wettelijk kader kan niet worden aangepast. Vraag die nu gesteld worden onder andere door wethouders is wat kan (handelingsperspectief) en wat moet (wettelijk kader) ik doen? Het is goed de dialoog te blijven voeren over de risico's. De vraag is: voelen we ons gezamenlijk verantwoordelijk voor de interpretatie van de huidige regelgeving en de gekozen aanpak? We moeten op zoek naar een vorm waarbij de overheden samen op blijven trekken en gezamenlijk verantwoordelijkheden nemen voor de gekozen aanpak. Een idee is een kleine kerngroep te benoemen die deze vraag oppakt en met elkaar bespreekt, inclusief de gevolgen daarvan voor de financiering van het bodembeheer na 2020.

5.1.2e geeft aan dat we met elkaar moeten blijven doorgaan. We moeten hier een vorm voor vinden, maar niet perse in de vorm van de huidige werkgroep diffuus lood. Die werkgroep is uitgegroeid tot een breed platform voor iedereen die iets met lood doet. De werkgroep is wel effectief voor de verdere bewustwording en verspreiding van de inzichten en kennis rond aanpak, maar te groot voor een discussie over hoe overheden gezamenlijk de verantwoordelijk gaan dragen voor de gekozen aanpak en de interpretatie van de huidige regelgeving. 5.1.2e geeft aan dat we dan een heldere opdracht moeten formuleren voor die tijdelijke werkgroep rond de strategische vraag.

Besluit:

Huidige werkgroep diffuus lood handhaven met opdracht te zorgen voor opstellen handelingsperspectief voor gemeenten met minder urgente loodproblematiek en verdere verspreiding van kennis en inzichten. Inrichten van een kerngroep diffuus lood met de opdracht om beleidsdocument op te stellen, waarin de gezamenlijkheid wordt benadrukt en deze dan via de SG OB&G ook bestuurlijk te laten onderschrijven.

Actie: [5.1.2e] zal mail rondsturen naar leden stuurgroep met verzoek welke persoon vanuit welke partij zal deelnemen in de kerngroep.

De vraag die [5.1.2e] bij agendapunt 1 stelde of er nu wel of geen consequenties voor het bedrijfsleven zullen zijn rondom lood. In de SG was aangegeven van niet, in het PT verslag lijkt nu te staan dat dit mogelijk wel kan zijn. **Actie:** check bij werkgroep op achterliggende vraag uit PT over consequenties.

7. Warme overdracht

Besluit:

De SG stemt in met Werkplan 2019.

Over door de werkgroep gevraagde invloed aanwenden van stuurgroep rond vier aspecten wordt aangeven:

- A: Definitieve tekst Aanvullingsbesluit Bodem: I&W zal er alles aan doen om dit voor de zomer in de kamer te hebben.
- B: Informatie bodemverontreiniging in de BRO (wat, wanneer): I&W geeft aan dat dit geagendeerd is in de SG BRO. Mocht het niet lukken, dan graag terug leggen bij SG OB&G.
- C: Apparaatskostenvergoeding voor gemeenten voor OW-bodemtaak: loopt mee in bestuurlijke afspraken over bodembeheer na 2020
- D: Valt gemeentelijke bodemtaak wel/niet onder het Basispakket van de Omgevingsdiensten: [5.1.2e] geeft aan dat er afspraken worden gemaakt. SG zal de ontwikkelingen rond deze afspraken volgen.

8. Monitoring:

Definitieve monitoringsrapportage 2018

Ligt in lijn met voorgaande monitoringsrapportage. Voorstel is om deze op zelfde manier te verspreiden naar de achterban zoals anders.

Besluit:

SG OB&G stelt monitoringsrapportage 2018 vast en verzoekt deze te verspreiden naar de Wbb-bevoegde overheden en op de website te plaatsen.

Concept MTR rapportage

In vorige stuurgroep besproken rapportage is nu aangevuld met deel beschermen en benutten. Besproken binnen WEB en BOOG en positief bevonden.

Besluit:

SG OB&G stelt MTR-rapportage vast en verzoekt deze te verspreiden naar de eigen achterban en op de website te plaatsen.

SG OB&G adviseert IenW om de MTR-rapportage, samen met de RWS-rapportage over programma bodemsanering, middels een link in de Bodem en Grondwaterambitiebrief of andere daarvoor passende brief, bij de 2^e Kamer onder de aandacht te brengen.

Eindrapportage ORG-ID

Rapport is aangepast op feitelijke onjuistheden en vormt geen onderdeel van de MTR.

Besluit:

SG OB&G stelt rapport "Percepties over governance en transitie binnen het Convenant en UP" vast als interne rapportage. Hiermee kan de opdracht worden afgerond.

9. Kennis:

Programma Kennisdoorwerking irt maatschappelijke opgaven

5.1.2e VNG/gemeenten zijn het eens met verlenen mandaat aan werkgroep kennis. Niet eens met het verdelen van de budgetten over de drie ontwikkellijnen. Gemeenten hechten aan een grotere en meer samenhangende clustering van de opgaven. Er was eerder in het proces ook sprake van een optie om het budget te verdelen over drie grote onderwerpen, deze optie is nu blijkbaar verdwenen. **Actie:** 5.1.2e zal navragen of dit klopt en wat de argumenten waren van de werkgroep om deze optie te laten vervallen.

Op het verzoek van VNG om de opgaven meer te clusteren reageert 5.1.2e dat met grote clusters het lastiger is om flexibel mee om te gaan. Als voorbeeld geeft hij het voorstel om het KLP aardgasvrij even on hold te zetten. Als je aan de voorkant had gekozen om daar fors op in te zetten loop je het risico dat je budget over houdt. Met de voorgestelde constructie van belangrijke onderwerpen die op verschillende manieren opgepakt kunnen worden hou je de flexibiliteit om op dergelijke ontwikkeling in te kunnen spelen.

5.1.2e:

- Eens met ontwikkellijn A: Koppelen aan maatschappelijke opgave is al eerder uitgesproken. Waarschuwing: Kennisgeld komt vanuit bodemsaneringsopgave, die link moeten we bij alle onderwerpen hard kunnen maken. Bijvoorbeeld aquathermie heeft wel die link als je het accent legt op de opslag van warmte in de ondergrond.
- Voor ontwikkellijn B geeft 5.1.2e aan dat de Leidraad nieuwe en aanvullende kennisvragen niet is besproken in de vorige SG. Belangrijkste argument is dat het kennisbudget bedoeld is voor generieke kennisvragen en niet voor specifieke kennisvragen die alleen relevant is voor een individuele overheid. Gereserveerde budget lijkt nu te groot.
- Voor ontwikkellijn C is het voor IenW belangrijk om een goede analyse te krijgen welke structuren er nu zijn en hoe die functioneren en wat we na 2020 nodig hebben, voordat we besluiten om geld te gaan uitgeven aan het bouwen van nieuwe structuren en kennisborging. Kies niet alleen voor het Veluweberaad, maar ook andere netwerken en structuren.

5.1.2e: vraagt aandacht voor de consistentie van de sturing van de stuurgroep op hoofdlijnen op dit dossier. De afgelopen jaren is al meerdere keren op basis van zorgvuldige evaluaties bijgestuurd. Deze laatste richting van inzetten op kennisdoorwerking irt de maatschappelijke opgaven is recentelijk ingezet. Dan moeten we als stuurgroep ook die richting de tijd geven om zich te bewijzen.

De vraag wordt gesteld of we voldoende informatie hebben om deze voorgestelde richting en accenten vast te kunnen stellen? 5.1.2e geeft aan dat er in het proces van het afgelopen jaar met alle partijen al veel is behoeften zijn opgehaald, is opgeschreven en besproken. Je zou nog langer en meer specifieker op zoek kunnen gaan naar wat er nodig is op kennisgebied, maar daarmee verlies je tijd om er ook invulling aan te kunnen geven. We moeten de balans bewaken tussen nu doorpakken en al werkende wijs focus aanbrengen. We komen van Kennisagenda met 600 verschillende kennisvragen en hebben nu meer overzicht en prioritering in ongeveer 12 onderwerpen in tabel opgenomen.

5.1.2e geeft aan te waken dat we niet de alleen de focus gaan leggen op de energietransitie. Er zijn ook andere onderwerpen, die al eerder zijn gestart middels de concurrentiegericht dialogen en nog doorlopen de komende jaren. Er moet ruimte zijn om daar ook nog aanvullende kennisvragen of behoefte te kunnen invullen.

Wel de energie/urgentie benutten die nu in het veld er is. Pakken van de kansen die er nu zijn. Daar waar initiatieven zijn die ook de kans geven om op te pakken en niet teveel beperken op select aantal onderwerpen.

5.1.2e geeft aan om aan te sluiten bij bestaande initiatieven. Waar worden ook andere potjes geld aangewend waar we verbinding mee kunnen gaan maken, om te zorgen dat we niet ergens geld gaan insteken wat andere al doen. Aangeven dat het ergens anders is geadresseerd en niet aangeven dat we het hebben afgewezen.

Als er urgentie vanuit de praktijk komt dan moeten we de discussie voeren waar eventueel geld vandaan zou moeten komen. Eventueel moet er dan opnieuw gepositioneerd worden.

5.1.2e geeft aan dat bedrijfsleven betrokken zou willen worden bij het Veluweberaad, maar dat is nog niet gebeurd. **Actie:** 5.1.2e gaan hier aandacht voor vragen via IenW vertegenwoordiger in Veluweberaad.

5.1.2e: gezien het gedegen proces met alle partijen dat de basis vormt van dit voorstel is zijn advies aan de SG om de voorliggende notitie als richtinggevend kader vast te stellen, aan de werkgroep kennis duidelijke aanwijzingen mee te geven voor de verdere invulling van die kaders en de werkgroep te verzoeken PT en SG regelmatig op de hoogte te houden van de ontwikkelingen, zodat tussentijds bijgestuurd kan worden.

Besluit:

SG OB&G stemt in met het in de notitie voorgestelde inhoudelijk en financieel kader en de mandatering aan de werkgroep kennis.

Uit de discussie in de stuurgroep volgen de aanwijzingen voor verdere invulling van dit kader:

- Geef invulling aan de kaders door op een programmatische manier de veelheid aan onderwerpen waar mogelijk en wenselijk meer in samenhang op te pakken in een beperkt aantal clusters.
- Benut de gevoelde urgentie en energie bij de convenantspartijen rond bepaalde onderwerpen en speel tijdig in op verschuivingen daarin.
- Focus op onderwerpen waar je het verschil kunt maken. Voor sommige onderwerpen zijn zoveel middelen beschikbaar uit andere financieringsbronnen dat extra investering vanuit bodem en ondergrond niet effectief is.
- Borg de argumentatie van de bestedingen gericht op de herkomst van de kennismiddelen (bodemverontreiniging).
- Werk aan generieke kennisvragen en niet aan specifieke kennisvragen van individuele partijen.
- Hou ruimte om in te spelen op kennisvragen rond actuele ontwikkelen. Zoals bijvoorbeeld in 2018 de opdracht aan RIVM rondom gebruikersadviezen diffuus lood.
- Hou ruimte om in te kunnen spelen op verdiepende kennisvragen vanuit al lopende consortia en netwerken.
- Maak voor groots te investering in ontwikkelingslijn C een analyse van de kennisinfrastructuur en een effectieve inzet van middelen.
- Hou PT en SG OB&G op de hoogte van de ontwikkelen en vraag gericht om eventuele bijsturing op de nu vastgestelde kaders.

Voorstel samenwerking Kennis- en Leerprogramma aardgasvrij

Gezien de ontwikkelingen is gevraagd om een tussenstap in te bouwen in de vorm van een gesprek op strategisch niveau over de intensiteit van de samenwerking.

Besluit:

SG stemt in met tussenstap.

Actie: organiseren van strategisch gesprek SG OB&G met programmamanager KLP Aardgasvrij.

10. UP Jaarbericht en overzicht uitputting UP budget 2018

SG heeft kennis genomen van de uitputting van 2018 en stelt het Jaarbericht 2018 vast en publicatie en verdere verspreiding in de achterban.

11. Planning volgende vergadering, rondvraag en afsluiting.

5.1.2a geeft aan dat niet duidelijk is in welke mate de resultaten uit het lopende kennisproject opkomende stoffen wordt meegenomen bij het komen tot een nieuwe beleidslijn nieuwe stoffen. IenW geeft aan dat die kennis zeker benut zal worden bij de verdere invulling van de beleidslijn. Nog onduidelijk is tot welk moment de opgedane kennis nog meegenomen kan worden in het beleidstraject.

Actie 5.1.2e: intern uitzoeken van link tussen kennisrapport en onderzoek bij I&W en afstemmen van de planning.

Volgende reguliere SG OB&G is 6 juni 2019, Vergaderzaal 7A.005 aan de Croeselaan 15 te Utrecht.

Acties:

1	14 februari 2019	Evaluatierapport aanbestedingsprocedure naar verliezend consortium sturen	5.1.2e
2	14 februari 2019	Doorgeven aan werkgroep financiën specifieke verschillen SIRA en UP rapport benoemen en afstemmen met 5.1.2e	5.1.2e
3	14 februari 2019	Stukken STAS bodem en grondwaterbrief breder verspreiden. Check bij I&W	5.1.2e
	14 februari 2019	Werkprogramma opstellen bodemkwaliteit bespreken in SG	5.1.2e
5	14 februari 2019	Contact met VNG bureau over proces bestuurlijke afspraken	5.1.2e
6	14 februari 2019	Mail met verzoek om namen vanuit partijen om deel te nemen in Kerngroep Lood	5.1.2e
7	14 februari 2019	Consequenties bedrijfsleven Lood wel/niet zie PT verslag tekst	5.1.2e
8	14 februari 2019	Check op verdwijnen in proces van optie verdeling budget kennis over drie grote onderwerpen	5.1.2e
9	14 februari 2019	Bedrijfsleven uitnodigen voor Veluweberaad	5.1.2e
10	14 februari 2019	Organiseren gesprek met programmamanager KLP Aardgasvrij	5.1.2e
11	14 februari 2019	Intern uitzoeken van link tussen kennisrapport en ontwikkeling IenW beleidslijn opkomende stoffen en afstemmen van de planning	5.1.2e

Leden Stuurgroep OB&G

**Uitvoeringsprogramma
Bodem en Ondergrond
2016-2020**
p/a RWS /WVL /Leefomgeving /
Bodem+
Bezoekadres:
Lange Kleiweg 34
2288 GK Rijswijk
Postadres:
Postbus 2232
3500 GE Utrecht
www.bodemconvenant.nl
5.1.2e
06 5.1.2e
5.1.2e @rws.nl

Verslag

Bijeenkomst Stuurgroep OB&G

Datum
11 juli 2019

Vergaderdatum en -tijd Donderdag 3 juli 2019 9.00-11.00uur
Vergaderplaats 4de etage C beuk Y408 Rijnstraat 8 te Den Haag
Aanwezig: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (IPO), 5.1.2e (IPO), 5.1.2e 5.1.2e
(VNO-NCW), 5.1.2e (VNG), 5.1.2e (WEB),
5.1.2e (Bodem+), 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (I&W), 5.1.2e
5.1.2e (UvW), 5.1.2e (Voorzitter, I&W), 5.1.2e
5.1.2e (UP) 5.1.2e (verslaglegging, UP)

Afwezig:

Verslag

1. Opening, vaststelling agenda, mededelingen.

5.1.2e heet iedereen welkom. 5.1.2e (WEB) sluit vanaf nu aan bij de stuurgroep overleggen als gemeentelijk vertegenwoordiger. Verdere VNG-vertegenwoordiging in de SG OB&G is nog onduidelijk. Vooral nog gaan we er vanuit dat 5.1.2e ook de volgende stuurgroep vergadering aanwezig zal zijn.

Er zijn geen toevoegingen aan de agenda.

5.1.2e geeft aan dat de werkdruk bij I&W hoog is. Bodem staat enorm in de politieke belangstelling. Hierdoor is het de afgelopen periode voorgekomen (en kan het ook nog de komende periode voorkomen) dat de vertegenwoordiging van I&W in de verschillende UP-werkgroepen minder prioriteit krijgt en reacties en stukken later worden aangeleverd dan afgesproken. I&W realiseert zich dat dit niet past in de beoogde samenwerking, maar vraagt aan partijen begrip voor deze tijdelijke situatie.

5.1.2e geeft de volgende reactie en doet de volgende mededelingen:

- geeft aan dat het niet of later reageren ook gevolgen heeft voor de voorbereidingen en afstemming met de achterbannen tbv de VNG/WEB input voor de SG OB&G.
- Het aanvullingsbesluit is ambtelijk afgerond. Vanuit VNG alle lof voor het proces.

- In de stukken over grondwater die ter kennisname zijn meegestuurd mist volgens de VNG een duidelijke link met de doorwerking KRW. **5.1.2e** zal dit mee geven bij de verdere activiteiten op dit gebied binnen het UP.

Mededelingen van IenW:

- Er komt in het najaar een Milieuvisie. De laatste NMP 4 komt uit 2000. Tussentijds is er geen nieuwe visie gemaakt, er is nu wel behoefte aan een goede stip op de horizon. Het is nog zoeken naar het gewenste ambitieniveau, maar de visie zal wel breed worden ingestoken. Wel is zeker dat bodem hier een onderdeel van gaat worden. Het ontwikkelproces van de visie is nog niet duidelijk.
- Aanvullingsbesluit Bodem is naar het parlement gestuurd voor de voorhang. Licht nu tot 1 oktober voor bij de 1^e en 2^e Kamer ter eventuele bespreking. Daarna wordt het voorgelegd aan de Raad van State. Aanvullingswet ligt nog in de 1ste kamer. Regeling is nog in de maak.

Mededeling van **5.1.2e**:

- Zembla bezig met uitzending over diepe plassen. Hij vraagt aandacht voor goede communicatielijnen en een eenduidig verhaal.
- BOG poule evaluatie (stuk meegestuurd ter kennisname). **5.1.2e** vraagt zich af of we hier nog tijd en effort in willen gaan steken of dat het klaar is. **5.1.2e** geeft aan dat er vanuit PT is geadviseerd hier geen energie meer in te steken, met uitzondering van een traject dat nu loopt rond nazorg. Afgesproken wordt dat de BOG Poule de volgende keer op de agenda komt te staan en dat de SG dan een beslissing neemt over wel of niet doorgaan.

2. Verslag vergadering Stuurgroep OB&G 14 februari 2019

5.1.2e geeft nav het verslag aan dat het PT graag zou zien dat als de leden van de SG zelf acties op zich nemen, duidelijk wordt gemaakt wat er van de betreffende PT – leden wordt verwacht bij het invullen van een dergelijke actie. SG zegt toe hier alert op te zullen zijn. **5.1.2e** geeft aan dat stuurgroep leden dat zelf intern in hun organisatie helder moeten terugleggen.

5.1.2a geeft aan vorige keer afwezig te zijn geweest en een annotatie gemaakt te hebben, maar voor het onderdeel Kennis is dit niet juist overgebracht. De VNG was niet akkoord met de notitie Kennisdoorwerking irt de maatschappelijke opgaven en wilde op basis van de notitie geen mandaat geven aan de werkgroep. Het verslag kan daarop niet aangepast worden. VNG zal hun standpunt inbrengen bij het agendapunt over kennis.

Nog openstaande acties:

- Zodra het Sira rapport definitief is gemaakt zal deze worden rondgestuurd, mede om na te gaan of er discrepanties zijn met de uitgangspunten die zijn gehanteerd door de werkgroep Kosten bodembeheer na 2020.
- Er is geen sprake van een IenW werkprogramma voor bodemkwaliteit. Een doorlopende actie van IenW is relevante onderwerpen rond bodemkwaliteit die niet al via het UP lopen, te agenderen met een notitie en via de betreffende (werk)groepen en PT aan de SG OB&G voor te leggen.
- Ministerie en VNG zullen nog een vertegenwoordiger aanwijzen voor het strategische kernteam diffuus lood.

- IenW actie om gesprek te starten om na te gaan op welke manier het bedrijfsleven kan aanhaken bij het Veluweberaad blijft staan.

3. Concept Ambitiebrief Bodem en Grondwater

De brief is nog een concept versie, waar op dit moment nog aan gesleuteld wordt. Met name over hoe de brief meer richtinggevend kan worden en over de wijze waarop de brief in de milieuvisie past. Voorkomen dat er niet teveel dubblures zullen ontstaan. De bodembrief zal concreter zijn dan de milieu visie. Er komt op 3 september een bestuurlijk overleg over de concept ambitiebrief Bodem en grondwater. IenW roept de andere partijen op om reacties te geven op het concept.

5.1.2e vult aan dat hiermee sprake is van drie lagen :

- De bodemkwaliteits- en bodemdalingsbrief
- De ambitiebrief Bodem en grondwater
- De Milieuvisie

Provincies geven aan dat ze wel reacties hebben. Waar en wanneer kunnen ze die kwijt? 5.1.2e geeft aan dat ze graag op hoofdlijnen een terugkoppeling zou willen in dit overleg. De brief moet ook sporen met het traject na 2020, is nog in ontwikkeling.

5.1.2e geeft aan dat de gezamenlijke partijen in het kader van het convenant afgelopen tijd forse stappen hebben gezet in het verbinden van bodem en ondergrond aan de maatschappelijke opgaven. Uit de brief blijkt dat de scope voor de bewindspersonen nu veel smaller is. Voelt voor de provincies als een stap terug. Daarnaast vinden provincies, in tegenstelling tot de landbouwbrief, het een weinig bevlogen verhaal. Bredere onderwerpen en lange termijn ambities moet je niet onderschatten. Provincies zien weinig terug in de brief over de ambities rond bodemkwaliteit.

Provincies 5.1.2e geeft aan dat tot vorig jaar partijen met elkaar een heel intensief proces hebben doorlopen rond de brief. Dat proces is stil komen te liggen en nu ligt er opeens een concept versie. Provincies hadden graag eerder in het proces al versies voorbij zien komen waar een reactie op gegeven had kunnen worden en de input vanuit de achterban meegegeven had kunnen worden.

Gemeenten 5.1.2e de gemeenten hebben straks de grootste opgave, dan zou deze brief juist moeten appelleren aan deze doelgroep, maar doet dit nog niet. Partijen moeten zich herkennen in en gesteund voelen met de brief. Erken de problematiek waar gemeenten mee te maken krijgen. Maak duidelijk, zonder in detail te treden, dat er een groep bevoegde gezagen bij komt die nog geen bodemervaring heeft. En deze partijen moeten op pad geholpen worden. Voor nu is de brief te weinig wervend.

I&W geeft aan in eerste instantie de brief ook breder te hebben ingestoken, insteek is nu dat meer wordt ingezet vanuit de expliciete beleidsverantwoordelijkheid van de bewindslieden voor bodemkwaliteit en (grond)waterkwaliteit (voorkom overlap met beleidsverantwoordelijkheden met andere departementen).

5.1.2e geeft aan de signalen vanuit de partijen zeker ingebracht zouden moeten worden in het bestuurlijk overleg. Partijen onderschrijven belang van een bestuurlijk overleg en vragen aandacht voor een bestuurlijke samenstelling die past bij de discussiepunten (breed of smal). IenW doet op korte termijn voorstel voor agenda van bestuurlijk overleg zodat juiste bestuurders aan tafel komen te zitten.

De wens is om voor het bestuurlijk overleg van 3 september nog een directeurenoverleg te laten plaatsvinden? IenW gaat kijken of dit praktisch te regelen is en of dit te combineren is met een dialoog over de bestuurlijke afspraken organisatie en financiering bodembeheer na 2020.

ACTIE: Convenantspartijen leveren input op de ambitiebrief en I&W komt met een voorstel voor het vervolgproces.

4. Bodemkwaliteit/tijdelijk handelingskader PFAS

I&W/**5.1.2e** ligt kort de stand van zaken mondeling toe. Er is gewerkt aan een tijdelijk handelingskader en een kamerbrief. De kamerbrief ligt nu voor bij de STAS. De bedoeling is om een gezamenlijke acceptabele korte termijn middenweg te vinden tussen de huidige situatie waarbij werken stilliggen en het lange termijn beleid waarvoor nog veel zaken nader onderzocht moeten worden. Het tijdelijk handelingskader wordt wel opgenomen in de Regeling Bodemkwaliteit.

Gemeenten/VNG: De noodzaak wordt gedeeld voor het tijdelijk handelingskader, maar zijn de laatste dagen verrast door de eenzijdig doorgevoerde wijzigingen tav de normstelling. Waarbij je wel het doel kunt realiseren om grondverzet binnen bepaalde gebieden weer in beweging te krijgen, maar niet in de rest van Nederland. De o.a. financiële impact van dit handelingskader kan groot zijn. Er is nog geen zicht op achtergrondwaarden op regionaal en lokaal niveau. RIVM bepaald dit alleen op landelijk niveau. Ook zijn er nog geen afspraken gemaakt over de financiering van dit regionale onderzoek. Er is veel onduidelijkheid over ondersteunende maatregelen bij het tijdelijk handelingskader. Bij voorkeur eerst de ondersteunende maatregelen, communicatie en financiën uitwerken en dan pas het handelingskader vaststellen. Er wordt al gewerkt aan een gezamenlijke communicatiestrategie (stuk van **5.1.2a**, **5.1.2e** en **5.1.2e**). Die versie is nog niet breder gedeeld. Deze gezamenlijke aanpak kan, als we het goed doen, ook als voorbeeld dienen voor vergelijkbare vraagstukken in de toekomst. Als er onvoldoende ondersteuning komt voor de belanghebbende partijen dan zal de VNG andere drukmiddelen inzetten.

5.1.2a geeft aan dat door de, niet vooraf afgestemde, verandering van de norm er in de praktijk bij waterschappen veel onzekerheid is ontstaan. De (financiële) risico's zijn nu niet te overzien. Ondanks dat, door deze wijziging, de waarde van het handelingskader voor het vlot trekken van het grondverzet flink kleiner wordt, is uitstellen tot na het zomerreces voor de Unie geen optie, het is van belang dat voor de zomer er een handelingskader komt. Waterschappen ervaren nu al veel problemen door het ontbreken van handelingsperspectief.

Provincies waren tot voor kort zeer te spreken over het traject en de samenwerking maar werden ook zeer onaangenaam verrast door de door IenW aangebrachte wijzigingen in de laatste versie.

Provincies onderschrijven de behoefte aan meer inzicht in de mogelijke financiële gevolgen van het tijdelijk handelingskader, een gezamenlijke communicatie en ondersteuning bij de uitvoering (oa handhaving vs capaciteitsgebrek laboratoria). Ook wat meer informatie en toelichting over de totstandkoming van de norm is gewenst. Hoe kunnen we dit vooraf bij de achterban onder de aandacht brengen zodat ze het niet als eerste via de tweede kamerbrief te zien krijgen. Er gaan twee stukken het land in, waar we nu niet alles over weten. Als de brief naar de Kamer gaat dan moet daar wel een communicatie boodschap bij. Daar is het groepje mee bezig. Belangrijk om te zorgen dat de brief op dezelfde wijze wordt geïnterpreteerd.

5.1.2a geeft aan dat ook bij het bedrijfsleven er veel onzekerheid is ontstaan.

5.1.2e geeft aan dat RWS Bodem+ actief gaat communiceren over het Tijdelijke Handelingskader PFAS en de Bodemhelpdesk als landelijke vraagbaak beschikbaar is. Daar worden vragen beantwoord, geregistreerd tbv monitoring en trendanalyse. Op de website www.bodemplus.nl komt meer informatie en Q&A's. Zodra het tijdelijk kader naar de Tweede Kamer gaat komen we met een nieuwsbericht.

De vraag ligt dus voor hoe om te gaan met het dilemma van voor het zomerreces het tijdelijk handelingskader door de STAS te laten ondertekenen en het zorgdragen van een goed ondersteuningspakket voor de betrokken partijen? Het zomerreces start op vrijdag 5 juli al, er is dus weinig tijd.

Besluit SG OB&G: Besloten wordt dat er op zeer korte termijn (bij voorkeur voor het uitbrengen van het tijdelijk handelingskader) een gezamenlijk overleg door de contactgroep PFAS 5.1.2e, 5.1.2b, 5.1.2c, 5.1.2d, 5.1.2e en 5.1.2e met alle partijen zal plaatsvinden om impact van de gewijzigde norm in te schatten en een gezamenlijke communicatiestrategie af te spreken. Daarnaast zal een gezamenlijke meetstrategie worden uitgewerkt voor het in kaart brengen van de lokale situatie en bijbehorende kosten. Op basis daarvan kan de SG later een besluit nemen of verdere gezamenlijke actie en/of financiering nodig is.

5. Diffuus lood

I&W 5.1.2e ligt notitie even kort toe. Aantal provincies en gemeenten zijn actief aan de slag, andere hebben een nog meer afwachtende houding. Niet duidelijk is of afwachten terecht is, omdat er geen onderzoek is gedaan. Binnen de werkgroep, PBBS en PT is aangedrongen om tot een landsdekkend beeld te komen. Deze oproep leidt niet overal tot de gewenste actie.

Veel gemeenten weten nog niet of ze een opgave hebben. In de lood werkgroep zitten juist de partijen die al overtuigd zijn. Het gaat nu om de partijen die ontkennen of afwachten. Gemeenten willen graag hier communicatie op inzetten, maar weten nog niet wat en zullen afstemming zoeken met de provincies en I&W. Provincies zouden de problematiek in BOOG kunnen bespreken.

UP 5.1.2e vraagt of we dit neer kunnen leggen bij het Kernteam van Lood? 5.1.2e geeft aan dat dit mogelijk niet gaat werken, er is een andere druk nodig. 5.1.2e suggereert of het misschien in het Bestuurlijk overleg neergelegd kan worden?

Besluit: IenW gaat na of dit op de bestuurlijke agenda gezet kan worden. De agendacommissie zal bespreken op welke wijze de betreffende bevoegde overheden tot actie kunnen worden aangezet.

6. Ontwikkeling WEB

Presentatie WEB door [5.1.2e]. Binnen WEB is gekeken of de input en betrokkenheid van alle 355 gemeenten op een andere manier georganiseerd kan worden. [5.1.2e] laat in zijn presentatie zien dat er inmiddels verschillende taakgroepen zijn voor diverse onderwerpen waarin enerzijds de opinievorming van gemeenten snel kan worden ontsloten, en anderzijds informatie en instructie snel en compleet kan worden verspreid..

De ontwikkelingsrichting van het WEB wordt door de SG OB&G toegejuicht vooral in het kader van de opgaven en de beoogde samenwerking na 2020. De presentatie zal aan de stukken worden toegevoegd.

7. Kennis

IenW refereert aan de insteek in de bodem en grondwaterbrief en de link met de kennisgelden. Deze lijn geldt ook voor de inzet van de UP kennismiddelen die op de begroting staan van IenW. Daardoor wordt het onlogischer om ook kennisprojecten te financieren waarbij het zwaartepunt van het onderwerp bij een ander ministerie ligt. In de vorige kabinetsperiode was RO en klimaat onderdeel van IenM. Nu niet meer. Dat is aanleiding geweest om gesprek te hebben met elkaar over criteria en waar nodig bij te sturen op de lijst met kennisprojecten.

[5.1.2e] geeft aan dat 2/3 van het kennisbudget al is verdeeld en die projecten lopen of zijn al afgerond. We hebben nog maar 1,5 jaar te gaan voor het resterende deel. Door te lang te wachten met duidelijk inhoudelijk richting geven wordt de tijd om de gewenste kennis te ontwikkelen korter.

UvW onderschrijft de voorgestelde lijn van IenW om de inhoudelijke focus van de inzet van de UP kennismiddelen te versmallen niet, maar pleit voor een inzet passend binnen de breedte van de convenantsafspraken (dus ook artikel 2 en 3). Als de criteria zijn bedoeld om een verandering in te zetten is de UvW het daar niet mee eens. De ingezette transitie sectoraal → integraal is voor de waterschappen van essentieel belang voor de samenwerking.

[5.1.2e]: geformuleerde criteria zijn te weinig praktisch. De criteria moeten preciezer worden opgeschreven om als criteria te kunnen fungeren. Vraag is welke verandering wil je met de criteria te weeg brengen? Is het niet beter om de beoogde verandering in de focus goed te benoemen?

~~5.1.2e~~: we hebben met het convenant getekend voor een gezamenlijke brede integrale insteek. Bewindspersonen zitten nu meer op een sectorale insteek. Welke insteek krijgt hier de overhand? Als we voor de sectorale insteek kiezen is de vraag of we nog wel een convenant en een gezamenlijk uitvoeringsprogramma hebben. Het lijkt alsof we dan in een andere samenwerkingsverband komen. De film van de omgevingswet is echter meer geënt op samenwerking en integraliteit. Dit is een fundamentele discussie voor de stuurgroep die naast kennis ook doorwerkt in de ambitiebrief en de bestuurlijke afspraken die we willen maken na 2020. [5.1.2e] geeft aan dat ook verwachtingen gewekt zijn over lopende of in ontwikkeling zijnde voorstellen bij externe partijen.

5.1.2e Goed om het budget in te zetten op de onderwerpen waar we het verschil kunnen maken.

5.1.2e vraagt of we nog een gemeenschappelijk beeld hebben. Het lijkt alsof we er verschillend in gaan zitten. Kunnen we het gesprek met elkaar aangaan om vast te stellen waar we met elkaar van zijn.

IenW geeft aan dat het zeker niet de bedoeling is om minder samen te werken. Maar belangrijk is wel goed te kijken of de kennisprojecten die we starten passen onder het bodembudget. Alleen de termen aardgasvrije wijken, geothermie en aquathermie zijn dan onvoldoende overtuigend. Uiteraard belangrijk verbinding te zoeken tussen bodem en ondergrond in relatie tot de maatschappelijke opgaven en invulling te geven aan de convenantsafspraken. Echter die zijn niet smart op dit terrein en vergt dus een discussie met elkaar over waar de grens zit. Het is bovendien een misverstand dat het geld moet worden opgemaakt, er zijn voldoende andere bodemdossiers waar ook middelen voor nodig zijn.

Provincies 5.1.2e geeft aan dat er wel scheiding nodig is tussen besteding gelden voor kennis en andere projecten. Zoals de onderzoeken voor PFAS en lood die meer gericht zijn op knelpunten dan op kennisontwikkeling of doorwerking. Provincies willen die dan ook niet financieren vanuit kennismiddelen, maar denken bv aan het knelpuntenbudget. Provincies kunnen zich bovendien gezien de opgave niet voorstellen dat we de kennismiddelen niet nodig hebben en maken zich nog geen zorgen dat we dat geld niet besteed krijgen.

Geconcludeerd wordt dat de criteria geen echte criteria zijn, maar meer richting gevende aandachtspunten. Deze geven we mee aan de werkgroep Kennis voor de verdere uitwerking van de in ontwikkeling zijnde voorstellen. Kijk voor de kennismiddelen vooral goed wat je nodig hebt om de partijen voor te bereiden op de situatie na 2020 maar houd in gedachten dat er een duidelijke relatie moet zijn met waar de gelden voor bedoeld zijn.

UP 5.1.2e geeft drie zaken aan die nog aandacht vragen:

- Neem richting gevende uitspraken mee in de uitwerking van de voorstellen. Het verhaal moet vooral overtuigend zijn (bv niet het brede onderwerp "aquathermie", maar traject gerelateerd aan "de effecten op het bodemsysteem van opslag van warmte uit aquathermie in de ondergrond").
- Het is vaak niet zo zwart/wit. Het voorstel moet ook duidelijk maken dat de inzet van uit de bodemmiddelen ook proportioneel is ten opzichte van het belang van bodem bij een bepaald onderwerp. Neem het gevoel weg dat je de opgave van een ander domein aan het financieren bent.
- Ga zorgvuldig om met de reeds in gang gezette samenwerkingsverbanden met programma's en netwerken rond de maatschappelijke opgaven die in ontwikkeling zijn. Maak verwachtingen duidelijk. Daarvoor is wel een duidelijke inhoudelijke richting nodig, wat is kansrijk en wat is kansloos.

I&W/ 5.1.2e geeft aan dat het belangrijk is balans met elkaar te zoeken binnen de voorstellen die nu in ontwikkeling zijn. Laten we deze maanden gebruiken om het gevoelde inhoudelijke verschil te gaan toetsen aan de meer uitgewerkte voorbeelden. Dat maakt concreet in hoeverre we daadwerkelijk van mening verschillen.

Gemeenten/ 5.1.2e geeft aan dat richtinggevende uitspraken onvoldoende zijn voor de werkgroep om mee aan de slag te gaan. Dit hebben we als stuurgroep al een paar keer gedaan en daarom wilde de VNG de vorige keer het mandaat onthouden: we moeten als stuurgroep een heldere opdracht formuleren. Het risico bij richtinggevende uitspraken is immers te groot dat ongeacht welke resultaat van de werkgroep, dit voor de ene convenantspartij wel en voor de andere niet als gewenst wordt gezien. De werkgroep weet met andere woorden niet waar ze aan toe zijn en dat is niet redelijk. De VNG kan ook instemmen en mandaat geven op basis van het alternatief dat 5.1.2e voorstelt namelijk aan de hand van concrete casuïstiek alle lopende en nieuwe aanvragen beoordelen en zo een heldere beleidslijn ofwel opdracht formuleren richting werkgroep.

Besluit: Inbouwen van een tussenstap door in de oktober vergadering van de stuurgroep de uitwerking van de in ontwikkeling zijnde voorstellen te bespreken en te toetsen. Met uitzondering van de voorstellen die al juridisch afdwingbaar verplicht zijn. Als blijkt dat de set van aandachtspunten voldoende werkt kan het mandaat, zoals ook was afgesproken, worden neergelegd bij de werkgroep Kennis. Als er voorstellen zijn die niet kunnen wachten tot 3 oktober, dan worden die middels een schriftelijke ronde ter besluitvorming bij de stuurgroep ingebracht.

7d: Gemeentelijke vertegenwoordiging in werkgroep Kennis wordt geactualiseerd. 5.1.2e.1.2e zal worden toegevoegd evenals een vertegenwoordiger vanuit WEB als opvolger van 5.1.2e in de IenW werkgroep kennisinfrastructuur na 2020

8. Proces bestuurlijke afspraken bodembeleid na 2020

In opdracht van SG OB&G van november 2018 heeft de Agendacommissie gewerkt aan de input voor het bestuurlijke traject. Helaas heeft de VNG besloten niet aan te sluiten en tot op heden is het standpunt van de VNG nog niet bekend.

VNG: er komt veel af op de gemeenten. Daarom is gekozen eerst duidelijk te krijgen wat ze zelf willen en nodig hebben. Ondertussen is het VNG standpunt ook met WEB besproken. Stukken moeten nog worden samengevoegd. In augustus zal het (uitgestelde) Decentrale Directeuren overleg plaatsvinden waarin het gemeentelijke standpunt besproken zal worden.

Voorstel van IenW is om op initiatief van IenW snel na de zomer ter voorbereiding op het maken van de bestuurlijke afspraken een directeurenoverleg te organiseren, waarbij alle partijen aanwezig zullen zijn. Bij voorkeur het overleg van de directeuren voor het bestuurlijk overleg.

ACTIE: I&W zal voorstel doen voor procesplan om te komen tot bestuurlijke afspraken. Waar mogelijk zal worden aangesloten op een bestaand/gepland directeurenoverleg. Mogelijk dat bedrijfsleven een deel van het overleg aansluit. Gezien de beperkte tijd is het belangrijk een gedetailleerd proces uit te werken en vroegtijdig in gang te zetten. De agenda's lopen snel vol.

Besluit: De Agendacommissie gebruiken om inhoud en proces voor te bereiden door het opstellen van een procesplan en een geannoteerde agenda met stukken waarin aangegeven wordt waar we nog voor aan de lat staan.

9. Eind- en startsymposium 2020 "samenwerken rond Bodem en Ondergrond"

Niet besproken ivm de tijd. Wel akkoord om verder te gaan met de voorbereidingen van het symposium.

10. Planning volgende vergadering, rondvraag en afsluiting

5.1.2e had nog een presentatie over een kennisprojectvoorstel Bodembeheer in de toekomst van de gemeenten. Deze zal ter informatie met het verslag mee worden gestuurd. **ACTIE:** Voor de volgende keer zal dit onderwerp op de agenda gezet worden samen met de andere voorstellen voor kennisprojecten.

5.1.2e geeft aan in het volgende SG overleg de contouren van het UP Werkplan 2020 te willen bespreken om richting te krijgen op de inzet van het laatste jaar van het convenant.

Volgende vergadering: **donderdag 3 oktober 13.00-15.00 uur** Croeselaan te Utrecht

ACTIES SG OB&G

1	14 februari 2019	Vertegenwoordigers benoemen namens VNG en I&W voor kernteam diffuus lood ¹	5.1.2e en 5.1.2e
2	14 februari 2019	Verkennd gesprek starten over deelname bedrijfsleven aan Veluweberaad	5.1.2e
3	14 februari 2019	Definitief Sira rapport definitief verspreiden naar werkgroep Financiering na 2020	5.1.2e
4	3 juli 2019	Uitwerken proces naar bestuurlijk overleg 3 september 2019 over ambitiebrief	5.1.2e
5	3 juli 2019	Nagaan of diffuus lood wordt geagendeerd in bestuurlijk overleg	5.1.2e
6	3 juli 2019	Opstellen gedetailleerd procesplan en geannoteerde agenda voor bestuurlijke afspraken bodembeleid na 2020- daarna bespreken in de Agendacommissie	I&W/ Agenda Commissie
7	3 juli 2019	Uitwerken lokale meetstrategie en communicatie PFAS	5.1.2e / contactgroep PFAS
8	3 juli 2019	Agenda onderwerpen SG 3 oktober: Bodembeheer van de toekomst (WEB), concept Werkplan 2020	5.1.2e

¹ Voor IenW wordt dit **5.1.2e**

Leden Stuurgroep OB&G

**Uitvoeringsprogramma
Bodem en Ondergrond
2016-2020**
p/a RWS /WVL /Leefomgeving /
Bodem+
Bezoekadres:
Lange Kleiweg 34
2288 GK Rijswijk
Postadres:
Postbus 2232
3500 GE Utrecht
www.bodemconvenant.nl
5.1.2e
06 5.1.2e
5.1.2e@rws.nl

Verslag

Bijeenkomst Stuurgroep OB&G

Datum
3 oktober 2019

Vergaderdatum en -tijd Donderdag 3 oktober 13.00-15.00 uur
Vergaderplaats Vergaderzaal 7 C42 Croeselaan te Utrecht
Aanwezig: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (IPO), 5.1.2e 5.1.2e (VNO-NCW), 5.1.2e
5.1.2e (VNG), 5.1.2e (WEB), 5.1.2e (VNG),
5.1.2e (Bodem+), 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (I&W), 5.1.2e
5.1.2e (UvW), 5.1.2e (Voorzitter, I&W), 5.1.2e
5.1.2e (UP) 5.1.2e (verslaglegging, UP)
Afwezig: 5.1.2e (IPO),

Verslag

1. Opening, vaststelling agenda, mededelingen.

5.1.2e heet iedereen welkom. 5.1.2e heeft zich afgemeld.

5.1.2e geeft aan dat het agendapunt 3 over de bestuurlijke afspraken in het kader van de Stuurgroep OB&G besproken wordt, maar na de vergadering aan de orde komt. 5.1.2e vraagt hoe we dan de koppeling kunnen leggen met het lopende UP? Uit het Bestuurlijk overleg kunnen acties naar voren komen die voor eind 2020 uitgevoerd moeten worden. Waar dat past kunnen deze acties worden neergelegd bij het UP en opgenomen worden in het UP werkplan 2020.

Mededelingen:

- VNG: 5.1.2e geeft aan dat hij vandaag voor het laatst bij het SG OB&G overleg is. Er is tijdelijke vervanging geregeld voor hem in de persoon van 5.1.2e. 5.1.2e 5.1.2e heeft een mail gestuurd met de uitleg over hoe omgegaan wordt met de rol van 5.1.2e. Alle SG leden zijn akkoord met het voorstel dat 5.1.2e bij het agendapunt kennis niet het VNG standpunt verwoord om de schijn van belangenverstrengeling te voorkomen.
- Voorhang Aanvullingsbesluit:
  - Hierover is een notitie opgesteld voor het Koepeloverleg van 17 september,
  - Het Aanvullingsbesluit bodem ligt in de Eerste en Tweede Kamer ter voorhang,
  - Nadat het parlement besloten heeft hoe dit besluit te behandelen, wordt dit besluit voor advies naar de Raad van State gestuurd.

- Planning is dat het besluit uiterlijk medio 2020 gepubliceerd wordt.
- De EK heeft op 10 september gesproken over de verdere behandeling van zowel de Aanvullingswet bodem als het Aanvullingsbesluit bodem. De EK heeft besloten dat ze voor wet/besluit bodem met schriftelijke vragen gaan komen op 29/10.
  - Ze willen dan voor 3/12 antwoord (samen met nog wat andere info van BZK). Als ze info dan naar tevredenheid is dan willen ze de mondelingen behandeling van de aanvullingswetten bodem/geluid en invoeringswet voor kerstreces afronden.
  - TK heeft het aanvullingsbesluit behandeld in de procedurevergadering commissie BZK 26/9 (is tussen de commissies BZK en IenW heen en weer gegaan). Verwacht dat die ook een inbrengdatum voor mondelinge vragen zullen vaststellen rondom 1/11.
- Milieuvisie: Er ligt een ruw concept dat breed voor reactie is verspreid (met reactietermijn 23-9) binnen IenW (beleidskern IenW, ILT, RWS, HBJZ) en interdepartementaal (medewerker niveau LNV, EZK, VWS, BZK, BZ, JenV, SZW, Fin). Planning is de hoofdlijnen eind oktober te bespreken op een interdepartementaal directeurenoverleg. Bespreking in de Bestuursraad IenW op 18-11 voorzien. Verzending naar de Kamer begin 2020. Vanuit PT is de vraag gekomen hoe andere partijen betrokken worden? 5.1.2e geeft aan dat richting einde van het jaar een aantal Diner Pensant te organiseren om andere partijen te betrekken bij de Milieuvisie. Zorgen dat alle stukken goed op elkaar afgestemd zijn. De wens voor betrokkenheid van de andere partijen neemt 5.1.2e als input mee.
  - 5.1.2e: Motie over bodemdata. Is het advies tijdig klaar voor parlementaire behandeling? 5.1.2e geeft aan dat dit opgepakt is door Stuurgroep BRO. 5.1.2e vult aan dat het advies van de klankbordgroep op 24 september is besproken is in de BRO Programmabegeleidingsgroep, nu voor ligt bij de Stuurgroep BRO. Daarna gaat het advies naar de Minister BZK.
  - 5.1.2e vraagt om met alle koepels het milieu hygiënisch toetsingskader verondieping diepe plassen nog een keer bespreken. **ACTIE:** 5.1.2e zal met koepels hier contact over hebben. Daar komt hij op terug.
  - 5.1.2e Vrijwel alle reacties waren voor 1 oktober binnen op de uitvraag monitoringscijfers 2019. Twee partijen hebben aangegeven iets later te zullen aanleveren. Tijdens de volgende SG OB&G zal een eerste analyse door 5.1.2e 5.1.2e gepresenteerd worden.
  - 5.1.2e: de VNG Bodemvisie is opgesteld en verspreid. Deze is ook aan de SG leden gestuurd. Er is een Taskforce ingericht om de samenhang tussen VNG-bureau en WEB rond het Bodem en Ondergrond dossier verder te versterken. Aan de Taskforce nemen deel: 5.1.2e, 5.1.2e, 5.1.2e, 5.1.2e, 5.1.2e en 5.1.2e.
  - 5.1.2e vraagt over bijlage 1c: 5.1.2e geeft aan dat met ADR besloten dat voor Bodem geen meerwaarde zou hebben als zij starten met hun onderzoek. Met onze timing gaat dat niet lukken. Deze is dus stopgezet. De evaluatie van begrotingsartikel 13: Meer inzichtelijk maken van het systeem. Beleidsindicatoren mede bij andere partijen op halen. Jaarlijkse verantwoording gebruiken als startpunt. 5.1.2e geeft niet aan dat alles is ontvangen. Goed om met elkaar te laten zien dat we elkaar hierbij helpen. 5.1.2e vraagt wat de relatie is met End Term Review (ETR)? Deze beleidsdoorlichting komt eerder. Bij opdrachtverlening wordt gebruik gemaakt van bestaande documenten. Goed om dit als een opstapje naar de ETR te zien. 5.1.2e zou dit graag wel terug willen leggen bij BOOG.

ETR doen we met z'n allen en de beleidsdoorlichting is eindverantwoordelijkheid van I&W. **ACTIE:** decentrale overheden: aanleveren goede praktijkvoorbeelden om het effect van de inzet van de bodemmiddelen te illustreren.

ACTIE: Nogmaals de oproep om vanuit elke partij iemand af te vaardigen voor de klankbordgroep en deze naam voor 1 november door te geven.

ACTIE: zullen een opzetje maken hoe deze trajecten in samenhang opgepakt kunnen worden.

2. Verslag vergadering Stuurgroep OB&G 3 juli 2019

Geen opmerkingen op het verslag. Het verslag wordt definitief gemaakt.

De actie: "Verkenkend gesprek starten over deelname bedrijfsleven aan Veluweberaad" blijft staan. Andere acties zijn uitgevoerd of komen terug in de agenda.

3. Bestuurlijk overleg Beleidsbrief bodem en grondwater en proces naar bestuurlijke afspraken bodembeheer na 2020

Dit agendapunt zal aansluitend buiten dit overleg besproken worden.

4. Tijdelijk handelingskader PFAS

: Vandaag was er een technische briefing PFAS in de Kamer met vragen over internationaal, nationaal en gezondheid. Er is een presentatie gegeven waarbij is ingezoomd op het tijdelijk handelingskader. Goed om te zien dat een toelichting helpt om meer duidelijkheid en inzicht te krijgen.

: In AO Leefomgeving op 12 september is het ook aan de orde is geweest. De Kamer moet strenger worden en meer zicht krijgen op de neven effecten. Diverse gesprekken worden gevoerd met partijen zoals Bouwend Nederland.

: Tijdelijk handelingskader werkt goed, met kernteam, helpdesk etc. Definitief kader en maximale waarde vaststellen. Hoe ga je hier beleidsmatig mee om? Iedereen doet zijn best, maar het zijn nog wel twee verschillende werksporen. Niet iedereen heeft dezelfde informatie, moeten ze niet meer bij elkaar gebracht? Moet dit niet over alle partijen uitgerold worden inclusief capaciteit? Er is een crisis aan het ontstaan.

geeft aan dat de Kamer leidend is. Partijen zijn welkom voor gesprek. We gaan niet aan de normen draaien mits RIVM aangeeft dat hier aanleiding voor is. Partijen zijn ook zelf verantwoordelijk voor hun eigen informatieniveau.

: hoe kunnen we dit bestuurlijk duiden en vraagt of er een bestuurlijk overleg PFAS komt? geeft aan dat er een bestuurlijk overleg komt. geeft aan dat er naar een datum wordt gezocht.

geeft aan dat in vorige SG de zorg al is geuit over de gebrek aan communicatie en planning rondom PFAS. geeft aan dat het een tijdelijk handelingskader is en we lerend zijn. Hoe gaan we met de knelpunten om? I&W is bezig om de planning van de aanpak van de knelpunten in beeld te brengen.

geeft aan dat het goed zou zijn om dit overzicht en de tijdslijn beschikbaar te hebben. geeft aan dat dit er nog niet is. roept op om dit gezamenlijk op te pakken in het kader van het kernteam PFAS. Dit is een type dossier dat complex is en die we nog niet eerder hebben gehad. We moeten dus een lerende houding aannemen en elkaar daarbij helpen.

5.1.2e: beaamt dat er sprake is van een crisis. In het kernteam worden bijvoorbeeld geen verslagen gemaakt, zodat niet terug te lezen is wat afgesproken is in het kader van de WOB. Als er een tijdsplanning ligt dan kunnen we elkaar hier op aanspreken. De communicatie moet beter.

5.1.2e sluit hierbij aan. En geeft aan dat er zaken worden besproken die we moeten gaan doen. Rijk wordt aangekeken als regievoerder, maar acties worden te weinig opgevolgd. Niet duidelijk is waarom niet. De dynamiek in het proces is hoog, maar leg uit waarom zaken niet, anders of later gebeuren.

5.1.2e geven aan dat snel naar het Rijk wordt gekeken om iets te regelen, maar het is een collectieve gemeenschappelijk verantwoordelijkheid.

De vraag die voorligt is hoe kunnen we het gaan organiseren? 5.1.2e geeft aan dat dit besproken moeten worden in het kernteam.

5.1.2e geeft aan dat vanuit PT wordt geadviseerd om werd meer capaciteit vrij te maken voor het beter functioneren van het kernteam PFAS en de lijnen van WEB, BOOG, PT en SG OB&G te benutten voor het verder brengen van binnen het kernteam geformuleerde acties of discussies (bijvoorbeeld voorbereiding van bestuurlijk overleg). 5.1.2e geeft aan dat PT en SG de communicatiekanalen zijn om de achterban op de hoogte te houden. In vorige SG afspraken gemaakt over betrokkenheid en communicatie die niet tot uitvoer zijn gebracht.

5.1.2e: sommige gremia zijn niet vertegenwoordigd. Haal partijen erbij. Kijk wel goed naar de doelstelling van het kernteam om te zien welke partijen wel of niet aanschuiven.

5.1.2e: voor de verslaglegging wordt een praktische oplossing gezocht binnen IenW. Nadeel van de lijn van PT en SG OB&G is dat deze maar vier keer per jaar bij elkaar komen. Versnelling kan gevonden worden als dat nodig is via de Agendacommissie of een schriftelijke rondes. **ACTIE:** I&W stelt een notitie op om meer duidelijkheid te geven over de opdracht, rollen en governance van het kernteam PFAS.

5.1.2e: vraagt op welke manier deze notitie over de governance van het kernteam PFAS wordt besproken en hoe daarover wordt gecommuniceerd.

5.1.2e geeft aan dat het eerst in het kernteam PFAS wordt behandeld en dan via een schriftelijke rondes aan de SG leden wordt voorgelegd.

5.1.2e: Alle lof voor de leden van het kernteam. Er wordt hard gewerkt. Ze kunnen het niet alleen.

5. UP Kennisprogramma: Kennisdoorwerking irt maatschappelijke opgaven

5.1.2e ligt kort toe wat de stand van zaken is en vat het advies van het PT samen.

I&W: criterium bodemkwaliteit is helder. Niet meer gaan verruimen met ruimtelijke kwaliteit, omdat je in dezelfde discussie komt waar we mee begonnen zijn. Koppelen aan bredere maatschappelijke onderwerpen is prima. Je kunt best een project steunen, als maar een klein deel over bodemkwaliteit gaat in het grotere geheel. Dit wordt ondervangen door het criterium proportionaliteit.

IPO: geen moeite met ruimtelijke kwaliteit. Kies een evenredigheid, maar dat kan ook met dit criteria.

VNG: Volgt het standpunt van de provincies. Geneigd om het begrip bodemkwaliteit breder te definiëren. Kunnen zich prima vinden in het voorstel van IenW om dit te ondervangen met het criterium proportionaliteit.

Waterschappen: projectvoorstellen passen prima binnen de criteria en hechten aan de koppeling met maatschappelijke opgave.
Wel beetje verbaasd dat we hier nog over moeten hebben. We moeten niet elke keer de discussie gaan voeren over de verbreding.

Besluit SG: Het criterium bodemkwaliteit wordt niet verbreed met ruimtelijke kwaliteit, maar alle partijen onderschrijven dat we het begrip breed moeten opvatten om de relatie met de maatschappelijke opgaven goed te kunnen leggen. Hiermee wordt het criterium van de proportionaliteit belangrijk om de balans tussen bodemkwaliteit en maatschappelijke opgaven in het kennisprogramma te bewaken en te blijven sturen binnen de afgesproken kaders van het convenant en het Meerjarenprogramma 2018-2020.

5.1.2g: vraagt of de aandachtspunten uit de MTR betreffende het kennisprogramma zijn meegenomen bij de nadere uitwerking van het programma? **ACTIE:** 5.1.2e vraagt dit na bij de werkgroep Kennis.

Besluit SG: akkoord met de opdrachtverlening, na de noodzakelijke verdere uitwerking, van de drie projectvoorstellen.

Besluit SG: Mandatering van de verdere uitwerking van die projectvoorstellen en de verdere invulling van het kennisprogramma wordt neergelegd bij de werkgroep Kennis. Indien de werkgroep niet komt tot een unanieme besluitvorming, dan wordt dat via PT voorgelegd aan de SG OB&G.

Besluit SG: Akkoord om onderzoek te laten uitvoeren. Maar wel moeite met projecten waarbij zwaartepunt na het convenant ligt.

5.1.2e: Complimenten voor de indieners van de projecten. Goed om te horen dat ze gehonoreerd worden.

6. Stand van zaken Diffuus Lood

5.1.2e ligt het aanbiedingsformulier toe met de stand van zaken rondom lood. Streven is om in februari 2020 een Lands dekkend beeld te hebben van de loodopgaven.

5.1.2g geeft aan dat de ledenbrief vanuit de VNG bijna klaar is. In de brief worden gemeente bewust gemaakt van de opgaven rond diffuus lood en de eventueel wenselijkheid van een gesprek hierover met betreffende provincie. De Wbb bevoegde gemeenten zullen dor de VNG worden aangespoord om hun eigen diffuus lood opgaven in beeld te brengen om te komen tot een Lands dekkend beeld.

ACTIE: 5.1.2e zal van zijn gesprekken met de bevoegde overheden informatie aanleveren aan de VNG over de stand van zaken naar het lood onderzoek in een gemeente.

5.1.2e geeft aan hij de gewenste inzet van provincies om tot een Lands dekkend beeld te komen en de wenselijkheid om te komen tot een strategisch kernteam (al dan niet gecombineerd met PFAS of ZZS) nog wil bespreken in BOOG en nu nog geen toezeggingen kan doen.

7. Contouren UP Werkplan 2020

Een eerste contour van het werkplan is opgesteld en ligt nu voor met daarbij de focus op "borgen, afronden en overdragen". Er wordt toegewerkt naar een Eind en Start congres eind volgend jaar. Hierop zal aandacht zijn voor datgene wat bereikt is door de samenwerking van de convenantspartijen.

Het idee is om dit in een festivalvorm te doen, waarbij aansluiting met andere netwerken wordt gezocht. Gekeken wordt of de STAS aanwezig kan zijn om af te trappen en het stokje over te dragen naar de structuren die verder gaan na 2020.

5.1.2e: vraagt hoe het staat met de uren en financiën?

5.1.2e geeft aan dat dit nog verdere invulling vraagt en dat dit volgende keer in het UP werkplan 2020 ingevuld zal zijn.

5.1.2e mist een sociaal plan. Sommige mensen zijn langere tijd ingehuurd voor het programma. Is er iets van begeleiding nodig voor hun positie na 2020?

I&W: erg ambitieus plan. Breng prioritering aan. Spoed (afbouwen) en Grondwater (maak de acties niet te breed bv KRW).

I&W geeft aan moeite te hebben met de mate waarin **5.1.2e** **5.1.2e** **5.1.2e** wordt ingezet vanuit het UP-budget. **5.1.2e** is in 2019 volledig gefinancierd vanuit het UP gefinancierd terwijl hij niet volledig wordt ingezet voor het UP. Volgens IenW was de afspraak in de SG dat alleen de inzet voor UP activiteiten gefinancierd zouden worden. De inzet binnen het kernteam PFAS als vertegenwoordiger vanuit de VNG wordt niet gezien als een UP-activiteit. **ACTIE:** gesprek **5.1.2e** en **5.1.2e** over inzet voor 2020. Indien de inzet meer zal zijn dan 0,4 fte dan zal dit met de SG worden besproken.

5.1.2e: festival ook aandacht voor het Nederlands publiek. **5.1.2e** geeft aan dat deze doelgroep tot nu toe niet in de communicatie rond de convenanten was meegenomen. Hij zal het als suggestie meenemen in het communicatieplan in het laatste jaar.

5.1.2e: De inzet van de Bodem+ ers voor UP zal minder worden dan voorgaande jaren. Als hier problemen dreigen te ontstaan dan zal dit worden voorgelegd aan de SG OB&G.

Besluit SG: de stuurgroep vraagt de programmamanager om de contouren uit te werken tot een Werkplan voor 2020 dat de volgende vergadering kan worden vastgesteld en besluit dat de detachingscontracten voor 2020 binnen de gemaakte afspraken kunnen worden aangegaan.

8. Planning volgende vergadering, rondvraag en afsluiting.

Er wordt geen gebruikgemaakt van de rondvraag en **5.1.2e** sluit de vergadering.

De volgende vergadering is op **donderdag 28 november 2019** van 13.00 -15.00 uur vergaderzaal 7 C42 aan de Croeselaan te Utrecht.

ACTIES SG OB&G

1	14 februari 2019	Verkennd gesprek starten over deelname bedrijfsleven aan Veluweberaad	5.1.2e
2	3 oktober 2019	Diepe plassen terugkoppelen	5.1.2e
3	3 oktober 2019	Namen vertegenwoordigers aanleveren aan IenW voor klankbordgroep evaluatie begrotingsartikel 13	5.1.2e
4	3 oktober 2019	Opzet maken samenhang Evaluatie artikel 13 en ETR van convenanten	5.1.2e
5	3 oktober 2019	Maken notitie over rol en taken van het kernteam PFAS	I&W
6	3 oktober 2019	Check bij werkgroep Kennis of aandachtspunten uit MTR zijn verwerkt	5.1.2e
	3 oktober 2019	Stand van zaken loodonderzoek bij gemeenten doorgeven aan VNG	5.1.2e
7	3 oktober 2019	Gesprek over inzet 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e in 2020	5.1.2e 5.1.2e

Leden Stuurgroep OB&G

**Uitvoeringsprogramma
Bodem en Ondergrond
2016-2020**
p/a RWS /WVL /Leefomgeving /
Bodem+
Bezoekadres:
Lange Kleiweg 34
2288 GK Rijswijk
Postadres:
Postbus 2232
3500 GE Utrecht
www.bodemconvenant.nl
5.1.2e
06 5.1.2e
5.1.2e@rws.nl

Verslag

Bijeenkomst Stuurgroep OB&G

Datum
28 november 2019

Vergaderdatum en -tijd	Donderdag 28 november 13.00-14.30 uur
Vergaderplaats	Vergaderzaal 11 A.118 Rijnstraat te Den Haag
Aanwezig:	5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (IPO), 5.1.2e (WEB), 5.1.2e 5.1.2e (VNG), 5.1.2e (Rijkswaterstaat Bodem+), 5.1.2e (UvW), 5.1.2e (Voorzitter, I&W), 5.1.2e (UP), 5.1.2e (verslaglegging, UP)
Afwezig:	5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (I&W), 5.1.2e 5.1.2e (VNO-NCW), 5.1.2e 5.1.2e (IPO)

Verslag

1. Opening, vaststelling agenda, mededelingen.

Welkom. 5.1.2e bedankt iedereen voor de flexibiliteit om in Den Haag af te kunnen spreken. De agenda wordt vastgesteld.

Mededelingen:

- 5.1.2e geeft een aantal signalen uit het Programmteam van 14 november 2019 die niet apart op agenda stuurgroep staan:
  - Communicatie naar achterban over proces bestuurlijke afspraken bodembeheer na 2020 is onvoldoende. Verzoek om duidelijk afspraken te maken over wie aan wie communiceert en elkaar ook aan te spreken over het opvolgen van deze afspraken. **Reactie:** Communicatie loopt via de koepels.
  - Vanuit de decentrale overheden komen signalen dat er zorgen zijn over de voortgang van het proces om te komen tot bestuurlijke afspraken over het bodembeheer na 2020 en dan specifiek over de financiële afspraken die gemaakt moeten worden voor 1 februari 2020. **Reactie:** Signaal wordt herkend en in de planning meegenomen
  - Voortgang proces warme overdracht is niet gerapporteerd. PT kan dus ook geen advies uitbrengen over gewenste activiteiten in 2020. PT stelt voor aan SG OB&G om Programmamanager en werkgroep warme overdracht te vragen een analyse te maken van het functioneren van de werkgroep en op basis daarvan een plan voor 2020 te ontwikkelen. **Reactie:** Komt terug bij agendapunt 5.

- PT heeft besloten een extra werksessie te plannen om door te praten over: wat we leren van de het PFAS proces met het oog op toekomstige samenwerking, dichten van de kloof tussen beleid en uitvoering rond nieuwe stoffen en een meer generiek handelingskader voor ZZS. [5.1.2e] vult aan dat de praktijkervaringen rondom PFAS voor governance en organisatie meegenomen zullen worden en dus meer in algemene zin een sessie zal worden georganiseerd. Meer in het kader van voorbereiden op de Omgevingswet. Hoe gaan we samenwerken na 2020? **Reactie:** akkoord met uitzondering van generiek handelingskader. Dat zal in een ander traject worden opgepakt. Er is nog steeds onduidelijkheid over de rol van het Kernteam PFAS. [5.1.2e] geeft aan dat een opdracht geformuleerd wordt. Het moet zo snel mogelijk helder worden wie wat doet.
- Stukken die ter kennisname waren meegestuurd worden doorgelopen:
  - 1a: Beleidsevaluatie begrotingsartikel 13 over de bodemmiddelen loopt in de planning voor op de ETR van convenant. [5.1.2e] en [5.1.2e] zullen planning en activiteiten afstemmen. Ophalen van informatie stroomlijnen via de SG. IenW stuurt een tijdspad over de beleidsdoorlichting. VNG moet nog een naam doorgeven voor de klankbord.
  - 1b: Algemene Rekenkamer geeft aan dat DUB binnen het convenant niet goed wordt toegepast. Het moet in 2020 een specifieke uitkering worden. De actie ligt bij IenW zodat partijen in januari 2020 weer budget krijgen. [5.1.2e] vraagt wat de termijn is waarbinnen het geregeld moeten worden. [5.1.2e] geeft aan dat er geen zorgen om gemaakt hoeven te worden. Afspraak dat voor de Kerst meer duidelijkheid over het proces beschikbaar is.
  - 1e: PPT overzicht monitoringscijfers 2019. [5.1.2e] vraagt wat er gaat gebeuren met de locaties die nog niet beheerst zijn? Deze vallen onder het overgangsrecht.
  - 1f en 1g: ASV-proces komt in de fase waarbij meer aansluiting wordt gezocht bij andere maatschappelijke opgaven.
  - 1h en 1i: UP voortgangsrapportage- financieel overzicht: geen opmerkingen
  - 1j: Visie en Roadmap informatiebeheer: Er moet nog veel uitgezocht worden voordat milieu hygiënische bodemgegevens kunnen worden opgenomen in de BRO. De kosten voor de bronhouders kunnen hoog zijn en termijn waarop het geheel functioneel is ligt na 2023. Recentelijk is verzocht na te gaan of ook de PFAS gegevens opgenomen kunnen worden? Hou aandacht in de samenwerking om hier afspraken over te maken. Richt je activiteiten vooral op het ondersteunen van de decentrale overheden op de korte termijn.
- [5.1.2e]: Voor de OW is morgen 29 november een belangrijke dag, dan wordt door het Kabinet besloten over al dan niet uitstel van de invoeringsdatum per 1-1-2021. Twee succesvolle grote congressen geweest waar bodem en ondergrond goed vertegenwoordigd was: het Nationaal congres Bodemdaling (ca 350 deelnemers in Groenekan) en Deltacongres (ca 1500 deelnemers in Goes).

2. Verslag vergadering Stuurgroep OB&G 3 oktober 2019

De acties worden doorgenomen. De acties die blijven staan of nieuw zijn, worden weergegeven in het schema onderaan het verslag.

VNG gaat een brief sturen over lood. Deze brief is nog niet bij iedereen bekend.

ACTIE: 5.1.2e zal deze brief aan PT en SG leden mailen.

Het verslag wordt goedgekeurd en definitief gemaakt.

3. Tijdelijk handelingskader PFAS

a. voorstel uit kernteam PFAS: inzet UP middelen voor nadere analyse PFAS-locaties met humaan risico

Op verzoek van kernteam PFAS is een plan van aanpak PFAS-locaties met humaan risico ter besluitvorming voorgelegd aan de stuurgroep OB&G. Met de voorgestelde aanpak worden decentrale overheden ondersteund bij het beter in beeld brengen van PFAS bronlocaties.

Dit helpt overheden bij het gerichter omgaan met PFAS bronlocaties, geeft meer inzicht in de mogelijk uitloging van PFAS naar het grondwater en dit inzicht kan overheden mede helpen effectiever om te gaan met eventuele maatschappelijke onrust die zou kunnen ontstaan rond PFAS. Het Programmateam heeft de stuurgroep geadviseerd om in te stemmen met de gefaseerde aanpak ter ondersteuning van decentrale overheden bij het in beeld brengen van de PFAS locaties met humane risico's. Advies is in ieder geval te starten met de eerste fase van een bureaustudie op basis van al beschikbare data. Mocht het nodig zijn kan in de tweede fase nader onderzoek worden uitgevoerd op verdachte locaties waar te weinig data over beschikbaar zijn.

Provincies: Goed om voorgestelde onderzoek naar bronlocaties PFAS te doen, zodat je straks de juiste informatie hebt om eventuele vragen van burgers te kunnen beantwoorden. INIS is belangrijk voor de provincies om de vervolgstappen te kunnen bepalen.

Waterschappen: zinvolle acties, compartiment overschrijdend. Leg het allemaal naast elkaar en vul de witte vlekken in. Zorg dat er goed afgestemd wordt. Kijk of het alleen een bodem of ook waterbodembodem probleem is en neem de hele keten mee. Betrek de waterschappen qua informatie.

IenW: dit moet intern besproken worden met de Minister. Vandaag kan hiermee niet ingestemd worden. Op dit moment nog geen zicht op de totale context. Voor de volgende Taskforce PFAS (11 december) zal vanuit IenW meer duidelijkheid over worden gegeven.

5.1.2e: adviseert om het beschikbaar stellen van gelden voor dit onderzoek te faseren, waarom nu alle budget al vrijgeven voor de hele onderzoeksfase. Doe het stap voor stap. Prima om eerste fase nu uit te voeren en daar UP-kennisbudget voor beschikbaar te stellen.

Door alle partijen in de stuurgroep OB&G wordt het belang van deze aanpak op korte termijn onderschreven. Kan worden gefinancierd uit de vrijvallende kennismiddelen uit het convenant. IenW wil dit voorstel binnen twee weken intern relateren aan de lopende acties rond PFAS om de effectiviteit en de timing beter in

beeld te krijgen. Voor het volgende overleg van de Taskforce PFAS zal IenW haar standpunt in deze innemen.

Besluit SG OB&G: besluit aanhouden tot standpuntbepaling door IenW

4. UP Kennisprogramma

Stuurgroep neemt kennis van lijst goedgekeurde nieuwe kennisprojecten. Notitie Scenario's doorloop kennisprogramma na 2020: PT adviseert stuurgroep in te stemmen met variant 4: voor de kennisprojecten waar dat een toegevoegde waarde heeft de mogelijkheid scheppen van een doorloop na 31 december 2020. Dit geeft een vliegende start voor nieuwe kennisinfrastructuur na 2020 zonder dat een gat valt met het huidige UP kennisprogramma.

5.1.2e merkt op dat randvoorwaarde voor hem hierbij is dat Rijkswaterstaat Bodem+ opdracht en financiering krijgt voor deze kennisprojecten die doorlopen tot na 1-1-2021, waarbij Bodem+ uiteraard bereid en beschikbaar is om dit te doen.

Besluit SG OB&G : Alle partijen zijn akkoord met variant 4. Met randvoorwaarden dat de controle op de middelen en te leveren producten via het inkoopproces van RWS nog doorloopt.

5. UP Werkplan 2020

Werkplan 2020

Deel van de betalingen zullen in 2021 doorlopen. Een raming voor IenW op de begroting van ongeveer 250.000 euro.

Complimenten voor het werkplan 2020. Iedereen akkoord met de inhoud.

Besluit SG OB&G : UP werkplan 2020 is vastgesteld.

Inzet en activiteiten transitie manager VNG

Door het ontbreken van een rapportage over 2019 is voor de stuurgroep niet zichtbaar wat de stand van zaken is van het proces van de warme overdracht, kan er ook niet tussentijds bijgestuurd worden en kan ook geen besluit worden genomen over de voorgenomen activiteiten in 2020. IenW sluit aan bij de opmerking van **5.1.2e** dat instemming vanuit de SG nodig is voor de inzet in 2020. De stuurgroep vraagt conform het advies van het PT, de programmamanager een gesprek aan te gaan met de werkgroep warme overdracht om het functioneren van de werkgroep te bespreken, een landelijk beeld te scheppen van de voortgang van het proces warme overdracht en een plan te maken voor de activiteiten met benodigde inzet in 2020. Het gesprek staat gepland op 12 december. Daarna een schriftelijke ronde inbouwen voor de SG om te kijken of ze kunnen instemmen met de uitkomst van het gesprek. **5.1.2e** vult aan dat het goed is om in 2020 elke stuurgroep vergadering het onderwerp met de tussenresultaten op de agenda te hebben staan, zodat het elke keer inzichtelijk is wat er gebeurd is.

5.1.2e geeft aan dat de warme overdracht nu wordt vertaald van provincie naar gemeenten. Maar we komen er achter dat de overdracht anders in elkaar zit. Je kunt het ook zien dat de provincie de warme overdracht terug geeft aan IenW en die geven het door naar de gemeenten. De bedoeling is om zowel IenW en BZK meer te betrekken bij het proces. Veel gemeenten hebben nog niet zicht op de 'nieuwe' samenwerking met deze Rijkspartijen.

Er is een grijs gebied tussen het proces van de warme overdracht en de implementatie van de Omgevingswet. Welke activiteiten horen waar thuis en hoe gaan we om met eventuele gaten die vallen tussen deze twee processen.

5.1.2e: Rijkswaterstaat Bodem+ zet de voorbereiding van de detachering van 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e door, maar maakt deze nog niet definitief in afwachting van finale besluitvorming door de SG. Afhankelijk van uitkomst gesprek en reactie SG OB&G leden zal het contract definitief worden gemaakt.

Besluit SG OB&G: inzet transitiemanager VNG vast stellen in een schriftelijke rond op basis van een voorstel van de werkgroep warme overdracht en de programmamanager.

6. Planning volgende vergadering, rondvraag en afsluiting

Rondvraag: 5.1.2e wordt namens VNG de opvolger van 5.1.2e in de SG OB&G.

5.1.2e: Voor de volgende keer in ieder geval op de agenda: Jaarbericht 2019 en Monitoringsverslag 2019.

De volgende vergadering is op **donderdag 13 februari 2020** van 13.00 -15.00 uur vergaderzaal 7 A005 aan de Croeselaan te Utrecht.

ACTIES SG OB&G

1	14 februari 2019	Verkennd gesprek starten over deelname bedrijfsleven aan Veluweberaad	<u>5.1.2e</u>
2	3 oktober 2019	Namen vertegenwoordigers aanleveren aan IenW voor klankbordgroep evaluatie begrotingsartikel 13	VNG
3	28 november 2019	Tijdspad beleidsdoorlichting artikel 13	<u>5.1.2e</u>
4	28 november 2019	Voor 23 december inzicht verschaffen over proces ombouwen DUB	IenW
5	28 november 2019	Brief lood van gemeenten voor commentaar sturen naar SG leden	<u>5.1.2e</u>
6	28 november 2019	Duidelijkheid geven standpunt IenW op onderzoek naar PFAS bronlocaties voor 11 december 2019	IenW
7	28 november 2019	Inzet transitiemanager VNG – gesprek 12 december- uitkomsten voorleggen aan SG leden	<u>5.1.2e</u>

Leden Stuurgroep OB&G

**Uitvoeringsprogramma
Bodem en Ondergrond
2016-2020**
p/a RWS /WVL /Leefomgeving /
Bodem+
Bezoekadres:
Lange Melweg 34
2288 GK Rijswijk
Postadres:
Postbus 2232
3500 GE Utrecht
www.bodemconvenant.nl
06 5.1.2e
5.1.2e@rws.nl

Verslag

Bijeenkomst Stuurgroep OB&G

Datum
13 februari 2020

Vergaderdatum en -tijd Donderdag 13 februari 9.30-11.30 uur
Vergaderplaats Vergaderzaal 7 A005 Croeselaan te Utrecht
Aanwezig: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (IPO), 5.1.2e (IPO), 5.1.2e
(WEB) 5.1.2e (VNG), 5.1.2e
(Rijkswaterstaat Bodem+), 5.1.2e (UvW), 5.1.2e
(VNO-NCW), 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (IenW), 5.1.2e
(Voorzitter, I&W) 5.1.2e 5.1.2e (UP), 5.1.2e
(verslaglegging, UP)
Afwezig: 5.1.2e 5.1.2e (VNO-NCW),

1. Opening, vaststelling agenda, mededelingen.

5.1.2e heet iedereen van harte welkom. 5.1.2e 5.1.2e is vandaag aanwezig als vervanger voor 5.1.2e 5.1.2e. 5.1.2e is de opvolger van 5.1.2e namens de VNG in de SG. buiten verzoek

buiten verzoek
buiten verzoek

Mededelingen:

Signalen uit PT:

- Overzicht activiteiten grondwater; er gebeurt veel rondom grondwater. PT vraagt aandacht voor communicatie rondom grondwater over wat loopt er en wat is de status hiervan. Als voorbeeld geeft 5.1.2e aan de handreiking grondwater die onbekend was voor een deel van achterban van de partijen en de veranderende scope van de risicotoolbox. 5.1.2e geeft aan dat hij dit niet goed kan duiden, omdat er overleggen zijn waar partijen bij zitten. Wat moet er dan nog extra gebeuren? 5.1.2e geeft aan dat mensen in de grondwaterwereld elkaar minder snel vinden dan in de bodemwereld. Ook het leggen van relaties tussen bodem en grondwater behoeft aandacht. Het gaat niet vanzelf goed. 5.1.2e deelt hetgeen 5.1.2e aangeeft dat de mensen van bodem makkelijker te vinden zijn dan de water mensen. Alle partijen hebben hiermee te maken.

[5.1.2e] dat het niet groter gemaakt moet worden dan dat het is en dat bv via een interprovinciale bijeenkomst voor water en bodem [5.1.2e] 5.1.2e volgende week de handreiking komt toelichten. [5.1.2e] geeft aan dat het zeker belangrijk is te kijken naar de ontwikkelingen in de samenwerking rond grondwater en het nadrukkelijker aanbrengen van samenhang van activiteiten op gebied van bodem en grondwater, met het oog op de oplevering van het UP. [5.1.2e] geeft aan dat in de handreiking al veel aandacht is voor de governance en dat die discussie niet weer opnieuw overgedaan hoeft te worden. Goed om in de Stuurgroep hierover vinger aan de pols te houden. Het zou goed zijn een praktische agenda te maken waarop staat wat er waar gebeurt en welke mensen hierbij aanwezig zijn. [5.1.2e] vult aan dat de vindbaarheid van de informatie belangrijk is. [5.1.2e] stelt voor om dit volgende keer op de agenda te zetten om hier nader me elkaar in gesprek over te gaan.

ACTIE: De stuurgroep vraagt het UP de komende tijd het overzicht te behouden van activiteiten en bijeenkomsten rond grondwater en de vertegenwoordiging daarbij vanuit de verschillende convenantpartijen en waar nodig te signaleren als de communicatie richting een bepaalde doelgroep geïntensiveerd kan worden. Het UP wordt gevraagd een memo op te stellen waarin de samenhang tussen (beheer van) bodem en grondwater in kaart wordt gebracht, met het oog op de oplevering van het convenant einde 2020. Voorgesteld wordt in het najaar de balans op te maken en te kijken of we nog iets moeten organiseren voor het continueren van de samenwerkingsverbanden rond grondwater na 2020.

- Werkgroep Warme Overdracht: enquête vragen VNG zijn besproken in het PT en worden op basis daarvan aangepast. De resultaten van de enquête worden besproken in de SG.
- Twee detacheringscontracten voor 2020 zijn nog niet rond: VNG/RWS/UP worden gevraagd die processen te versnellen.
- Nav de stukken over kennis geeft [5.1.2e] aan dat NL ingenieurs het jammer vinden dat ze niet betrokken worden bij onder andere het Veluweberaad. [5.1.2e] geeft aan dat NL Ingenieurs wel betrokken worden binnen het traject van de Kennisinfrastuur van IenW. Staat ook op de actielijst van laatste SG.

-

buiten verzoek

- Dinsdag stonden de Aanvullingswet en –besluit bodem OW op de agenda van de 1^e Kamer. Volgende week wordt over deze regelgeving gestemd. Het wetsvoorstel Invoeringswet Omgevingswet is goedgekeurd. Qua planning ligt het wetstraject op koers. Wel van start op 1 januari 2021! Met dit besluit naar de Raad van State. Vraag: Is het DSO voldoende klaar om in werking te laten treden? **ACTIE:** In volgende SG kijken wat de stand van zaken hieromtrent is en wat zijn de hick ups en wat zouden wij daar aan kunnen doen. [5.1.2e] bedankt iedereen voor de totstandkoming van de wet en besluit in het afgelopen jaar.

2. Verslag

Geen opmerkingen op het verslag.

De acties worden doorlopen:

- Actiepunt 1: Verkennend gesprek starten over deelname bedrijfsleven aan Veluweberaad: deze actie blijft staan.
- Actiepunt 4: Voor 23 december inzicht verschaffen over proces ombouwen DUB: Middelen zijn geregeld tot 1 april eind 2020. IenW is in discussie met BZK over oplossing voor rest van het jaar. Een optie is aanpassing van het convenant waarbij het duidelijk is dat het geen voorwaarde zijn voor financiering. BZK kan op dit moment niet duidelijk aangeven wat er dan aangepast zou moeten worden. Wordt vervolgd!
- Actiepunt 5: de VNG loodbrief is voor commentaar rondgestuurd naar SG Leden. Rijk en IPO hebben geadviseerd de strekking en toon van de brief aan te passen. Teruggebracht in WEB. Daar kwam men tot dezelfde conclusie. Goed voor gemeenten dat ze contact met provincies opnemen. [5.1.2e](#) [5.1.2e](#) en [5.1.2e](#) hebben een afspraak staan. Daarna ook gesprek met IenW ([5.1.2e](#)). **ACTIE:** nieuwe vorm brief rondsturen naar SG leden. Hiermee is agendapunt 6b ook meteen behandeld.

Verslag definitief goedgekeurd.

3. Proces naar bestuurlijke afspraken bodembeheer na 2020

Verzoek vanuit de Werkgroep Afspraken om 75.000 euro voor ondersteuning proces om te komen tot bestuurlijke afspraken via UP te laten lopen. Dit is niet voorzien in de UP-begroting 2020. Voorstel is om dit uit de vrij vallende middelen van Kennis te betalen. [5.1.2e](#) geeft aan dat de werkgroep de opdracht inmiddels heeft uitgewerkt tot eind 2020. Het zou gaan om ca 250.000 tot max 300.000 euro. **BESLUIT:** SG gaat hiermee akkoord. Gekeken moet nog worden via wie (IenW of RWS-Inkoop) deze opdracht gaat lopen. [5.1.2e](#) vraagt wanneer het bedrijfsleven mag aansluiten bij de bestuurlijke afspraken. **ACTIE:** [5.1.2e](#) geeft aan dat ze deze vraag meeneemt.

Werkgroep financiering bodembeheer na 2020 zal binnen hooguit enkele weken twee producten opleveren (afronding aanpak historische spoed en apparaatskosten). Deze producten komen tot stand onder verantwoordelijkheid van de SG OB&G en worden aangeleverd aan de werkgroep Afspraken. In de planning past het niet om deze adviezen in een regulier SG overleg vast te stellen. Voorstel om dit schriftelijk te doen. **BESLUIT:** Akkoord met schriftelijke afhandeling. Na oplevering van de twee producten kan de werkgroep financiering opgeheven worden.

[5.1.2e](#) heeft woensdag 12 februari overleg gehad met gemeenten over aard en omvang van de bodemtaken na 2020. Vanuit gemeenten wordt aangegeven dat naar verwachting voor 21 mei 2020 nog onvoldoende inzicht wordt verkregen om definitieve afspraken te maken. Via koepels is aangegeven dat dit speelt. VNG zal een voorstel voor een overgangperiode in het bestuurlijke overleg inbrengen.

4. Vervolg regionale werkconferenties PFAS

[5.1.2e](#) reageert dat gezien de diversiteit aan onderwerpen het geen voorkeur heeft om te bundelen met andere onderwerpen. Het zijn andere mensen die uitgenodigd moeten worden. Advies van PT is positief, sluit aan bij omvang en regie van al bestaande regionale bijeenkomsten. [5.1.2e](#) geeft aan dat dit echt gewaardeerd wordt. Wel belangrijk om hier Centrale regie op te hebben, zodat de juiste mensen aan tafel komen.

Centrale regie groep die regio faciliteert met organisatie met mens en middelen. Hoe dichterbij de regio hoe beter het gaat. Deze regionale bijeenkomsten ook gebruiken voor communicatie naar de diverse partijen. [5.1.2e] geeft aan dat de werkvorm regionaal prima is, maar dat inderdaad niet alle onderwerpen op 1 hoop moeten worden gegoooid. [5.1.2e] sluit aan bij advies van het PT. De regionale bijeenkomsten blijven belangrijk ook na het einde van het convenant. Kijk wat je kunt met regionale structuur voor de governance bij de nieuwe afspraken. Welk orgaan kan dit na het UP organiseren en coördineren.

[5.1.2e]: de maakbaarheid en coördinatie van regionale bijeenkomsten is lastiger in de praktijk dan zoals hier aan tafel wordt besproken. Veel bijeenkomsten kennen eigen aansturings- en besluitlijnen. Graag ook kritisch kijken naar regionale of landelijke initiatieven die gestaakt kunnen worden, ipv nog meer regionale initiatieven.

[5.1.2e] geeft aan dat voor dit jaar fijn zou zijn als het UP het overzicht houdt. Het verder hier over na denken zal meegenomen worden in het maken van de nieuwe afspraken. [5.1.2e] neemt mee dat het UP zoveel mogelijk overzicht zal houden op regionale en landelijke (thema)bijeenkomsten en mogelijke synergie zal signaleren en stimuleren.

5. Uitvoering Bedrijvenregeling vanaf 2021

[5.1.2e] ligt kort even de notitie toe. Wbb valt weg en hiermee dus ook afspraken rondom de bedrijvenregeling. Wie wordt de uitvoerder van de bedrijvenregeling? Nu de 41 bevoegde overheden, straks over naar de gemeenten. Wat is verstandig om straks te doen? [5.1.2e] geeft aan dat bij variant twee (geen centrale afhandeling) niet alleen de gemeenten verantwoordelijk zijn, ook de provincies zijn verantwoordelijk. Provincies hebben een rondje gedaan en vinden centraal prima. [5.1.2e] Het is niet zeker of er meer of minder van de regeling gebruik gemaakt zal worden. De deskundigheid van de uitvoerder en contacten tussen de uitvoerder en de bedrijven moet op het huidige niveau blijven. Het moet goed geregeld worden. Voor bedrijfsleven maakt het dan niet uit of het decentraal of centraal geregeld wordt. Als het decentraal wordt wil het bedrijfsleven graag samen met VNG goede afspraken maken over de uitvoering

[5.1.2e]: ook bij gemeenten is een rondje gemaakt. Waarom zouden we hier een andere lijn kiezen dan zoals straks via de Omgevingswet zou gaan? Dus voorkeur decentraal, maar hoe pakt dit praktisch uit? Het aantal aanvragen is niet verwaarloosbaar, maar ook geen duizenden. Maak gemeente verantwoordelijk voor het zelf kiezen van de uitvoerder van de regeling. Er zijn meerdere varianten mogelijk: gemeente zelf, RVO, Stichting Bodembeheer, Omgevingsdienst of adviesbureau.

Voor provincies is het geen punt om het op dezelfde manier, decentraal, te blijven regelen. Maar gezien de noodzakelijke deskundigheid en het aantal gevallen zien ze ook voordelen in het centraal regelen. Maar maak het zo makkelijk mogelijk. [5.1.2e] geeft aan dat via de inhoud/noodzakelijk deskundigheid geredeneerd het goed zou zijn om dit via de omgevingsdiensten te regelen. Om dat te stimuleren zou een soort van instructie/ondersteuning vanuit VNG wel wenselijk zijn.

5.1.2e vraagt of er vanuit het Wetgevingstraject een deadline is? 5.1.2e geeft aan dat de deadline met name afhankelijk is voor evt opdrachtverlening vanuit IenW en voor de voorbereidingstijd bij RVO, omdat die een heel proces moeten inregelen. IenW heeft zelf geen voorkeur voor centraal of decentraal, maar als centraal gewenst is moet dit wel op korte termijn ingeregeld worden. Als de voorkeur ligt om het decentraal te regelen dan gaat het Rijk er ook vanuit dat er dan niets op centraal niveau hoeft te worden gedaan.

5.1.2e vat samen dat er bij de VNG een voorkeur ligt bij een decentrale verantwoordelijkheid, maar dat met name in de uitvoering gezocht moet worden naar een slimme en deskundige uitvoeringsvorm. Provincies en gemeenten zijn dan zelf aan zet. De besluitvorming rondom de kosten hierover zal in de nieuwe bestuurlijke afspraken moeten worden opgenomen. Goed om met elkaar te bespreken hoe de ondersteuning hierover geregeld moet worden. Het bedrijfsleven wil graag betrokken worden bij de invulling en gesprekken hierover

6. Diffuus lood en ZZS/PFAS

5.1.2e licht even kort het advies van het PT toe; "signalering van drie categorieën. Vooral over de middelste categorie het gesprek met elkaar aangaan en bezien of en zo ja hoe deze onderdeel kunnen zijn van de opgaves diffuus lood". 5.1.2e geeft aan zorg te hebben over de voortgang van het in beeld brengen van diffuus lood. Cruciaal om beeld te krijgen over de omvang van de regionale opgaves. Waarom duurt dit zo lang? Opgeroepen wordt om snelheid te maken met het in beeld brengen van de regionale loodopgaves; alleen dan gezamenlijk beeld omvang te vormen tbv vervolgsafspraken. De driedeling wordt herkend, maar gebruik daarvoor niet op de Wbb criteria van spoed/niet-spoed. Er komt geen extra geld voor spoed. 5.1.2e geeft aan dat het een complex dossier is. Er zitten veel onzekerheden en dynamiek in het dossier. Dat is ingewikkeld gebleken. Er is een landelijke diversiteit. Het maakt het niet simpel. Discussie over normering gehad. Je ziet nu dat overheden hier een eigen weg in vinden. Maar het kan voor een rechter komen die zich afvraagt waarom er regionale verschillen zijn. Dit hoeft niet erg te zijn. Kan vooruitlopend zijn op de OW. Nu wordt de moderne benadering conform OW gecombineerd met de klassieke Wbb benadering OW en dat zorgt voor frictie; de identificatie van de omvang is nu echter een gezamenlijk belang van direct betrokken overheden.

5.1.2e: zou het helpen als door de SG OB&G de achterban wordt gestimuleerd mee te doen met de vorming van een landelijk beeld door het uitvoeren van regionale inventarisaties? Dat kan ondersteunend zijn aan de transparantie en gelijkwaardigheid in het regionale gesprek en leiden tot de duiding van de opgaves. We weten daarbij dat er ongetwijfeld verschillen zijn in de regionale opgaves en aanpak. De stuurgroep zou kunnen oproepen hiermee haast te maken tbv eerste gezamenlijke beeld. Wil de stuurgroep sturing geven aan dit proces of is het een test voor de vorm van samenwerking onder de OW?

5.1.24 doet de suggestie om de werkgroep Lood mee te geven dat vanuit de stuurgroep OB&G en daarmee vanuit het UP (en dus de wg lood) het initiatief wordt gelaten aan de direct betrokken bevoegd gezagen.

BESLUIT: SG OB&G kiest ervoor om de onderdelen van het in gang gezette proces en de daarvoor uitgezette handreiking af te ronden en te bezien welke eerste landelijke identificatie daarmee is opgehaald voor de vervolgsafspraken.

De interventie kan zijn om daarna niet langer vanuit het UP te blijven aandringen om te komen tot het regionaal in beeld brengen van de loodopgave, maar dit over te laten aan de regionale processen tussen gemeenten en provincies.

ZZS: SG OB&G heeft besloten om te starten met fase 1 en zo snel mogelijk gevoel te krijgen van de ZZS/PFAS opgave in Nederland. Daarbij wordt gebruik gemaakt van bestaande databases, deze worden gevalideerd in verschillende regio's. Streven was geweest om dit als pakketje met INEV naar buiten brengen op het juiste moment. Vanuit het PT is aangedrongen om acties af te stemmen op andere inventarisaties die lopen rond PFAS. De afstemming rondom INEV's heeft plaatsgevonden in een gesprek tussen RIVM, WiBo, IenW en UP. Er is een ambitie uitgesproken aan de Kamer om snelheid te maken om een eerste beeld te genereren. INEV traject van RIVM zit in een afrondende fase. Om de publicatie hiervan te stroomlijnen met het landelijke beeld van de opgave zouden de eerste resultaten uit het onderzoek naar de landelijke opgave binnen enkele weken bekend moeten zijn.

7. Monitoringsrapportage 2019

5.1.2e geeft aan dat de rapportage in lijn ligt met eerdere monitoringsrapportages. Aanbeveling is specifieke aandacht te besteden in het laatste jaar van het convenant aan spoedlocaties waarbij de uitvoering vertraging oploopt. **5.1.2e** vraagt wat kunnen we doen om de lijst met weerbarstige locaties kleiner te maken? **ACTIE:** Vanuit UP (werkgroep Spoed) zal in samenspraak met de overheden en bedrijven gericht extra ondersteuning worden geleverd voor het zo mogelijk versnellen van het aanpakken van die locaties. Stuurgroep tussentijds informeren over de voortgang.

BESLUIT: monitoringsrapportage 2019 wordt vastgesteld, kan verstuurd worden aan de bevoegde overheden met dank voor het leveren van de gegevens en zal gepubliceerd worden op de website. In de begeleidende brief zal aandacht worden gevraagd voor de afspraak dat de verantwoordelijkheid voor de communicatie over de spoedlocaties ligt bij de Wbb bevoegde overheden.

8. Jaarbericht en financieel overzicht UP 2019

Jaarbericht: iedereen akkoord kan na opmaken worden gepubliceerd.
Financieel overzicht: kennis van genomen.

Goed om drie punten hierin te scheiden:

- Er is vrijval van het UP Kennisbudget van circa 1 miljoen.
- Er zijn afspraken over Kennisprojecten waarvan de opleverdatum na 31 december 2020 is en hier moeten middelen voor beschikbaar blijven.
- Circa 250.000 euro aan UP verplichtingen die in 2020 worden aangegaan zullen in 2021 leiden tot oplevering en facturering. Advies aan IenW hier in de begroting van 2021 rekening mee te houden.

Advies van PT is: te besluiten (een deel van) de circa 1 miljoen vrijvallende middelen uit het UP Kennisbudget in te zetten voor het voorbereiden van en overdragen aan de structuren na 2020. Als er bestuurlijke afspraken zijn in mei dan concreet maken op welke manier we dit budget hiervoor kunnen/willen inzetten. **5.1.2e** waarschuwt dat de rest van dit kennisbudget geen vrij brief is om zo maar voorstellen in te dienen. De verzoeken die komen, moeten in de SG besproken worden voordat fiat wordt gegeven.

De SG neemt het advies van het PT niet letterlijk over, maar gaat uit van een inzet van de vrijvallende onder een "Nee mits" in plaats van een "Ja tenzij".

BESLUIT: de circa 1 miljoen vrijvallende UP kennismiddelen kunnen na goedkeuring in de SG OB&G ingezet worden voor activiteiten in het kader van de afronding van het convenant en de overgang naar de nieuwe structuren na 2020. Besloten is (1) Activiteiten ondersteuning bestuurlijke afspraken en (2) Onderzoek naar opgave ZZS/PFAS via deze lijn te financieren.

9. Voortgang Festival Follow UP en communicatie

Het Festival moet vooral van en voor de convenantspartijen worden. 5.1.2e roept de leden van de stuurgroep op dit ook naar hun achterban uit te dragen zodat de inhoud aansluit bij de behoefte. Een oproep aan iedereen om mee te denken en invulling te geven aan het programma. Suggesties en ideeën zijn welkom. Het is een Festival van ons allemaal. Mooi moment om de afspraken die in 2020 worden verwacht hier symbolisch over te dragen. 5.1.2e geeft aan dat alle SG leden 25 november vanaf 18.00 uur gevraagd worden hun agenda's vrij te houden voor een diner na het Festival Follow UP. Bij dit diner zullen ook de PT leden en het UP Team aanwezig zijn.

Focus volgens de stuurgroep in het laatste jaar van het convenant moet liggen op de onderwerpen: Lood, ZZS en verkleinen van de Spoedlijst.

10. Planning volgende vergadering, rondvraag en afsluiting

Geen vragen voor de rondvraag. De volgende vergadering is op **donderdag 28 mei 2020** van 13.00 -15.00 uur vergaderzaal 7 A005 aan de Croeselaan te Utrecht.

ACTIES SG OB&G

1	14 februari 2019	Verkennd gesprek starten over deelname bedrijfsleven aan Veluweberaad	5.1.2e
2	28 november 2019	Inzicht verschaffen over resultaat proces ombouwen DUB	IenW
3	13 februari 2020	Aangepaste gemeentelijke ledenbrief over bodemtaken per 1 jan 2021 waaronder lood ter informatie rondsturen naar SG Leden	5.1.2e
4	13 februari 2020	Notitie overzicht activiteiten en communicatie rond Grondwater en samenhang (beheer van) bodem en grondwater	5.1.2e
5	13 februari 2020	Stand van zaken DSO op de agenda van SG	IenW/VNG/IPO/UvW
6	13 februari 2020	Meenemen wanneer bedrijfsleven kan aansluiten bij proces bestuurlijke afspraken	IenW
7	13 februari 2020	Leveren ondersteuning versnellen aanpak weerbarstige spoedlocaties en SG informeren over voortgang	Werkgroep Spoed

Leden Stuurgroep OB&G

Uitvoeringsprogramma
Bodem en Ondergrond
2016-2020
p/a RWS /WVL/Lecformgeving /
Bodem+
Bezoekadres:
Lange Kleefweg 34
2288 GK Rijswijk
Postadres:
Postbus 2232
3500 GE Utrecht
www.bodemconvenant.nl
5.1.2e
06 5.1.2e
5.1.2e @rws.nl

Verslag

Bijeenkomst Stuurgroep OB&G

Datum
28 mei 2020

Vergaderdatum en -tijd Donderdag 28 mei 2020
Vergaderplaats WEB EX 13.00-15.00 uur
Aanwzig: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (IPO), 5.1.2e (IPO), 5.1.2e
5.1.2e (WEB), 5.1.2e (Rijkswaterstaat Bodem+),
5.1.2e (UvW), 5.1.2e, 5.1.2e (VNO-NCW), 5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e (IenW), 5.1.2e (Voorzitter, I&W), 5.1.2e
5.1.2e (UP), 5.1.2e (verslaglegging, UP)
Afwezig: 5.1.2e (VNG),

1. Opening, mededelingen en vaststellen agenda

5.1.2e heet iedereen welkom en geeft aan dat het bijzonder voelt om zo te moeten vergaderen.

Speciaal welkom aan 5.1.2e vervangt 5.1.2e in de SG OB&G en is werkzaam bij de provincie Zuid Holland als 5.1.2e
5.1.2e kan niet aanwezig zijn, maar heeft de punten van VNG doorgenomen met 5.1.2e.

Mededelingen:

- 5.1.2e is woensdag 27 mei geïnterviewd voor beleidsevaluatie IenW begrotingsartikel 13 (bodemmiddelen) 5.1.2e zal nog een aantal aanvullende documenten toesturen aan de onderzoekers. Op 1 juli zal de rapportage aangeleverd worden. 5.1.2e heeft de vraag meegegeven aan de onderzoekers of en zo ja hoe de convenantspartijen nog kennis kunnen nemen van een tussenproduct? Er is een klankbordgroep waar vertegenwoordigers van de partijen in zitten (5.1.2e namens de IPO/provincies en 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e namens de VNG/gemeenten).
- 5.1.2e heeft een verzoek gekregen om mee te werken aan een promofilmje dat RWS opneemt ter illustratie bij een offerte traject voor de ondersteuning van een samenwerkingsverband (BRZO+). De vraag die voorligt is of 5.1.2e namens alle convenantspartijen mag spreken of dat hij dit alleen als programmamanager doet. **Actie:** 5.1.2e stuurt mail met vraag. Reacties moeten uiterlijk woensdag 3 juni binnen zijn.
- 5.1.2e: Vanuit het Interbestuurlijke programma "Aan de slag met de Omgevingswet" worden veel en wekelijks webinars georganiseerd. Met bodem gaan we hierbij meelifen.

- Verzoek om deze Webinars te promoten bij de achterban en tevens oproep/uitnodiging aan gemeenten om deel te nemen in (duo)presentaties.
- [5.1.2e]: Twee opdrachten met VNG (Bodembeheer van de Toekomst en ondersteuning transitieproces VNG) lopen stroef. Verzoek om hier op korte termijn met VNG over te spreken. Komt verder op in de agenda terug.

2. Verslag vergadering Stuurgroep OB&G 13 februari 2020

5.1.2e vraagt of bij de afspraak over de bestuurlijke afspraken op 24 juni het bedrijfsleven kan aansluiten?

[5.1.2e] geeft aan dat dit bij deze afspraak nog niet kan, maar voor een volgende keer wordt gekeken of het bedrijfsleven voor bepaalde onderwerpen kan aanhaken. [5.1.2e] vult aan dat gevraagd was aan bedrijfsleven om te kijken wat voor hun relevant is om aan te sluiten en dit op papier te zetten.

Bedrijvenregeling: hoe kunnen we bedrijven zo goed mogelijk helpen met deze regeling? Goed om hierover door te praten in klankbordgroep Stichting Bodembeheer Nederland over hoe dit te regelen.

Actie 1: Verkennend gesprek starten over deelname bedrijfsleven aan Veluweberaad ([5.1.2e]). Deze actie blijft nog even staan.

Aanvullende **Actie** [5.1.2e]: SG informeren over voortgang en stand van zaken rond het Veluweberaad.

Actie 2: Inzicht verschaffen over resultaatproces ombouwen DUB in 2020 (IenW). Deze actie loopt nog. [5.1.2e] geeft aan dat de laatste keer hier over gehad hebben tijdens werkgroep afspraken. Provincies zijn benieuwd naar ambtelijk advies en wanneer er meer duidelijkheid komt. [5.1.2e] zegt dat bewindslieden met elkaar in gesprek zijn. IenW steunt dat het een praktische ombouw moet worden. Als er nieuws is, dan zal dat gemeld worden. [5.1.2e] geeft signaal af dat er zorg is, omdat de huidige situatie impliceert dat er momenteel geen middelen naar bevoegde overheden gaan. [5.1.2e] geeft aan dat het belangrijk is de informatie over de laatste stand van zaken te hebben, opdat overheden zich kunnen beraden over te nemen (bestuurlijke) stappen. Vanuit bestuurlijke kant is nog geen signaal afgegeven hierover.

Actie: [5.1.2e] stuurt in de week van 2 juni een mail met de laatste stand van zaken en daar kunnen de partijen desgewenst dan zelf (bestuurlijke) actie op onder nemen.

Actie 3: Aangepaste gemeentelijke ledenbrief over bodemtaken per 1 jan 2021 waaronder lood ter informatie rondsturen naar SG Leden ([5.1.2e])

Gesprekken met IPO-vertegenwoordigers zijn gevoerd. Op basis daarvan is besloten om de brief te verbreden van lood naar een brede VNG-ledenbrief over bodem. [5.1.2e] is bijgepraat deze week over de proceskant. Inhoudelijk is al grote slag gemaakt met de gesprekken tussen de provincies en gemeenten. VNG is voornemens brief voor de zomer uit te doen en dan zal hij breder gedeeld worden. [5.1.2e] vraagt nog of hij kan zien wat er nu op papier staat. [5.1.2e] geeft aan dat dit kan en zal dit met [5.1.2e] opnemen. [5.1.2e] geeft aan dat IenW om niet verrast te worden, graag op de hoogte is van de brief voordat deze verstuurd wordt. [5.1.2e] geeft aan dat hij dit zal opnemen met

[5.1.2e]

Actie 4: Notitie overzicht activiteiten en communicatie rond Grondwater en samenhang (beheer van) bodem en grondwater (5.1.2e)

Het strategisch niveau komt terug bij agendapunt 8.

Actie 7: Leveren ondersteuning versnellen aanpak weerbarstige spoedlocaties en SG informeren over voortgang (werkgroep Spoed)

5.1.2e geeft aan dat er een paar gesprekken zijn gevoerd met enkele bevoegde overheden, maar dat een versnelling van deze specifieke locatie in de praktijk moeilijk lijkt. Voor de vertraging zijn goede redenen. 5.1.2e vraagt naar de 'goede' redenen. 5.1.2e geeft aan dat het vaak op het juridische (wil niet) en/of financiële (kan niet) vlak ligt. In het volgende SG OB&G overleg zal een overzicht worden gepresenteerd waarin de resultaten en ervaringen zijn opgenomen. Actie blijft dus staan.

Verslag wordt hierbij definitief vastgesteld.

3. Verslag werksessie zorgplicht ZZS/PFAS

Er is op initiatief van het PT door het UP een werksessie georganiseerd waarin op persoonlijke titel is deelgenomen. Van deze werksessie is een verslag gemaakt. Het Programmeerteam ziet meerwaarde in de opgehaalde signalen en stelt voor het verslag breder te delen met:

- IenW werkgroep PFAS spoor 3.
- RWS project (5.1.2e) Wegwijzer PFAS.
- Werkgroep Afspraken gezien de governance aspecten

De SG OB&G neemt kennis van het verslag. Verslag van de werksessie zal op persoonlijke titel breder worden gedeeld.

4. Voortgangsrapportage en financiële stand van zaken UP

5.1.2e ligt even kort toe. Activiteiten lopen goed door, ondanks Corona. Complimenten voor het team voor de creatieve manier waarop zaken verder gebracht worden. Er zijn geen dusdanige grote verschuivingen ten opzichte van de vastgestelde begroting dat een tussentijdse bijsturing door de stuurgroep noodzakelijk is. De activiteiten verlopen volgens planning. 5.1.2e bevestigt dit beeld en rapporteert financieel via de RWS-lijn aan IenW.

De SG OB&G neemt kennis van voortgangsrapportage en financiële stand van zaken UP.

5. TerrAgenda

De derde TerrAgenda is een initiatief van maatschappelijke partijen en het Initiatief Bewust Bodemgebruik ondersteunt ze hierbij. Initiatiefnemers willen graag meer overheden betrekken. Presentatie van de TerrAgenda 3 is voorzien op het Festival Follow UP. Programmeerteam adviseert de SG OB&G om kennis te nemen van het proces om te komen tot een nieuwe TerrAgenda en dit uit te zetten in de achterban van de convenantspartijen en desgewenst in te brengen in het proces om te komen tot bestuurlijke afspraken na 2020 en het programma Bodem en Ondergrond onder de NOVI. Het adviespunt zal besproken worden bij agendapunt 9.

6. Stand van zaken DSO

In het vorige SG OB&G van 13 februari stond als actie 5 opgenomen dat de stuurgroep nader geïnformeerd wilde worden over DSO.

Bij de stukken is een overzicht in de vorm van een dashboard en een link toegevoegd. De vraag die voorligt is of dit voldoende is of dat er nog meer informatie nodig is? [5.1.2e] geeft aan dat het bedrijfsleven het gevoel heeft dat ze niet aangesloten zijn bij dit traject. [5.1.2e] geeft aan dit signaal door IenW mee gegeven kan worden aan BzK. [5.1.2e] herkent het signaal.

[5.1.2e] geeft aan dat dit niet echt een onderwerp is voor een verdere discussie in de SG. We zijn allemaal op verschillende deelnemer in het proces voor opdrachtverlening DSO. Het is een lastig, ongrijpbaar en ingewikkeld proces. Goed om ook als bedrijfsleven zelf contact op te nemen met BZK. [5.1.2e] sluit aan dat het goed is om deze informatie te hebben gekregen en dat dit onderwerp niet bij deze SG hoort. Maar wel goed om dit te bespreken in de werkgroep Afspraken. De werkgroep zit dicht tegen de bestuurders aan om eventueel een signaal af te kunnen geven. [5.1.2e] zegt dat het wel belangrijk is om de vraag of het signaal dan zo concreet mogelijk te formuleren. Dan kan het eventueel besproken worden in het Directeurenoverleg. **Besluit:** Convenantspartijen brengen desgewenst zelf het zo concreet mogelijke signaal in bij de werkgroep Afspraken.

7. Stand van zaken UP Kennisprogramma

Korte toelichting van [5.1.2e] op de meegestuurde stukken. Een groot aantal notities meegestuurd. Aandachtspunt is de opdrachtverlening van fase 2 en 3 van het kennisproject Bodembeheer van de Toekomst (BvdT). Op verzoek van het PT is ook een overzicht toegevoegd van Kennisprojecten die over de jaargrens doorlopen. Volgens de huidige inzichten zullen een klein aantal kennisprojecten in 2021 doorlopen. Daarnaast verzoek het PT de SG OB&G een besluit te nemen over het al dan niet reserveren van de eind 2020 vrijvallende kennismiddelen zodat deze middelen in 2021 beschikbaar blijven voor de kennisontwikkeling voor de samenwerkende convenantspartijen.

7b: Twynstra en Gudde werkboek kennisdoorwerking

[5.1.2e] doet een oproep om het werkboek beschikbaar te maken voor de gemeentelijke bodembeheer praktijk. Het werkboek is vrij om te verspreiden in de eigen achterban.

7c: Voortgang opdracht Bodembeheer van de Toekomst

[5.1.2e] geeft aan dat de voortgang voor opdrachtverlening stagneert. Er is geen eigenaar voor deze opdracht die krachtig optreedt om deze opdracht te regelen.

[5.1.2e] geeft aan dat het gaat om fase 2 en fase 3. Voorkeur van UP, RWS-Inkoop en het projectteam BvdT is om een gunning uit de hand te doen aan VNG. VNG is gevaagd of zij dit willen faciliteren. VNG heeft RWS-Inkoop gevraagd een nadere toelichting te geven over de voorwaarden. Dat dit proces veel tijd vraagt ligt niet alleen aan RWS, het zit in de communicatie tussen het projectteam BvdT, UP, RWS-inkoop en VNG. [5.1.2e] biedt zich aan om te helpen het inkoopproces te versnellen.

[5.1.2e] vult aan dat de intentie bij VNG wel is, maar de voorwaarden moeten nog wel nader onderzocht worden in verband met risico's. Ook VNG moet zich houden aan de aanbestedingsregels. Qua looptijd kan dit in het gedrang komen door het aflopen van het Convenant.

[5.1.2e] geeft aan dat misschien ook gekeken moet worden om de opdracht anders te regelen. Tot nu toe zijn we creatief geweest en hebben we tot nu toe zaken kunnen regelen.

[5.1.2e] spreekt zijn zorg uit voor de voortgang en behoud van het project. Als het zou stil vallen zou dat jammer zijn voor de samenwerking.

[5.1.2e] sluit zich aan bij het voorstel van [5.1.2e]. We worden geconfronteerd met deze constructie. Als een voorstel niet past binnen de aanbestedingsregels, moet het voorstel aangepast worden zodat het wel past. We kunnen en willen de aanbestedingsregels niet aanpassen.

[5.1.2e] maakt duidelijk dat het niet het plan is van VNG is om buiten de regels om te gaan. De opdracht is een UP kwestie en we hebben te maken met de RWS inkoopregels. Misschien moeten we kijken naar alternatieven. Hij stelt voor om dit te verkennen in een gesprek met [5.1.2e], [5.1.2e] en [5.1.2e]. Stel dat we er niet uitkomen dan zo nodig een beroep doen op [5.1.2e] als voorzitter van de SG om aandacht hiervoor te vragen bij RWS.

[5.1.2e] vat samen dat we het erover eens zijn dat het project door moet lopen en we ons aan de aanbestedingsregels moeten houden. Het is goed om op korte termijn de verschillende alternatieven langs te lopen. Zij heeft als voorzitter geen bevoegdheden om RWS er op aan te spreken mocht er geen goede oplossing gevonden worden.

De SG OB&G besluit om [5.1.2e], [5.1.2e] en [5.1.2e] te vragen het inkoopproces waar mogelijk te versnellen, de meest kansrijke opties in beeld te brengen en die op korte termijn met de betrokkenpartijen te bespreken.

7f: Stand van zaken Kennisbudget

[5.1.2e]: dank voor het overzicht. Verstandig om de middelen vast te houden. Hoe valt nog wel over te praten. Doel achter de projecten blijft bestaan en moeten we afmaken en ervaringen noteren.

[5.1.2e]: in volgende SG bespreken wat is nog nodig na 2020 en welk deel van dat vrijgevallen geld zouden we kunnen inzetten?

[5.1.2e]: Belangrijk om de projecten door laten gaan. Geld kunnen we niet overhevelen naar het volgende jaar. De Rijksfinancieringssystematiek maakt het niet mogelijk om vrijvallende middelen te reserveren voor een volgend jaar. Vrijvallende middelen vloeien terug naar de algemene middelen.

[5.1.2e]: hoe geven we nu zekerheid aan kennisprojecten die over de jaargrens heengaan dat er financiën beschikbaar zijn? Deels naar werkgroep bestuurlijke afspraken kijken, maar dat is wel kort dag.

[5.1.2e] geeft aan dat er afspraken worden gemaakt over kennisbudget voor 2021. De verplichtingen die zijn aangegaan die worden nagekomen. Een deel van het bedrag dat dit jaar vrijvalt is al besteed aan PFAS en ondersteuning bestuurlijke afspraken.

[5.1.2e]: vanuit RWS zijn voor de in 2021 doorlopende kennisprojecten contractuele verplichtingen aangegaan. Betalingen die over de grens vallen moeten worden meegenomen in de BOA opdracht aan RWS van 2021. Het kasboek sluit eerder dan 31 december, namelijk al medio december 2020. Het totaal aan doorgeschoven betalingen zal mogelijk nog iets hoger hierdoor uitvallen.

Conclusie: vrijvallende kennismiddelen 2020 kunnen niet worden gereserveerd voor 2021. De financiering van alle in 2021 doorlopende kennisprojecten wordt geborgd in de BOA afspraken tussen IenW en RWS.

8. Stand van zaken Werkgroep Ondergrond en Transitie

De Werkgroep heeft twee sessies gehad onder leiding van het Buro Drift. Gesproken is over wat kan de werkgroep zelf nog doen en welke zijn voor de langere termijn en kunnen meegegeven worden aan de bestuurlijke afspraken? Aantal acties zijn benoemd en besproken in het Programmteam. Het Programmteam adviseert aan de SG OB&G om voor de zomer een werksessie te (laten) organiseren om de vier trajecten van bestuurlijke afspraken, TerrAgenda, Bodem en Ondergrondprogramma onder de NOVI en de Transitieagenda Bodem en Ondergrond met elkaar te verbinden.

[5.1.2e]: er zijn belangrijke punten opgehaald en onderwerpen raken meerdere programma's. Welke plek gaan we ze geven? Alles overhevelen naar de werkgroep bestuurlijke afspraken, maar zij hebben al een behoorlijke opgaven. Kunnen we niet beter een parallel traject hiervoor organiseren?

[5.1.2e]: Geen parallel spoor organiseren, want er loopt al zoveel. Werkgroep Bestuurlijke Afspraken hier toch voor in te zetten, mede vanwege de gewenste verbreding van de discussie. [5.1.2e] sluit zich hierbij aan. Waar moet het andere spoor dan weer onder hangen?

[5.1.2e] sluit ook aan bij het meenemen in de werkgroep Bestuurlijke Afspraken. Het is waardevol om het hierin mee te nemen. Wel goed om de verwachtingen te managen qua resultaten. De werkgroep Afspraken staat al onder druk.

[5.1.2e]: Snap beide opties. Eens met [5.1.2e] en [5.1.2e] om het te laten landen in de bestuurlijke afspraken. Kan wel helpen als het zo concreet mogelijk gemaakt kan worden wat er de werkgroep dan moet doen. Kan het UP dit scherper maken? In november zullen nog niet alle afspraken volledig zijn ingevuld. Er is ook ruimte voor afspraken waarbij de nadere invulling later plaatsvindt.

Bestuurlijke afspraken is het hoofdspoor. Hier wordt hard aan gewerkt en staat veel druk op. De informatie die er nu ligt kan naar het bureau toe die bezig zijn met dit traject. Op deze manier wordt de werkgroep niet extra belast, maar krijgen ze wel de informatie.

[5.1.2e]: de werkgroep heeft dit al op hun netvlies. Wel belangrijk om de werkgroep deze informatie te laten combineren. [5.1.2e] geeft aan dat dit dan gebeurd via het bureau? [5.1.2e] geeft aan dat ze sowieso deze informatie tot zich nemen. Het is alleen een zoektocht en er is een andere nadere analyse nodig voor de verbreding. Welke verbindingen moeten wanneer gelegd worden?

[5.1.2e]: we geven deze informatie aan de werkgroep en dus ook aan het bureau wat de BA ondersteund. Deze trajecten kunnen we niet negeren als we afspraken maken over bepaalde onderwerpen.

[5.1.2e] adviseert om de stukken heel gericht bij de werkgroep in beeld te brengen anders is gezien de druk op het proces de kans groot dat het onvoldoende wordt opgepakt. [5.1.2e] biedt aan dat het UP zou kunnen helpen bij het voorbereiden van het maken van de analyse: welke trajecten zouden waarom en wanneer in het proces met elkaar in verband gebracht moeten worden? Met deze input kan de werkgroep Afspraken het gericht een plek geven in het lopende proces.

Besluit SG OB&G: notitie van de samenhang met onderliggende stukken over TerrAgenda, Verrijkende landbouw, Bodem en Ondergrondprogramma onder de NOVI en de Transitieagenda Bodem en Ondergrond onder de aandacht brengen van de werkgroep Afspraken, met het aanbod van het UP om te ondersteunen bij maken van de analyse waarom en wanneer welke samenhang aangebracht zou kunnen worden. Het is vervolgens aan de werkgroep Afspraken te bepalen op welke manier ze dit een plek kunnen geven in het lopende proces.

9. Afronding UP: Aan wie willen we welk stokje overdragen?

Er liggen twee vragen voor aan de stuurgroep:

- Hoe rondt de convenanten en het UP af? Welke UP activiteiten en door het UP ondersteunde netwerken zijn nodig voor het realiseren van de bestuurlijke afspraken vanaf 2021?
- De planning is om voor de zomer een Save the date voor het Festival Follow UP te versturen. Advies is om dit te combineren met de communicatie over de bestuurlijke afspraken en het voornemen om deze te ondertekenen tijdens het festival. Vraag is hoe de SG aankijkt tegen een gezamenlijke communicatie?

[5.1.2e]: belangrijk om na te denken over de overdracht van UP resultaten. Als voorbeeld geeft hij het Drift verslag wat verder verspreid gaat worden naar andere trajecten. Aan wie draag je het over? Voorkeur voor 'beschikbaar stellen' in plaats van 'overdragen'. Er zijn partijen nog onwetend dat ze met resultaten van het UP aan de slag moeten/kunnen. Goed om hierop in te zetten en aan de werkgroep Bestuurlijke Afspraken te vragen waar zij aan denken en wat zij beschikbaar willen hebben. Hier kun je je vormgeving rondom beschikbaarheid dan verder op bouwen.

[5.1.2e] Eind 2020 is het Convenant afgelopen. Terwijl besloten is de Omgevingswet met een jaar uit te stellen. Dan hebben we te maken met een tussenjaar. Hoe gaan we dat organiseren?

[5.1.2e]: onderschrijft de zorg voor een tussenperiode waarin de kennis en ervaringen die zijn opgebouwd verloren kunnen gaan. Hoe borgen we dat alle kennis, inzichten en netwerken uit het UP gedurende dat jaar beschikbaar blijven? De tijd omdat te borgen is heel beperkt als je in september de contouren van de bestuurlijke afspraken helder hebt.

[5.1.2e]: De kunde en de netwerken is een separaat aandachtspunt. Qua inhoudelijke stukken en producten kan voort geborduurd worden op de ervaringen en structuren van Bodem+.

[5.1.2e] geeft aan dat er in principe geen gat hoeft te vallen. In de lopende gesprekken over de governance voor na 2020 wordt rekening gehouden met dat overgangsjaar.

[5.1.2e]: de werkgroep Afspraken is nu nog niet intensief bezig met de governance, maar dit moet zeker meegenomen worden. De werkgroep heeft eerst de focus op de gezamenlijke ambitie en de inhoud, daarna komt de governance aan bod.

Besluit: De SG OB&G adviseert de werkgroep Afspraken om een gezamenlijk met het UP de communicatie vorm te geven rondom de afronding van het UP, het Festival en de bestuurlijke afspraken.

10. Stand van zaken warme overdracht

5.1.2e: VNG heeft de enquête over de warme overdracht nog niet verstuurd aan de gemeenten ivm de druk op gemeenten met de verspreiding van twee PFAS enquêtes. De Corona crisis heeft ook roet in het eten gegooit. Als alternatief is **5.1.2e** **5.1.2e** **5.1.2e** gevraagd om telefonisch een aantal gemeenten te bevragen. Daar is hij nu mee bezig. Deze resultaten worden in juli verwacht. Dit betekent dat in de volgende SG OB&G van 1 oktober er een beeld ligt van de gemeente rondom de warme overdracht.

Rondvraag

5.1.2e en **5.1.2e** geven aan dat er een motie is ingediend voor stand van zaken rondom de Grondwaterplannen. Vraag om hier input voor aan te leveren. **Actie:** Er komt een mail vanuit IenW met dit verzoek.

De volgende vergadering van de SG OB&G is:

Donderdag 1 oktober van 13.00-15.00 uur

Vergaderzaal 7A005 Croeselaan te Utrecht ?

ACTIES SG OB&G

1	14 februari 2019	Verkennd gesprek starten over deelname bedrijfsleven aan Veluweberaad	5.1.2e
2	28 mei 2020	Inzicht verschaffen over resultaat proces ombouwen DUB- mail in de week van 2 juni met de laatste stand van zaken naar alle convenantspartijen	IenW
3	28 mei 2020	Notitie stand van zaken rondom Veluweberaad opstellen en rondsturen aan SG Leden	5.1.2e
4	28 mei 2020	Mail over verzoek om in te stemmen om namens alle partijen mee te werken aan een promofilmje die RWS opneemt ter illustratie bij een offerte traject voor de ondersteuning van een samenwerkingsverband (BRZO+).	5.1.2e
5	28 mei 2020	Versnellen inkoopproces fase 2 en 3 Bodembeheer van de toekomst	5.1.2e 5.1.2e
	28 mei 2020	Resultaat van ophalen stand van zaken van proces warme overdracht bij gemeenten agenderen in volgende stuurgroep	5.1.2e
6	28 mei 2020	Mail over input voor motie over grondwaterplannen	IenW

Leden Stuurgroep OB&G

**Uitvoeringsprogramma
Bodem en Ondergrond
2016-2020**
p/a RWS /WVL /Leefomgeving /
Bodem+
Bezoekadres:
Lange Kleiweg 34
2288 GK Rijswijk
Postadres:
Postbus 2232
3500 GE Utrecht
www.bodemconvenant.nl
5.1.2e
06 5.1.2e
5.1.2e@rws.nl

Verslag

Bijeenkomst Stuurgroep OB&G

Datum
1 oktober 2020

Vergaderdatum en -tijd Donderdag 1 oktober 2020
Vergaderplaats TEAMS 13.00-15.00 uur
Aanwezig: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (IPO), 5.1.2e (WEB), 5.1.2e
5.1.2e (Rijkswaterstaat Bodem+), 5.1.2e (UvW),
5.1.2e 5.1.2e (VNO-NCW), 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (IenW),
5.1.2e (Voorzitter, IenW), 5.1.2e 5.1.2e Bodem+
voor agendapunt ETR) 5.1.2e 5.1.2e (UP), 5.1.2e
(verslaglegging, UP)
Afwezig: 5.1.2e (VNG), 5.1.2e (IPO)

1. Opening, mededelingen en vaststellen agenda

Welkom. Afmeldingen van 5.1.2e en 5.1.2e.

Mededelingen:

2. Verslag vergadering Stuurgroep OB&G 28 mei 2020

Er zijn geen inhoudelijke opmerkingen op het verslag. De acties worden doorgenomen.

1	14 februari 2019	Verkennd gesprek starten over deelname bedrijfsleven aan Veluweberaad - blijft nog staan. Er is contact tussen 5.1.2e en 5.1.2e geweest.	5.1.2e
2	28 mei 2020	Inzicht verschaffen over resultaat proces ombouwen DUB-mail in de week van 2 juni met de laatste stand van zaken naar alle convenantspartijen uitgevoerd en loopt via traject nieuwe afspraken. AFGEROND	IenW
3	28 mei 2020	Notitie stand van zaken rondom Veluweberaad opstellen en rondsturen aan SG Leden - Geen notitie gemaakt. Wel melden dat er overleg en afstemming plaatsvindt met het Veluweberaad en nieuwe kennisinfrastructuur. 5.1.2e en 5.1.2e zijn vanuit UP aangesloten. 5.1.2e zal kort even stand van zaken geven en deze in een mail delen met de SG OB&G.	5.1.2e
4	28 mei 2020	Mail over verzoek om in te stemmen om namens alle partijen mee te werken aan een promofilmje die RWS opneemt ter illustratie bij een offerte traject voor de ondersteuning van een	5.1.2e

		samenwerkingsverband (BRZO+)- filmpje is opgenomen, maar nog niet beschikbaar. AFGEROND	
5	28 mei 2020	Versnellen inkoopproces fase 2 en 3 Bodembeheer van de toekomst- [5.1.2e], [5.1.2e] en [5.1.2e] hebben het inkoopproces versneld. Inschrijving loopt. Opdrachtverlening is gepland in november. Uitvoering en betaling zal grotendeels in 2021 plaatsvinden. [5.1.2e] vraagt of [5.1.2e] tevreden is over het proces zoals het nu verlopen is, [5.1.2e] geeft aan blij te zijn met het resultaat. AFGEROND	[5.1.2e]/ [5.1.2e]/ [5.1.2e]
	28 mei 2020	Resultaat van ophalen stand van zaken van proces warme overdracht bij gemeenten agenderen in volgende stuurgroep" – staat op de agenda. AFGEROND	[5.1.2e]/ [5.1.2e]
6	28 mei 2020	Mail over input voor motie over grondwaterplannen- mail gestuurd en antwoord ontvangen. AFGEROND	IenW

Verslag wordt definitief vastgesteld.

3. Voortgangsrapportage en financiële stand van zaken UP

[5.1.2e] geeft nog een mondelinge aanvulling op de voortgangsrapportage over het onderzoek naar PFAS aandachtlocaties. SG OB&G heeft opdracht gegeven voor dit onderzoek dat wordt uitgevoerd door 3B Bureau Bodem&milieuBeleid [5.1.2e] [5.1.2e] Arcadis en TAUW. Er zijn 20.000 locaties onderzocht en gereduceerd tot 1200-1500. Deze zullen ter verder verfijning voorgelegd worden aan de contactpersonen Spoed van de bevoegde overheden. Mede op basis van deze data kan in december de Kamer geïnformeerd worden.

[5.1.2e] vraagt of het ook gaat om bedrijfslocaties, omdat hij had gehoord dat dit niet het geval zou zijn. Humane en ecologische bedreigingen zijn het uitgangspunt en zeer kleine kans dat ook op bedrijfslocaties aan de hand zou kunnen zijn. [5.1.2e] geeft aan dat het goed zou zijn om het bedrijfsleven hier ook bij te betrekken.

ACTIE: [5.1.2e] brengt dit nog eens extra onder de aandacht bij het kernteam PFAS via [5.1.2e]

[5.1.2e]: complimenten voor de beschreven werkzaamheden in de voortgangsrapportage. Wel oproep om te zorgen dat de facturen op tijd ingediend worden en betaald kunnen worden in boekjaar 2020. [5.1.2e] geeft aan dat we mogelijk niet alle facturen in 2020 kunnen betalen. Er zal ongeveer een bedrag van rond de 200.000 euro doorlopen in 2021. In de SG OB&G van december zal hier een nauwkeuriger beeld over gepresenteerd worden.

4. Stand van zaken UP Kennisprogramma

Doorgeleiding van Actualisatie kennisagenda

[5.1.2e]: Waardevol document. Het is opgesteld door deskundige met academische kennis. Graag een opmerking over aandacht voor de uitvoeringspraktijk opnemen bij de aanbidding.

[5.1.2e]: wie kan volgende keer de Kennisagenda actualiseren en hoe kunnen we de bijdragen van de gebruikers / decentrale overheden daarin vergroten? Deze vraag meenemen in de verdere uitwerking rondom de invulling van de Kennisinfrastuctuur.

Besluit SG: Kennisagenda Bodem & Ondergrond doorgeleiden naar werkgroep Afspraken via aanbiedingsbrief met aandachtspunten.

Lessons learned borgen van netwerken na 2020

[5.1.2e]: goed om de lessons learned van de werkgroep kennis te laten optekenen en ter lering en inspiratie aan te bieden aan de werkgroep Afspraken. Dit wordt onderschreven door de andere Stuurgroepleden.

Besluit SG: verzoek aan werkgroep Kennis om Notitie "Lessons learned borgen van netwerken na 2020" op te stellen en deze doorgeleiden naar werkgroep Afspraken.

Voorstel borgen netwerken vier concurrentiegerichte dialogen in 2021

Er zijn twee opties:

1. de SG OB&G heeft het mandaat om te besluiten over de kennismiddelen tot eind 2020 en besluit daarom zelf over dit verzoek,
2. de SG OB&G kiest er voor de besluitvorming over de inzet van kennismiddelen in het overbruggingsjaar 2021 aan het DO/BO te laten.

[5.1.2e]: voorstander van optie 2. Meegeven voor invulling volgend jaar.

[5.1.2e]: ziet de waarde van het laten doorlopen van deze netwerken. We mogen het als SG nu beslissen, mits we geen claim doen op de middelen van volgend jaar. Wel snel duidelijkheid krijgen. Maar gaat ook akkoord met optie 2.

[5.1.2e]: schuiven van budget over de jaargrens kunnen we niet doen. Besluitvorming over zaken die we opbouwen voor volgend jaar ook daar neerleggen. Dan moet het daar wel actief worden opgepakt.

[5.1.2e]: geen sterke voorkeur. We moeten beslissingen over volgend jaar bij degene die hier verder over na denken.

[5.1.2e] geeft aan dat het convenant einde van het jaar afloopt. Het is vandaag de voorlaatste SG bijeenkomst. Op 17 december staat de laatste SG OB&G bijeenkomst gepland. Daarna zal de SG OB&G worden ontbonden. [5.1.2e] vraagt hoe gaat het er dan uitzien? Deze SG OB&G was immers niet alleen bedoeld voor de sturing op de convenantsafspraken en het UP. De intensiteit van het Directeuren Overleg (DO) en het Bestuurlijk Overleg (BO) zijn toegenomen. [5.1.2e] geeft aan dat de Werkgroep Governance binnenkort een notitie oplevert over de vorm van de organisatie van de samenwerking in het tussenjaar. [5.1.2e] geeft aan dat het wel goed is om na te denken over een hulpstructuur/verbinding naar de achterban en buitenwacht.

Besluit SG: kiezen voor optie 2, maar met de kanttekening dat het van belang is dat er snel wordt doorgepakt. De lijn van twee miljoen kennismiddelen per jaar wordt naar verwachting doorgetrokken in 2021. Deels zullen hieruit de betalingen moeten worden gedaan van de kennisprojecten die reeds zijn verplicht maar doorlopen in 2021. De rest kan ingezet worden voor het vorm geven van de Kennisinfrastuctuur.

Uitwerken hoofdlijnen borgen en ontsluiten

Zitten we op de goede lijn of moet er nog iets toegevoegd worden?

[5.1.2e]: goede lijn. Bodembeheer van de Toekomst is een goed vehicle om te borgen.

[5.1.2e]: niet alleen de kennisproducten, maar alle informatie over de convenanten houden we gearchiveerd op een beheersite.

[5.1.2e]: Elk project laat zijn eigen archief achter, wel zorgen dat het beheersbaar en vindbaar blijft. Wellicht een opschoonactie om te kijken wat moet blijven en wat eventueel te gedateerd is en verwijderd kan worden. Dit bevordert de toegankelijkheid.

5. Handreiking bodem zorgplicht

Provincies en gemeenten hadden nog geen voldoende gelegenheid gehad om er naar te kijken. [5.1.2e]: beknopt reacties gehad, dus blijven bij het standpunt van Programmteam en stemmen in met het rapport.

[5.1.2e]: nog geen gelegenheid gehad om in de werkgroep te bespreken, maar nog geen signalen ontvangen, dus kunnen instemmen met het rapport.

[5.1.2e]: het is een handreiking en geen regelgeving. Akkoord

Besluit SG: Handreiking wordt vastgesteld en kan verder worden verspreid

6. Diffuus Lood

[5.1.2e] licht toe dat de RIVM rapportage "effectiviteit opvolging gebruiksaanwijzingen" is aangeboden aan het Ministerie van I&W. Over de publicatie (binnen een maand) moet nog een gezamenlijke boodschap opgesteld worden die gecommuniceerd kan worden. Initiatief hiervoor ligt bij IenW omdat zij de opdracht aan RIVM hebben opgesteld. [5.1.2e] reageert dat het niet alleen de verantwoordelijkheid van IenW is. Het is gezamenlijk uitgevraagd aan het RIVM en dan is het goed om met elkaar de reactie te formuleren. Even goed kijken hoe we het formuleren voor de buitenwereld. [5.1.2e] benadrukt dat het goed is de samenwerking te benadrukken, maar het is ook altijd nog de systeemverantwoordelijk van de overheid.

[5.1.2e]: vanuit gemeenten wordt het samen onderstreept. Dat samen gaan we ook hard nodig hebben op dit dossier. Niet alleen voor dit dossier, maar ook voor Kwalibo en Granuliet. Hoe ga je als overheden met elkaar om? Hoe ga je dit lokaal aanpakken? Gemeenten maken zich zorgen over wat ze nog aankunnen. Graag deze problematiek aan de andere partijen voorleggen om hier eens van gedachten over te wisselen. Niet alleen overlaten aan de werkgroep nieuwe afspraken. Het is dermate urgent dat er een dynamiek ontstaat waar uit volgt dat we mogelijk nu al hierop acties op zouden moeten ondernemen.

[5.1.2e]: inhoudelijk mee eens. Mede vanwege de complexiteit hebben we de afronding van dit dossier voor ons uitgeschoven. Er is de afgelopen tijd gezamenlijk gewerkt aan maatschappelijk verantwoorde oplossingen en communicatie. We moeten die lijn voorzetten maar we maken er geen aparte spoedlijst van. Welke vervolgactie zijn nodig in 2021? Die punten zouden we moeten meenemen in de uitwerking van het tussenjaar en in de werkgroep nieuwe afspraken.

[5.1.2e]: is het een idee om de werkgroep diffuus lood te vragen een soort overdrachtsdocument te maken waarin ze aangeven wat er de afgelopen jaren is gedaan, wat er nog moet gebeuren, welke activiteiten zij voorzien in 2021 en wie dat zou kunnen oppakken? In de werkgroep zitten al de deskundigen van de betrokken partijen. Overweging is die ook in 2021 te laten voortbestaan.

[5.1.2e] geeft aan dat het een stap scherper mag. Hanteerbaarheid van de boedel wordt complexer. Laten we expliciet maken hoe we met dit dossier verder gaan en dan koppelen aan een analyse of de diverse bevoegde gezagen capabel zijn om dit op te pakken.

[5.1.2e]: lijkt alsof we door RIVM rapport in een kramp schieten. Goed om de alternatieven te bekijken waardoor de gebruiksadviezen wel gebruikt zullen gaan worden.

[5.1.2e]: het is wel duidelijk dat deze werkgroep ook volgend jaar nog zal blijven bestaan gezien hun kennis en ervaring. Laat de werkgroep afspraken meelezen en betrek ze op tijd. Dat gebeurt nu ook al. We moeten het netjes afronden, maar dat mag de huidige voortgang niet in de weg staan.

[5.1.2e] geeft aan dat we wel duidelijk aan de werkgroep moeten aangeven wat we van hen verwachten. Geen focus op de financiën, maar op de stand van zaken en welke stappen te zetten in 2021. Overdrachtsdocument in SG OB&G van december bespreken.

[5.1.2e] vult nog aan dat hij graag een analyse op handelingsperspectief wil om te kijken in hoeverre dit dossier oplosbaar is. Door de oogbollen heen kijken. Er is echter te weinig tijd voor uitgebreidere analyse. Werkgroep brengt alternatieven in kaart. Werkgroep nieuwe afspraken blijft aangehaakt. Er zou spanning kunnen ontstaan tussen het proces van nieuwe afspraken van BO-DO en de werkgroep diffuus lood. Wat is het tijdspad, wanneer is welke informatie nodig?

ACTIE: [5.1.2e] zal aan de werkgroep afspraken vragen om een tijdspad aan te geven, wat heb je wanneer nodig.

Besluit SG: Werkgroep diffuus lood vragen een gezamenlijke communicatieboodschap op te stellen bij de publicatie RIVM-rapport en een overdrachtsdocument te maken ter bespreking in het laatste SG overleg. Parallel daaraan doorgaan met van informatie voorzien van de werkgroep afspraken.

7. Stand van zaken warme overdracht

[5.1.2e]: gemeenten gebruiken liever de term "nieuw samenwerkingsplan" dan "warme overdracht". Doet meer recht aan wat we nu gezamenlijk doen en wat we nog gaan doen. De enquête over de stand van zaken warme overdracht is verspreid en er zijn al zo'n 50 reacties binnen. Voor de volgende SG OB&G zullen de resultaten worden gecommuniceerd.

[5.1.2e]: hoe gaan we dit proces volgend jaar voorzetten?

[5.1.2e] geeft aan dat de transitie manager van de VNG de werkgroep warme overdracht trekt. De opdracht aan de transitie manager VNG loopt tot eind dit jaar. Ook andere contracten voor de inzet van UP projectleiders lopen eind dit jaar. Realiseer je dat de nu beschikbare capaciteit vanuit het UP daarmee komt te vervallen.

[5.1.2e]: het is goed om overzicht te hebben welke kennis en ervaringen er volgend jaar nog nodig zijn en wie dat zou kunnen invullen. Hoe kunnen we netjes overdragen? [5.1.2e]: is het een idee om mensen in kaart te brengen die nodig zijn en deze mee te nemen in de bestuurlijk afspraken. **ACTIE:** Verzoek aan [5.1.2e] om in beeld te brengen welke huidige activiteiten rond het UP zouden moeten doorlopen in 2021 en welke structuren (werkgroepen en mensen) daar nu aan werken.

8. Conceptprogramma Follow UP Festival

Gezien de aangescherpte maatregelen rondom Corona wordt nog meer gekozen voor een online festival. DeFabrique zal voornamelijk alleen gebruikt worden als studio voor opnames. Een concept programma is opgesteld en de mailing om in te schrijven is verstuurd.

Vraag aan de SG OB&G missen jullie nog iets in het programma? Welke boodschap willen de convenantspartijen in het plenaire gedeelte naar voren brengen en wie gaat dat doen? Op welk niveau wil je aan tafel hebben? De Stas kan helaas niet aanwezig zijn, maar mogelijk dat we een video boodschap kunnen uitzenden.

[5.1.2e]: [5.1.2e] [5.1.2e] [5.1.2e] is gevraagd of hij aanwezig wil zijn. Daar komt binnenkort uitsluitel op.

[5.1.2e]: zou goed zijn als [5.1.2e] aanwezig kan zijn. Je gaat door met elkaar. We moeten een link leggen met wat in DO en BO gebeurt. Wat zijn de zichtlijnen waar we nu aan werken?

[5.1.2e]: goeie lijn die [5.1.2e] aangeeft.

[5.1.2e]: zou het helpen als er een mailtje komt met wat de mogelijke onderwerpen zouden kunnen zijn, zodat partijen hier hun sprekers op af kunnen stemmen? Er wordt positief op gereageerd. Het verzoek is dan om binnen twee weken op de mail te reageren.

[5.1.2e] verzoekt om niet alleen over financiën en proces te hebben, maar ook over de inhoud: wat is de gezamenlijke opgave en ambitie. Er is vooral ook behoefte aan inhoudelijke verhalen en beleidsperspectieven naar de toekomst. Er is veel gedaan, maar we zijn nog niet klaar. Goed om de sessies op te nemen, zodat mensen het online terug kunnen kijken op een moment dat het uitkomt.

ACTIE: Verzoek aan iedereen om zich wel even aan te melden voor het Follow UP Festival en onderling afstemmen (bestuurlijke) vertegenwoordiging plenaire deel. Dat is uiteraard onder voorbehoud van de dan geldende corona maatregelen.

9. Plan van Aanpak EndTermReview (ETR)

[5.1.2e] [5.1.2e] zal de ETR gaan uitvoeren. [5.1.2e] geeft aan dat het fijn is dat [5.1.2e] beschikbaar is. De SG leden zijn akkoord met de vier voorgestelde punten. De evaluatie zal intern uitgevoerd worden en voor het eind van jaar dient besluitvorming over de evaluatie plaats te vinden. Het is gewenst dat er leerpunten in de Eindrapportage worden opgenomen.

Besluit SG: Instemming met de beschreven doelstellingen en met het plan van aanpak.

10. Rondvraag

[5.1.2e]: voor volgende en laatste SG OB&G staat onder andere op de agenda notitie diffuus lood, concept Monitoringrapportage, jaarbericht en concept rapportage ETR.

De laatste vergadering van de SG OB&G is:

Donderdag 17 december van 13.00-15.00 uur

Online of misschien in Vergaderzaal 7A005 Croeselaan te Utrecht

ACTIES SG OB&G

1	14 februari 2019	Verkennd gesprek starten over deelname bedrijfsleven aan Veluweberaad	5.1.2e
2	28 mei 2020	Mail stand van zaken rondom Veluweberaad opstellen en rondsturen aan SG Leden	5.1.2e
3	1 oktober 2020	Aandachtspunten meegeven aan kernteam PFAS: bedrijfsleven betrekken als dat relevant is	5.1.2e
4	1 oktober 2020	Diffuus Lood: werkgroep een overdrachtsdocument laten opstellen en doorkijk naar 2021	5.1.2e
5	1 oktober 2020	Diffuus Lood: tijdspad vragen aan werkgroep afspraken	5.1.2e
5	1 oktober 2020	Overzicht maken van in 2021 doorlopende acties en structuren	5.1.2e
6	1 oktober 2020	Inschrijven voor Follow UP Festival en onderling afstemming (bestuurlijke)vertegenwoordiging plenaire deel.	Allen

Leden Stuurgroep OB&G

**Uitvoeringsprogramma
Bodem en Ondergrond
2016-2020**
p/a RWS /WVL /Leefomgeving /
Bodem+
Bezoekadres:
Lange Kleiweg 34
2288 GK Rijswijk
Postadres:
Postbus 2232
3500 GE Utrecht
www.bodemconvenant.nl
5.1.2e
06 5.1.2e
5.1.2e @rws.nl

Verslag

Bijeenkomst Stuurgroep OB&G

Datum
17 december 2020

Vergaderdatum en -tijd Donderdag 17 december 2020
Vergaderplaats TEAMS 13.00-15.00 uur
Aanwezig: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (IPO), 5.1.2e (WEB), 5.1.2e
5.1.2e (Rijkswaterstaat Bodem+), 5.1.2e (UvW),
5.1.2e 5.1.2e (VNO-NCW), 5.1.2e (IenW),
5.1.2e (Voorzitter, IenW), 5.1.2e (VNG),
5.1.2e (IPO), 5.1.2d 5.1.2e (Bodem+ agendapunt
ETR), 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (TG agendapunt ETR), 5.1.2e
(UP), 5.1.2e verslaglegging, UP)

Afwezig:

VERSLAG

1. Opening, vaststelling agenda, mededelingen

5.1.2e heet iedereen welkom. 5.1.2e belde net om aan te geven dat er spoed overleggen zijn bij IenW en daarom sluiten zij en 5.1.2e wat later aan. De agenda is zo gemaakt dat we focus op ETR en Monitoringsverslag hebben. We starten met de ETR, omdat 5.1.2e daarna weg moet. 5.1.2e, 5.1.2e en 5.1.2e hebben ook aangegeven dat zij eerder de vergadering zullen verlaten.

Mededelingen:

- 5.1.2e: 5.1.2e, buiten verzoek
buiten verzoek
buiten verzoek

2. Verslag vergadering Stuurgroep OB&G 1 oktober 2020

Geen opmerkingen op het verslag.

Acties worden doorgenomen, reactie zie in blauw.

1	14 februari 2019	Verkennd gesprek starten over deelname bedrijfsleven aan Veluweberaad- blijft staan	5.1.2e
2	28 mei 2020	Mail stand van zaken rondom Veluweberaad opstellen en rondsturen aan SG Leden – nagestuurd via mail, daarmee afgerond	5.1.2e

3	1 oktober 2020	Aandachtspunten meegeven aan kernteam PFAS: bedrijfsleven betrekken als dat relevant is – <u>uitgevoerd</u>	5.1.2e
4	1 oktober 2020	Diffuus Lood: werkgroep een overdrachtsdocument laten opstellen en doorkijk naar 2021- <u>staat op de agenda</u>	5.1.2e
5	1 oktober 2020	Diffuus Lood: tijdspad vragen aan werkgroep afspraken – <u>niet meer van toepassing</u>	5.1.2e
5	1 oktober 2020	Overzicht maken van in 2021 doorlopende acties en structuren- <u>staat op de agenda</u>	5.1.2e
6	1 oktober 2020	Inschrijven voor Follow UP Festival en onderling afstemming – (bestuurlijke)vertegenwoordiging plenaire deel. – <u>uitgevoerd</u>	Allen

5.1.2e zou met het oog op de vervolgactiviteiten graag willen weten wie in de werkgroepen hebben gezeten qua personen. **Actie:** 5.1.2e zal het overzicht aanvullen met namen.

3. Terugblik op festival Follow UP 25 november

5.1.2e geeft kort even aan veel positieve reactie te hebben ontvangen, dat men verrast was dat ondanks dat het online was er toch een festival sfeer was. In totaal 388 aanmeldingen, waarvan 340 unieke bezoekers gedurende de dag en op het hoogtepunt 270 deelnemers. Drie kwart deelnemers kwam uit bestaande netwerk en een kwart van een deelnemers kwam uit nieuwe netwerken.

5.1.2e vraagt of er aan de deelnemers gevraagd is of de NAW gegevens gedeeld mogen worden, om zo een netwerk te versterken of op te bouwen. **Actie:** 5.1.2e zal dit navragen bij PINO.

5.1.2e: zeker gezien de omstandigheden mooi breed beeld van het programma en de afspiegeling van het Convenant. Mooie impuls om door te geven en mooi om het zo te doen en de informatie te delen met een breder publiek.

5.1.2e: de lange voorbereidingstijd zag je aan het Festival af. Verrast hoe het er uitzag en wat er allemaal getoond werd. Het was een geslaagde dag.

Ter bespreking:

4. ETR

5.1.2e en 5.1.2e geven kort een presentatie over de ETR aan de hand van vier sheets. Het rapport is tot stand gekomen in een kort tijdspad en met beperkte capaciteit. De mate van diepgang van de evaluatie is daaraan gekoppeld.

Samenwerken

5.1.2e Kun je nader duiden wat verstaan wordt onder handelingsrepertoire van partijen? 5.1.2e geeft aan dat het gaat om de samenwerkers. Je hebt verschillende elementen hoe je samenwerkt, waaronder persoonlijke vaardigheden. Vertrouwen is een belangrijke waarden. Je gaat op waardenniveau met elkaar om en als je dat niet expliciet doet dan neem je impliciet stellingen aan.

Tynstra Gudde heeft een aantal signaturen onderzocht. Bijvoorbeeld een grondige ontwerper. Dat is iemand die van tevoren een helder beeld wil hebben van hoe je in de praktijk gaat samenwerken. Voor een gedreven voorvechter is vorm minder belangrijk dan het behalen van je doelen. De gedreven voorvechter is tevreden als er over de inhoud is gesproken.

In de praktijk moet je het binnen een samenwerking doen met de mensen die beschikbaar zijn. 5.1.2e vraagt of 5.1.2e hier tips voor heeft? 5.1.2e geeft aan dat je bij de start bewust moet zijn van de verschillen en deze moet bespreken met elkaar. Goed om een duidelijk beeld van de persoonlijke signaturen van de samenwerkers te hebben. Erken dit en leer omgaan met de spanning. Dat is lastig, maar als je het bespreekbaar maakt en gedurende het proces houdt, kun je daar op acteren.

5.1.2e: uitleg van 5.1.2e is verhelderd over de persoonlijke signaturen. Kunnen de verschillende signaturen met een voorbeeld bij de ETR tekst worden gevoegd?

5.1.2e geeft aan dat er nog een hele wereld achter de signaturen zitten, maar zal een tekst toevoegen en een eventuele literatuurverwijzing opnemen.

5.1.2e: sluit graag aan bij het belang van de persoonlijke signaturen zoals ook 5.1.2e aangeeft. Ontwerp randvoorwaarden voor samenwerking. We zijn nog klaar met de samenwerking. Goed om hier nog even wat extra aandacht aan te besteden. Evelien voegt toe dat de start 1 is, maar monitoren en tussentijds bijsturen ook belangrijk is.

'overige afspraken'

5.1.2e geeft aan een paar conclusies en leerpunten te hebben die hij graag even wil voorleggen aan de Stuurgroep leden met de vraag of zij deze herkennen.

5.1.2e heeft twee vragen: Is de grote spreiding in de cijfers over voortgang van de afspraken verklaarbaar? 5.1.2e geeft aan dat de respondenten uit provinciale hoek positiever reageren dan de gemeentelijke reacties. Die hebben iets meer uitschieters. Tweede vraag: in de samenvatting staat meer en vroegtijdige communicatie met de achterban. 5.1.2e geeft aan dit niet zo te herkennen voor zijn provinciale achterban, wel qua stakeholders. 5.1.2e heeft het idee dat er veel gecommuniceerd is en dat alle provincies aangehaakt zijn.

5.1.2e: sluit aan bij 5.1.2e. Verbijzondering per convenantspartij geven, deze inzichten per koepel – en de verschillen daarin – kun je dan meenemen in het traject van de nieuwe afspraken.

5.1.2e: de conclusies over de overige afspraken lijken erg te hangen op de enquête. Wat is daar nu de waarde van? In de korte tijd die er was is een redelijke beschrijving gemaakt. Het is volgens IenW nog geen rapportage die geschikt is voor extern gebruik. Het positieve onderdeel over spoed is onderbelicht en de tekst over de overige afspraken is wiebelig. In deze vorm gaat het niet naar de 2^e Kamer.

5.1.2e: conclusies zijn herkenbaar. Belangrijk dat de lessen die beschreven zijn niet in een la verdwijnen, maar dat we daar ook wat mee gaan doen, zeker omdat het proces tot nieuwe afspraken moeizaam verloopt. Lessen bespreekbaar maken en wat gaan we hiermee doen.

5.1.2e: herkent zich in het concept eindrapport. Het doet recht aan de samenwerking. Zeker lering trekken uit de lessen en deze ook aanbieden aan bijvoorbeeld directeuren- en bestuurlijk-overleg Bodem en Grondwater.

[5.1.2e]: zeker nuttig voor eigen gebruik. Advies om de rapportage wel aan te bieden aan BO Bodem. Vraag: Licht er een verplichting om deze rapportage aan de Tweede Kamer te sturen?

[5.1.2e]: eens met aanbieden aan bestuurlijk overleg. Snapt het accent dat IenW willen leggen op de positieve resultaten ten aanzien van de hardere doelstellingen, maar vindt dat ook de leerpunten rond de zachtere doelstellingen goed voor het voetlicht moeten worden gebracht. In balans brengen van die twee gaat ons allemaal helpen als ondersteuning bij het inrichten van de vervolgvactiteiten.

[5.1.2a]: Of het beeld in balans is heb ik nu nog geen beeld bij. Lessen rondom samenwerken in ieder geval meenemen, omdat we verder moeten.

[5.1.2e]: de positieve resultaten worden in het monitoringsverslag zichtbaar. Je kunt het samen aanbieden. [5.1.2e] geeft aan dat de monitoring maar een deel van het geheel is. In de monitoring staan de data die zijn uitgevraagd, zonder beschouwingen van de invullers. Het is daarmee geen eigenstandige evaluatie. Lostrekken van de beide onderdelen is 'old school'. Juist deze twee samen evalueren.

[5.1.2e]: Samenwerken er uit lichten. Analyse is goed. Echt van een andere aard dan de rest van de tekst. Dit apart doen. Onevenwichtigheid tussen de verschillende hoofdstukken. We mogen kritisch zijn, maar wel positief zijn op wat we hebben bereikt. Weinig aandacht aan de zaken die we wel hebben bereikt.

[5.1.2e]: Begrijp de opmerkingen van [5.1.2e]. Samenwerking is vooral belangrijk voor ons, maar misschien minder voor de 2^e Kamer. Er staat wel in het convenant dat we een evaluatie aanbieden. Wat gaan we doen? De samenvatting klopt wat de provincies betreft en die zouden we kunnen aanbieden. Of gaan we nog een diepgaandere analyse doen?

[5.1.2e]: het is een kwestie van hoe je iets opschrijft en hoe je het brengt. Zou mooi zijn als er wat meer energie in het rapport komt.

[5.1.2e]: als het gaat om de conclusies over de overige afspraken zijn deze niet alleen gebaseerd op de enquête resultaten, maar ook op de interviews en dashboard. Jammer dat het negatief overkomt, zo is het niet bewust opgeschreven. Het is wel een convenants afspraak dat de ETR naar de Tweede Kamer zou gaan.

[5.1.2e]: Beeld wordt over het algemeen herkend. We zijn er nog niet. Er moeten nog een aantal zaken verduidelijkt worden. Goed kijken naar de toonzetting en dat het juiste beeld ontstaat. Lessen uit de samenwerking meenemen in de toekomst. Informeren van de 2^e Kamer op basis van dit stuk wordt niet door iedereen gedeeld. Goed kijken waar we de verantwoording over afleggen. Het concept wordt nu niet vastgesteld. Aanpassingen doen en dan een schriftelijke ronde met de Stuurgroep leden om het rapport alsnog vast te stellen.

[5.1.2e] geeft aan dat er blijkbaar nog een redactionele slag nodig is om de juiste toon en balans te vinden. [5.1.2e] geeft aan dat [5.1.2e] en hij volgende week een slag maken in het ETR rapport. Dan kan in januari hier een klap op gegeven worden. Verzoek om suggesties die niet aan bod zijn gekomen naar [5.1.2e] te sturen. Hij hoort twee verschillende doelen en doelgroepen: de verantwoording naar de 2^e Kamer en als leerdocument voor het vervolg voor DO/BO. Dit rapport is nu meer gericht het tweede doel. We zouden nog een managementsamenvatting kunnen maken specifiek voor de 2^e Kamer. Dit idee van nu al werken aan twee verschillende documenten wordt niet overgenomen door de stuurgroep.

Het definitieve ETR rapport zal voorgelegd worden aan de STAS om te kijken of en wat ze dan zou willen voorleggen aan de 2^e Kamer. [5.1.2e] vult aan dat dit het enige verantwoordingsmiddel is om aan te geven wat er met de 60 miljoen is gebeurd. Dit moet dan uitgebreider aanbod komen. Een manier zou kunnen zijn om wat meer informatie hierover uit de monitoringsrapportage op te nemen in het ETR rapport.

Besluit SG OB&G: We maken geen twee documenten. Niet aan de orde gekomen detailopmerkingen worden aangeleverd aan [5.1.2e]. Er wordt voor de Kerst nog een redactieslag uitgevoerd op basis van de genoemde aandachtspunten en de eventuele detailopmerkingen. De volgende concept eindversie van de ETR zal in een schriftelijke ronde ter vaststelling worden voorgelegd aan de leden van de Stuurgroep OB&G. Reacties hierop worden begin 2021 gegeven. Afhankelijk van de reacties kan de ETR worden vastgesteld en verder worden verspreid en worden doorgeleid naar de STAS.

5. Monitoringsrapportage 2020

Vanwege beperkte tijd, omdat een aantal Stuurgroep leden eerder de vergadering gaat verlaten, geeft [5.1.2e] een korte presentatie.

[5.1.2e]: heldere presentatie en mooi weergegeven.

[5.1.2e]: mooi resultaat. Vraagt de verdubbeling van de geraamde kosten voor 2021 – 2030 nader te bekijken. [5.1.2e] geeft aan dat hier al een actie over is afgesproken. [5.1.2e] heeft RIVM ook gevraagd om nadere duiding van de cijfers.

[5.1.2e]: deze systematiek is geborgd in het tussenjaar 2021 via Bodem+. Alle centrale voorzieningen en de uitvoering van volgende monitoringsuitvragen en – rapportages kan Bodem+ uitvoeren. De overheden moeten wel bereid zijn om hun gegevens te blijven delen.

[5.1.2e] wordt gevraagd op basis hiervan in januari 2021 een monitoringsrapportage op te stellen. Voor de vaststelling daarvan zijn twee routes mogelijk:

- Net als de ETR via een schriftelijke ronde langs de leden van de SG OB&G
- Inbrengen als agendapunt bij het directeurenoverleg Bodem en Grondwater. [5.1.2e] geeft aan dat dit nog niet te hebben besproken in de werkgroep Afspraken.

Besluit SG OB&G: Concept monitoringsverslag 2020 in een schriftelijke ronde begin 2021 laten vaststellen door SG OB&G.

[5.1.2e] en zijn team worden bedankt voor al het werk rond de monitoring.

Hamerstukken:

6. Voortgangsrapportage en financieel overzicht UP

Kennismiddelen: het beeld dat is gegeven in de vorige SG wordt bevestigd dat circa 1,1 miljoen betalingen van in 2020 aangegane verplichtingen zullen plaatsvinden in 2021. Voorbeelden van dergelijke grote kennisprojecten zijn Bodembeheer van de Toekomst en Visualisatie.

[5.1.2e]: Voor 2020 koerst het UP op een budgetrealisatie van ca 95% en een budgetoverschrijding op de UP-Kennisgelden. Dit komt omdat we medio 2020 te veel UP-kennisgelden hebben teruggegeven.

RWS Bodem+ doet alle lopende verplichtingen van het UP Bodemconvenant in 2021 gestand, maar gaat geen nieuwe verplichtingen aan voor de resterende kennismiddelen van het Convenant.

7. UP Jaarbericht 2020

Modelleer de volgende:	5.2.1 en 5.1.2.	5.2.1 en 5.1.2.
------------------------	-----------------	-----------------

5.2.1 en 5.1.2.i

Hamerstukken ter doorgeleiding naar werkgroep Afspraken:

Iedereen akkoord met de doorgeleiding.

Iedereen akkoord met de doorgeleiding.

Iedereen akkoord met de doorgeleiding.

Iedereen akkoord met de doorgeleiding.

5.1.2e vraagt of Bodemassen nog bij de mededelingen aanbod is gekomen.

5.1.2e: Het betreft een beperkt aantal specifieke bevoegde gezagen. In onderzoek staat duidelijk om welke overheden het gaat en zet deze bij elkaar in plaats van hoog over te praten met generieke mensen. Het gaat vooral om gemeenten. **5.1.2e** doet het aanbod om hier vanuit Bodem+ in te helpen.

Afsluiting 5.1.2e:

0018

Behalve [5.1.2e], [5.1.2e] bedankt [5.1.2e] voor alles wat hij heeft gedaan. En [5.1.2e] ook bedankt. Dank voor de gedrevenheid en passie om de overleggen voor te bereiden. Verder ook alle andere Stuurgroep leden bedankt voor jullie inzet en betrokkenheid.

[5.1.2e] geeft aan dat hij met plezier heeft samengewerkt met de stuurgroep. We kunnen trots zijn op wat er is bereikt. Naast de spoedlocaties ook in de samenwerking en de transitie van de sector. Er is volgens hem een onomkeerbaar proces in gang gezet. De sector is blijvend veranderd. Knap om dit in vijf jaar zulke grote stappen gezet te hebben. Hij ziet dat er nog een opgave ligt, maar er ligt een goede basis om deze gezamenlijk aan te pakken. [5.1.2e] bedankt alle stuurgroep leden en zal actief blijven in het bodem- en waternetwerk. Daar zullen we elkaar ongetwijfeld weer tegen komen.